

**Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка**
Факультет дошкільної, початкової освіти і мистецтв
Кафедра дошкільної та початкової освіти

Кваліфікаційна робота

освітнього ступеня: «магістр»

на тему

**«ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ В ДІТЕЙ
СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ»**

Виконала:
студентка VI курсу, 63 групи
Спеціальності 012 «Дошкільна освіта»
Рой Аліна Анатоліївна

Науковий керівник:
к. пед. н., ст. викладач
Смолянко Юлія Миколаївна

Чернігів - 2021

Роботу подано до розгляду «___» _____ 2021 року.

Студентка

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Науковий керівник

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Кваліфікаційна робота розглянута на засідання кафедри *дошкільної та початкової освіти*
протокол № _____ від «___» _____ 2021 р.

Студентка допускається до захисту даної роботи в екзаменаційній комісії.

Зав. кафедри

(підпис)

Ірина ТУРЧИНА

(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	5
ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	12
1.1. Сучасний стан досліджуваності проблеми в психолого-педагогічній та соціальній літературі.....	12
1.2. Аналіз Базового компоненту дошкільної освіти, НУШ, програм розвитку, виховання та навчання дошкільників в контексті досліджуваної проблеми.....	22
1.3. Особливості культури мовленнєвої комунікації дітей старшого дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти.....	29
1.4. Комунікативна гра як засіб розвитку культури спілкування та формування мовленнєвого етикету у дітей дошкільного віку.....	31
Висновки до першого розділу	35
РОЗДІЛ 2. ОБГРУНТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	38
2.1. Виховний потенціал батьків та фахівців дошкільної освіти на формування комунікативної культури старшого дошкільника.....	38
2.2. Педагогічні умови ефективності формування комунікативної культури в дітей старшого дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти.....	47
2.3. Компоненти, критерії та рівні сформованості комунікативної культури дітей старшого дошкільного віку.....	56

Висновки до другого розділу.....	64
---	-----------

РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	66
--	-----------

3.1. Діагностика стану сформованості комунікативної культури у дітей старшого дошкільного віку.....	66
---	----

3.2. Зміст та аналіз результатів дослідження.....	72
---	----

3.3. Методичні рекомендації щодо формування комунікативної культури в дітей старшого дошкільного віку в умовах ЗДО.....	93
---	----

Висновки до третього розділу.....	95
--	-----------

ВИСНОВКИ.....	98
----------------------	-----------

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	104
--	------------

ДОДАТКИ.....	113
---------------------	------------

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЗДО – заклад дошкільної освіти;

ЗВО – заклад вищої освіти;

ДО – дошкільна освіта;

ЕГ – експериментальна група;

КГ – контрольна група;

МОН України – Міністерство освіти і науки України;

ОС – освітній ступінь;

ПК – професійна культура;

КК – комунікативна культура;

ЗУН – знання, уміння, навички;

ОПП – освітньо-професійна програма;

ОКХ – освітньо-кваліфікаційна характеристика;

ДСДО – Державний стандарт дошкільної освіти;

БКДО - Базовий компонент дошкільної освіти

НУШ – нова українська школа

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі розвитку педагогічної науки комунікативна культура займає усе більш значне місце при теоретичному осмисленні педагогічної дійсності. Аналіз психолого-педагогічної літератури репрезентує високий показник досліджуваності проблеми підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в Україні.

Зокрема, цю проблематику розглядають у своїх працях такі вчені, як А. Богуш [13], К. Крутій [41], Н. Гавриш [24], Л. Артемова [3], Т. Поніманська [61], О. Ковальчук [36], Г. Беленька [9, 10], Н. Лисенко [45], С.А. Михальська [54], І. Рогальська-Яблонська [71], І. Хоменко [84] та ін.

Ретроспективний аналіз поняття комунікативної культури показує, що в даний час комунікативна культура є міждисциплінарним поняттям, широко представленим у філософії, соціології, лінгвістиці, теорії комунікації, теорії інформації, загальної і соціальної психології, педагогіки та інших науках.

Сутність комунікативної культури розглядають В. Библер, М. Бахтін, М. Каган, Ю. Лотман та ін.; етичні та соціальні проблеми комунікації особистості описують Л. Виготський, Б. Ананьєв, А. Леонтєв, В. Мясіщев та ін.; питання розвитку комунікативної культури особистості педагога вирішуються в дослідженнях М. Лісіної, Л. Галузової, А. Рузької та ін.; комунікативної культури як соціально-педагогічного явища і особистісної якості педагога містить опис у працях К. Ушинського, І. Кона, А. Макаренка, Л. Мороз-Рекотової та ін.; увиразнення мовлення досліджено Ю. Руденко, риторичної культури вивчено у працях В. Тарасова та ін.

Означена проблема дослідження регламентується такими законодавчими документами міжнародного та національного рівнів: Законами України «Про дошкільну освіту» (2019), «Про освіту» (2021), «Про вищу освіту» (2021), Стандартом вищої освіти України галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка», спеціальності 012 «Дошкільна освіта» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, Базовому компоненті дошкільної освіти України (2012) тощо.

Динамічний характер життя в сучасних умовах вимагає від дитини вміння швидко вживатися в дитячому колективі, творчо мислити, бути готовим адаптуватися до нових умов. Особливо ця проблема стосується дітей старшого дошкільного віку, які через певний час мають змінити дитячий колектив у дошкільному навчальному закладі на новий - учнівський колектив у початковій школі. Комунікація – один з основних засобів реалізації завдання адаптації дитини до нових умов. Від рівня спілкування залежить не лише навчальна діяльність, а й саме життя дитини. Мовленнєве спілкування є універсальною умовою розвитку особистості в період дошкільного дитинства за допомогою якого дитина дошкільного віку встановлює контакт із довкіллям і завдяки якому відбувається соціалізація дитини.

Однак, за низьким рівнем зв'язного монологічного мовлення у дошкільнят нерозвинене й комунікативне мовлення та недостатньо сформована комунікативна поведінка.

Водночас у практиці вищої школи наявна низка суперечностей, яку потрібно розв'язати, як-от між:

– новою парадигмою вищої педагогічної освіти, спрямованою на підготовку всебічно розвиненої особистості та недостатнім рівнем сформованості комунікативної культури дітей старшого дошкільного віку;

– рівнем вимог суспільства до комунікативної культури у дітей старшого дошкільного віку та станом її сформованості у дошкільника;

– освітніми вимогами щодо підготовки фахівців дошкільної освіти і відсутністю науково обґрунтованих педагогічних умов, що забезпечують формування у дошкільників відповідної комунікативної культури у закладі дошкільної освіти.

Проте проблема формування комунікативної культури в дітей старшого дошкільного віку не була предметом окремого дослідження. Подолання виявлених суперечностей обумовлює потребу наукового осмислення та вирішення проблеми формування комунікативної культури в дітей старшого дошкільного віку.

Ураховуючи соціальну й науково-практичну значимість та актуальність окресленої проблеми, її недостатню теоретичну розробленість і нагальну необхідність розв'язати виявлені суперечності обумовили вибір теми кваліфікаційної роботи: **«Формування комунікативної культури в дітей старшого дошкільного віку»**.

Мета та завдання дослідження. *Мета дослідження* – теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити ефективність педагогічних умов формування комунікативної культури в дітей старшого дошкільного віку.

Для досягнення мети дослідження визначено такі *завдання*:

1. На основі аналізу науково-методичної літератури з'ясувати стан розроблення проблеми та конкретизувати сутність основних понять дослідження.

2. Виявити критерії, показники та схарактеризувати рівні сформованості комунікативної культури в дітей старшого дошкільного віку.

3. Визначити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність педагогічних умов формування комунікативної культури в дітей старшого дошкільного віку.

4. Розробити методичні рекомендації щодо формування комунікативної культури в дітей старшого дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти.

5. Перевірити ефективність запропонованої системи роботи щодо формування комунікативної культури дітей старшого дошкільного віку.

Об'єкт дослідження – процес формування комунікативної культури дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – зміст та експериментальна методика формування комунікативної культури дітей старшого дошкільного віку.

Для розв'язання поставлених завдань і досягнення мети на всіх етапах дослідження використано такі **методи дослідження**:

– *теоретичні*: теоретичний аналіз й узагальнення психолого-педагогічної, філософської, навчально-методичної та фахової літератури з

проблеми дослідження; порівняльний аналіз нормативних документів із дошкільного фаху; систематизація, узагальнення науково-теоретичних та дослідних даних з метою обґрунтування сутності феномену та з'ясування змісту базових понять;

– *емпіричні*: педагогічне спостереження, бесіди з дітьми старшого дошкільного віку, викладачами закладів вищої освіти, вихователями закладів дошкільної освіти, методистами; анкетування студентів та працівників закладів дошкільної освіти, батьків для вивчення означеної проблеми дослідження; опитування; педагогічний експеримент (констатувальний етап) з урахуванням теоретично обґрунтованих педагогічних умов формування комунікативної культури дітей старшого дошкільного віку; опитування, тренінги для визначення ефективності формування комунікативної культури дітей старшого дошкільного віку;

– *статистичні*: методи оброблення експериментальних даних для кількісного та якісного аналізу, підтвердження вірогідності отриманих емпіричних результатів.

Гіпотеза дослідження: формуванню комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку сприятимуть забезпечення таких педагогічних умов: розвиток мовної і мовленнєвої компетентностей як основи комунікативної культури; розвиток комунікативних здібностей дітей старшого дошкільного віку; збагачення мовлення дітей формулами мовленнєвого етикету.

Експериментальною базою визначено заклади дошкільної освіти м. Чернігова (ЗДО №17, 26, 45, 76) та заклад вищої освіти (Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка). Експериментальним дослідженням було охоплено 30 фахівці дошкільної освіти, 45 батьків вихованців (проведено опитування з метою визначення даної проблеми) та 71 дітей старшого дошкільного віку закладів дошкільної освіти м. Чернігова.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в тому, що проведено підбір діагностичного інструментарію для виявлення рівня комунікативної культури та на його основі здійснено експериментальне дослідження. Розроблено методичні рекомендації щодо формування комунікативної культури в дітей старшого дошкільного віку в умовах ЗДО

Матеріали можуть бути використані викладачами закладів вищої освіти; вихователями закладів дошкільної освіти у професійно-педагогічній діяльності та студентами – майбутніми фахівцями дошкільної освіти під час професійної підготовки в освітньому процесі закладів вищої освіти.

Результати дослідження *впроваджено* в освітній процес закладів вищої освіти, позашкільних навчальних закладів та закладів дошкільної освіти.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження з окресленої теми неодноразово обговорювали на науково-практичних та міжнародних конференціях різного рівня, серед яких:

– *міжнародні*: I. Конференція Abstracts of IV International Scientific and Practical Conference.

1. Смолянюк Ю.М., Рой А.А. ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ. The 2nd International scientific and practical conference – Achievements and prospects of modern scientific research (January 11-13, 2021) Editorial EDULCP, Buenos Aires, Argentina. 2021. p. 333-337.

2. Смолянюк Ю. М., Рой А. А. Педагогічні умовами формування комунікативної культури дітей старшого дошкільного віку. Acta Paedagogica Volynienses. Луцьк. Грудень 2021.

II. Конференція Toronto, Canada 23-25 December 2020 Achievements and prospects of modern scientific research .Abstracts of II International Scientific and Practical Conference Buenos Aires, Argentina 11-13 January 2021.

3. Рой А.А. «Значення гри в дошкільній освіті». The 4th International scientific and practical conference «World science: problems, prospects and

innovations» (December 23-25, 2020) Perfect Publishing, Toronto, Canada. 2020. p. 586-591.

– *усеукраїнські*: Синергія формальної, неформальної та дуальної освіти майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти (Чернігів, 2021);

Основні положення й результати дослідження систематично обговорювали на наукових семінарах; засіданні методичного об'єднання «Підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до впровадження сучасних естетотерапевтичних технологій у роботі з дітьми дошкільного віку» в освітньому процесі діяльності позашкільного навчального закладу для керівників гуртка організованої пізнавально-розвивальної діяльності дітей дошкільного віку студії «Малятко».

Публікації. Результати дослідження висвітлено в трьох публікаціях автора, зокрема: одна стаття в науковому журналі, що внесений до міжнародних каталогів наукових видань і наукометричних баз; одна публікація на міжнародній конференції Abstracts of IV International Scientific and Practical Conference; результати дослідження оприлюднено у формі тези на міжнародній конференції Achievements and prospects of modern scientific research . Abstracts of II International Scientific and Practical Conference Buenos Aires, Argentina 11-13 January 2021 Toronto, Canada 23-25 December 2020.

Структура та обсяг дослідження. Робота складається з переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (85 найменування), додатків на 27 сторінках. Загальний обсяг дослідження становить 140 сторінок, з них основного тексту – 102 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Сучасний стан досліджуваності проблеми в психолого-педагогічній та соціальній літературі

Поняття комунікативної культури запозичене педагогічною наукою в лінгвістиці. Однак, єдності думок з приводу трактування досліджуваного поняття в цій науці досі немає. Так, в лінгвістиці одні вчені вважають, що комунікативна культура характеризується «рівнем освоєння, прийняття, застосування і збагачення в повсякденній практиці спілкування норм, цінностей, знань, умінь в області ефективної комунікації» [7, с.31]; інші пов'язують поняття комунікативної культури з мовними (лінгвістичними) навичками і вміннями [5, с.6]

У дослідженнях В.Ю. Жукова комунікативна культура представлена як «сукупність культурних норм, культурологічних знань, цінностей і значень, які використовуються в процесі комунікації, в тому числі і при спілкуванні» [11, с. 25]. Таким чином, в лінгвістиці поняття комунікативної культури знаходиться в одному ряду з поняттями культури мови і культури мовного спілкування.

У подібному контексті культура спілкування (тобто комунікативна культура) включає в себе:

- володіння необхідним набором засобів і різновидів спілкування;
- здатність будувати спілкування у відповідності зі своїми цілями, досягаючи максимальної ефективності комунікативних дій;
- прагнення враховувати в спілкуванні не тільки власну позицію, а й позиції, інтереси партнерів по спілкуванню і суспільства в цілому;
- вміння зосереджуватися на самому процесі спілкування, на майстерності, досконалості його форм, його організації.

Отже, в лінгвістиці поняття комунікативної культури і культури мовного спілкування представлені як компонент загальної та професійної культури людини.

У 90-х роках ХХ століття питання комунікації починають розглядатися в контексті культурологічних принципів в зв'язку з активним впровадженням в науку культурологічного підходу (В. Біблер). Дослідження, виконані в рамках культурологічного підходу, розглядають комунікативну культуру як «інваріантної-діяльну якість особистості» (В.С. Ледньов), як основу професійної діяльності педагога, показник загальної (В.А. Кан-Калик, А.В. Мудрик, І.Ф. Ісаєв, В. А.Сластенін) і соціальної культури (В.В. Краєвський, І.Я. Лернер, С. Є. Матушкин).

У соціальній психології комунікативна культура розглядається як одна з характеристик комунікативного потенціалу особистості і є, таким чином, синонімом терміну «культура спілкування» (Г. М. Андрєєва, Ю. Н. Ємельянов, Ю. М. Жуков, Л. А. Петровська, Е. В. Руденський). Вітчизняна психологія вивчає соціальні та етичні проблеми комунікації особистості, розробляє психологічні підходи до поняття комунікативної культури.

У педагогічній науці зміст поняття «комунікативна культура» розглядається також неоднозначно. Дана наукова дефініція розуміється як компонент професійної культури особистості фахівця, яка представляє собою систему знань, норм, цінностей і зразків поведінки, прийнятих в суспільстві, і вміння органічно, природно і невимушено реалізовувати їх в діловому й емоційному спілкуванні [15]; як інтегративну якість особистості, що включає знання про даний феномен, рисах толерантної особистості; вступ в діалогічні відносини, встановлення співпраці, що визначає активну моральну позицію у взаємодії з людьми незалежно від їхньої культурної приналежності; емпатійність, здатність об'єктивно оцінювати людей [27; 30].

Розуміння комунікативної культури як особистісного утворення представляє її як систему психологічних якостей, які утворюють у своїй сукупності структуру:

- 1) пізнавальний компонент, що включає знання про міжособистісне спілкування, уявлення про риси толерантної особистості;
- 2) емоційно-оцінний компонент, до складу якого входять емпатійність, здатність об'єктивно оцінювати людей;
- 3) поведінковий компонент, що реалізується в діях встановлення співпраці в процесі взаємодії між людьми, вступу в діалогічні відносини.

Уточнимо змістовні характеристики вищезначених структурних компонентів.

Пізнавальний компонент характеризується уявленнями про елементи, що характеризують зміст поняття комунікативної культури, уявленнями про основи міжособистісного спілкування; уявленнями про культуру спілкування як складну систему, що включає ряд змістовних елементів, що відповідають різним сторонам і формам суб'єктів спілкування.

Емоційно-оцінний компонент комунікативної культури пов'язаний емоційно-моральними характеристиками особистості. Формами прояву цього компонента виступають оціночні судження, переконання, почуття особистості.

Поведінковий компонент комунікативної культури проявляється в діях і вчинках, які здійснює людина по відношенню до інших людей. Рівень сформованості комунікативної культури в цих вчинках може проявлятися в тактовності, доброзичливості, формалізмі, безучасності, зверхності.

Таким чином, виділені компоненти розкривають взаємозв'язок поняття комунікативної культури з поняттям культури особистості.

Теоретичний аналіз дозволив уточнити, що поняття комунікативна культура володіє характеристиками, властивими поняттями «культура» і «комунікація», від яких воно походить.

Визначимося насамперед із дефініцією ключового поняття «культура». Звернімося до термінологічних джерел, які розглядають культуру, як:

Культура (от лат. *cultura* – обробіток, виховання, освіта, розвиток, шанування) – специфічний спосіб організації і розвитку людської життєдіяльності, представлений у продуктах матеріальної і духовної праці, у

системі соціальних норм і установ, у духовних цінностях, у сукупності відносин людей до природи, між собою і до самих себе. Культура характеризує також особливості свідомості, поведінки та діяльності людей у конкретних сферах суспільного життя (культура праці, культура побуту та ін.) [43].

Культура – сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людством протягом його історії. 1. Рівень розвитку суспільства у певну епоху. Те, що створюється для задоволення духовних потреб людини [19]. 2. Освіченість, вихованість. 3. Рівень, ступінь досконалості якої-небудь галузі господарської або розумової діяльності. 4. Розведення, вирощування якої-небудь рослини або тварини; культивування та ін. [19].

У рамках нашого дослідження необхідно з'ясувати значення понять «комунікація» та «спілкування», їхню взаємозалежність та взаємовплив.

Аналізуючи наукову літературу, яка потрактовує ці терміни, з'ясовано, що деякі джерела їх синонімізують, не розкриваючи мети та функцій цього виду діяльності: вчені подають таке витлумачення, яке розкриває процес, його учасників і мету: «акт спілкування, зв'язок між двома або більше індивідами, повідомлення інформації однією особою іншій» [62].

Комунікація – (від лат. *communico* – спілкуюся з кимось; повідомлення, зв'язок) – термін, що окреслює людську взаємодію у світі. У сучасній філософії комунікацію використовують як ознаку конструктивної взаємодії особистостей, націй та етносів, що розгортається на основі взаємної толерантності й порозуміння [35].

Спілкування – це процес передавання й сприймання повідомлень за допомогою вербальних і не вербальних засобів, що охоплює обмін інформацією між учасниками спілкування, її сприйняття й пізнання, а також їхній вплив один на одного і взаємодією щодо досягнення змін у діяльності [24].

Погоджуємося з думкою Л.В. Мороз-Рекотовою, що в науці утвердилася думка, що в основі спілкування та комунікації лежить взаємодія, що призвело до ототожнення значень цих понять. Проте вважаємо за потрібне відмовитися від уживання їх як тотожних.

Комунікативна культура, як форма діяльності людини, виражає суть загальної культури з усіма її характеристиками і проявляється в процесі комунікації.

Отже, з позиції врахування взаємозв'язку з поняттям культури змістовними характеристиками комунікативної культури є ціннісний, нормативний та інформаційний аспекти. Ціннісний компонент включає гуманістичні цінності, які є базовими в комунікативній культурі. Ситуація комунікації, де спілкування є цінністю для суб'єкта, визначається якісною оцінкою ступеня значимості цінностей комунікативної культури. Орієнтування особистості на моральні норми характеризує моральний компонент комунікативної культури. Інформаційний компонент комунікативної культури пов'язаний з вмістом інформації. Особливо важлива її соціальна значущість, забезпечує стабільність суспільства як системи і сприяє взаємодії і взаєморозумінню людей в процесі спілкування.

Комунікативна культура особистості реалізується засобами комунікативних знань, комунікативних умінь і комунікативних навичок.

Комунікативні знання засновані на узагальненому досвіді людства в комунікативній діяльності, який передбачає відображення в свідомості людини причинно-наслідкових зв'язків і відносин комунікативних ситуацій. *Комунікативні вміння* представлені комплексом комунікативних дій, заснованих на високій теоретичній та практичній підготовленості особистості до міжособистісного і міжкультурного спілкування, що дозволяють творчо використовувати комунікативні знання.

Комунікативні навички, як практичне застосування комунікативних знань і комунікативних умінь, є автоматизованим компонентом свідомих дій, що сприяють швидкому і точному відображенню комунікативної ситуації і визначають успішність сприйняття, розуміння об'єктивного світу і адекватного впливу на нього.

У сучасних педагогічних дослідженнях комунікативна культура трактується як: умова і передумова ефективності професійної діяльності, мета

професійного самовдосконалення [29]; якість особистості, що інтегрує комунікативні компетенції, культурні цінності і досвід емоційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності [22]; професійно значуща якість особистості, яка інтегрує комунікативні вміння, цінності і досвід, які дозволяють досягати взаєморозуміння суб'єктів освітнього процесу [25]; знання, уміння, навички в області організації взаємодії людей, що дозволяють встановлювати контакт з партнерами, домагатися точного сприйняття і розуміння в процесі спілкування, прогнозувати поведінку партнерів [2, с. 41].

Отже, комунікативна культура є основою культури особистості. Вона дає для особистості можливість життєвого самовизначення, виступаючи при цьому базовим компонентом культури. Як засіб створення внутрішнього світу особистості, комунікативна культура є умовою досягнення людиною гармонії з самим собою і навколишньою дійсністю. Все багатство змісту внутрішнього світу відображає життєві ідеали особистості, її спрямованість на культуру, життєве самовизначення. Взаємозв'язок комунікативної культури і загальної культури особистості виявляє єдність їхніх культуроформуючих компонентів: культура мислення, культура почуттів (емоційна культура), культура мови.

В рамках педагогічного процесу, представленого єдністю цільового, змістовного і процесуального аспектів освітньої діяльності, комунікативна культура характеризується як сукупність цінностей емоційної (моральної) культури, культури мислення та культури мови. Така єдність представляє собою «інваріативні компоненти структури діяльності, що забезпечують систему інваріантно-діяльнісних якостей особистості». [14, с. 56]

Комунікативна культура педагога проявляється в його комунікативній діяльності, яка виступає, з одного боку, частиною педагогічного спілкування, з іншого, - самостійним видом професійної діяльності.

Поняття «комунікативна культура» містить безліч складових, серед яких найчастіше маються на увазі, товариськість, ввічливість, повагу, тактовність, інтелігентність, культура мови, ерудиція, етика взаємодії. Серед критеріїв розвиненості комунікативної культури дослідники називають: відповідність

взаємодії встановленим в суспільстві нормам взаємин; здатність до емоційної саморегуляції у відносинах з оточуючими; сукупність знань, умінь і навичок в галузі засобів спілкування і законів міжособистісного взаємодії; морально-етична спрямованість відносин особистості; якісний рівень використовуваних засобів, форм, способів спілкування.

Таким чином, комунікативна культура особистості – це множинність знань, умінь і навичок, що забезпечують цілеспрямоване і ефективне міжособистісне взаємодія на основі природного вибору і використання коштів спілкування, а також уміння передбачати вплив висловлювань на співрозмовників, витягувати інформацію в умовах усного та письмового спілкування. У своїх дослідженнях комунікативної культури А.Г. Самохвалова розглядає через сукупність культуроформуючих компонентів, таких як:

- емоційна культура, що представляє собою адекватне реагування на умови комунікативної ситуації;

- мовна культура, що розуміється як сукупність знань, умінь і навичок, що забезпечують легку побудову мовних висловлювань для оптимального вирішення завдань спілкування;

- когнітивна культура, що представляє собою специфічні форми пізнавальної діяльності, спрямовані на породження висловлювань, відповідних задумом і достовірно відображають дійсність.

Узагальнюючи підсумки дослідження комунікативної культури, А.Г. Самохвалова стверджує, що комунікативна культура, інтегруючись в психічні структури, інтеріоризуючись, поступово стає для людини своєрідною системою координат в сфері міжособистісної взаємодії, яка визначає заходи адекватності, успішності, стильової унікальності, що забезпечує відповідну ступінь самоповаги, стимулює саморозвиток особистості в комунікативній діапазоні. Сучасний культурологічний підхід у вивченні та визначенні комунікативної культури перераховує такі її компоненти, як:

- функціональний, що виражається в призначенні різних аспектів культури людини;

- структурний, що містить знання, норми, цінності і т. д .;
- процесуальний, що відображає етапи становлення культури людини;
- інтегральний, що виражається у взаємозв'язку навченості, вихованості та рівня розвитку.

Як зазначає В.М. Криль «на сьогоднішній день немає однозначної відповіді на питання: «Що лежить в основі комунікативних проявів особистості?» Загальним в різних наукових позиціях є те, що комунікативні прояви особистості визначають синтез індивідуальних комунікативних особливостей людини, які безпосередньо залежать від особливостей вербального розвитку дитини. Мова займає центральне місце в комунікативних діях дитини» [8]. Важливість вивчення впливу комунікативної культури батьків на стан психологічної безпеки дитини, обумовлена декількома причинами. По-перше, комунікативна культура батьків виступає як базисна по відношенню до інших її аспектів – соціального, освітнього і т.д., в зв'язку з цим необхідний її аналіз. По-друге, стає можливим визначити етапи її становлення і той рівень, який повинен бути досягнутий батьками дитини певного віку і який забезпечить їх повноцінне включення в гармонійне спілкування з ним. По-третє, необхідно виявлення вікових особливостей становлення комунікативної культури дитини для розробки корекційних і розвиваючих програм, навчально-методичних посібників для різних вікових періодів на науковій основі. Сутність комунікативної культури особистості формується в процесі життєдіяльності та соціалізації людини, її спілкування. Основними джерелами отримання досвіду комунікативної культури є:

- досвід народної культури (соціонормативний);
- досвід міжособистісного спілкування;
- знання мов спілкування, використовуваних народною культурою.

Соціонормативний досвід – це основа когнітивного компоненту комунікативної культури особистості як суб'єкта спілкування. Реальне існування різних форм спілкування, які найчастіше спираються на соціонормативний «конгломерат» (довільна суміш норм спілкування, запозичених з різних національних

культур), вводить особистість у стан когнітивного дисонансу. А це в свою чергу породжує конфлікт між засвоєними нормами спілкування в різних його формах і пропонованим реальною дійсністю способом в конкретній ситуації взаємодії.

Найчастіше дисонанс виступає джерелом індивідуально-психологічного гальмування активності особистості в спілкуванні. Особистість наче «вимикається» з поля спілкування. Виникає стан внутрішнього психологічного напруження, що створює перешкоди на шляху людського взаєморозуміння. Досвід спілкування відіграє особливу роль в структурі комунікативної культури особистості.

З одного боку, він соціальний і включає інтеріоризовані норми і цінності культури, з іншого – індивідуальний, оскільки ґрунтується на психологічних подіях, пов'язаних зі спілкуванням у житті особистості і її унікальних, властивих тільки їй, комунікативних здібностях. Динамічний аспект цього досвіду складають процеси соціалізації та індивідуалізації, що реалізуються в спілкуванні, що забезпечують соціальний розвиток людини, а також адекватність його реакцій на ситуацію спілкування і їх своєрідність. У структурі комунікативної культури можна побачити комунікативні здібності, комунікативні вміння, комунікативні знання, адекватні комунікативним завданням і достатні для їх вирішення.

При цьому комунікативна здатність може трактуватися двояко: як природна обдарованість людини в спілкуванні і як комунікативна продуктивність. Комунікативне знання являє собою знання про те, що таке спілкування, які його види, закономірності розвитку; знання про те, які існують комунікативні методи і прийоми, яку дію вони надають, які їхні можливості і обмеження. Це також знання про те, які методи виявляються ефективними щодо різних людей і різних ситуацій, і знання про ступінь розвитку в себе тих чи інших комунікативних умінь.

На погляд деяких дослідників, найбільш точно сутність ядра комунікативної культури відображає комунікативна компетентність [11, 14].

Комунікативна компетентність відображає індивідуальний рівень міжособистісного досвіду, тобто навченості взаємодії з оточуючими, який потрібно особистості, щоб в рамках своїх здібностей і соціального статусу успішно функціонувати в суспільстві. Г.С. Васильєв, досліджуючи проблему комунікативної культури, вивчив в її складній структурі три компоненти:

- гностичний - здатність розуміти інших людей;
- експресивний - здатність до самовираження;
- інтеракційний - здатність активно впливати на партнера по спілкуванню.

Елементарними одиницями комунікативної культури можуть бути комунікативні знання, вміння, навички. Вона вказує на те, що спілкування як уміння – складний феномен, тому що являє собою цілу систему умінь різного порядку і характеру. Саме тому вміння спілкуватися розуміється як «системно-інтегративну». Вміння, необхідні для ефективного спілкування, вона умовно поділяє на сім груп: мовні вміння, соціально-психологічні уміння; психологічні вміння; вміння використовувати в спілкуванні норми мовного етикету відповідно до конкретної комунікативної ситуацією; вміння використовувати різні засоби спілкування; вміння спілкуватися в різних організаційно-комунікативних формах ділового спілкування; вміння впливати на партнера по спілкуванню.

Ще ближче до специфіки обговорюваного феномена розташована структура комунікативної компетентності. Це показано нами раніше на прикладі моделювання професійної комунікативної компетентності майбутнього педагога-психолога, яка включає когнітивний, практичний і емоційний компоненти, їх зміст змінюється в залежності від рівня: стихійно-емпіричного, емпіричного, теоретичного (наукового) [29].

Комунікативна компетентність – це здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, певну сукупність знань, умінь і навичок, що забезпечують ефективне спілкування [38].

Різноманіття складових комунікативної компетентності пояснює не тільки складність і взаємопов'язаність оволодіння нею, оскільки потрібно

освоювати безліч елементів, але і створює основу для застосування комплексного підходу до її формування. Крім того, стає зрозумілою широка варіативність відмінностей між рівнями сформованості спілкування як уміння у батьків як представників різних комунікативних традицій, прийнятих в їх сім'ях.

Таким чином, культура спілкування, або комунікативна культура - складне явище, яке не тільки існує саме по собі. Воно входить до складу як загальної, так і професійної культури особистості. Значущим компонентом комунікативної культури є комунікативна компетентність. Комунікативна компетентність, як і комунікативна культура в цілому, розвивається, формується під впливом багатьох факторів, одним з яких є утворення комунікативних потреб.

1.2. Аналіз Базового компоненту дошкільної освіти, НУШ, програм розвитку, виховання та навчання дошкільників в контексті досліджуваної проблеми

Головним завданням освітнього процесу у початковій школі є формування особистості, яка спроможна займати самостійну позицію стосовно зовнішніх умов. Але навіть за умови інформаційного потоку, дитині складно виділяти головне, висловлювати власну позицію, проявляти самостійність, грамотно використовувати сучасну українську мову, розв'язувати проблеми, виконувати практичні завдання, мислити діалектично, їм бракує уваги, винахідливості.

Інформація стає наріжним каменем у комунікативній компетентності, учні мають критично оцінювати та аналізувати, а згодом і з кількох інформаційних джерел створювати власний продукт. Сьогодні навіть наймолодшому членові суспільства необхідно практично реалізувати мовленнєву культуру. Підготуватися до таких впробувань допоможе робота у парах, у групах, де

створено спеціальні умови партнерських стосунків та творчої співпраці, які стануть основою для формування комунікативної компетентності.

З метою формування комунікативних умінь і навичок учнів, уроки слід будувати так, щоб учні одержували зразки комунікативно досконалої мови й навчалися доцільно й правильно використовувати засоби мови для побудови власних висловлювань. У здійсненні поставленої мети важлива роль належить синтаксису, тому що вивчення синтаксису в початковій ланці школи, знання правил поєднання слів і побудови речень, сприяють розвиткові і удосконаленню синтаксичної будови мовлення учнів, формуванню орфографічних і пунктуаційних навичок та формуванню комунікативних умінь.

Аналіз публікацій, що описують особливості роботи з учнями показує, що запропоновані вправи спрямовані на розвиток у дітей творчих здібностей мовного пошуку. Система роботи з синтаксису розвиває мислення і мовлення, сприяє усвідомленню елементів граматичної будови мовлення.

Ефективним у формуванні комунікативних умінь і навичок учнів є складання творів. Ця робота потребує знаходження мовних засобів для вираження думки. Її доцільно виконувати учням самостійно або з опорою на різний допоміжний матеріал: план, словосполучення, ключові речення, початок чи кінець тексту, малюнок, серія малюнків.

Дбаючи про формування комунікативних умінь і навичок учнів, педагогу доцільно ретельно виправляти помилки та систематично проводити роботу щодо запобігання їм. Зокрема, на уроках мови учні повинні виконувати тренувальні вправи на редагування як власних творчих робіт, так і текстів, спеціально підібраних вчителем.

Розвиток комунікативних здібностей учнів – одне з найважливіших завдань початкової школи. На сьогоднішній день знайдено таку форму діяльності, яка є тренінгом комунікативних навичок та яскраво демонструє результати багатогранної роботи у формуванні цих здібностей. Саме дискусія, як один із інтерактивних методів, добре допомагає в цьому. У молодших школярів добре розвинена фантазія, творча уява. Вони більш розкуті у своїх

висловлюваннях. Але, якщо ці якості не розвивати цілеспрямовано, то вони гальмуються традиційною системою навчання. Тому, на нашу думку, слід до дискусії залучати школярів, починаючи з 3-го класу, а з другокласниками – проводити підготовчу роботу. Зокрема, до активного словникового запасу доцільно вводити фрази, що часто вживаються в ході дискусій: «Я вважаю...», «На мою думку...», «Я з вами не згоден, тому що...» тощо. Завдяки участі в дискусії діти мають змогу продемонструвати свою мовленнєву компетенцію, а також тренувати такі вміння та навички: орієнтуватися в умовах спілкування; усвідомлювати тему обговорення; здобувати інформаційний матеріал; аргументувати свої висловлювання; уважно слухати думки інших, знаходити в них головну думку.

Окремі дослідження зазначають, що з метою формування комунікативних компетенцій учнів, важливо приділяти велику увагу формуванню навичок каліграфічного, охайного, правильного письма. Для цього на уроках української мови та математики обов'язково слід проводити каліграфічні хвилини. Також щомісяця доцільно влаштовувати конкурси на кращий зошит, а якщо зошит списаний і в ньому оцінки високого рівня, то цей зошит може прикрашати стенд «Кращий зошит» (Єфіменко).

У державному освітньому стандарті і в освітніх програмах дошкільної освіти здійснюються завдання з розвитку і формування мови, які вказують:

- необхідний обсяг мовних навичок і умінь для дитини;
- вимоги до мовним можливостям дітей різного віку;
- рівень розвитку мови по закінченню дитячого саду.

Відповідно до цих положень створюються освітні програми, які спрямовані на досягнення цілей по оволодінню розумними засобами і способами взаємодії дитини з суспільством і спрямовані на вирішення наступних завдань:

- розвиток вміння вільно спілкуватися з однолітками і дорослими;
- розвиток всіх складових усного мовлення дітей;
- практичне оволодіння вихованцями нормами мови [45].

Мовний розвиток відповідно до програм дошкільної освіти включає в себе:

1. Володіння мовою як засобом спілкування і культури;
2. Збагачення активного словника;
3. Розвиток зв'язного, граматично правильного діалогічного і монологічного мовлення;
4. Розвиток мовної творчості;
5. Розвиток звукової та інтонаційної культури мовлення, фонематичного слуху;
6. Знайомство з дитячою літературою, книжковою культурою, а так само розуміння на слух текстів різних жанрів дитячої літератури [45].

Проаналізуємо з точки зору висунутої проблеми приклад програми дошкільної освіти.

Розглянемо Проект «Програма розвитку комунікативних навичок дітей середнього дошкільного віку» Михайленко Л.І. [69].

Мета названого проекту – формування моральних почуттів і якостей, засвоєння норм і правил, розвиток моральних мотивів і навичок поведінки.

Завдання програми виглядають наступним чином:

- 1) підтримувати суб'єктну позицію дитини в мовному спілкуванні з дорослими і однолітками;
- 2) сприяти розвитку вміння усвідомленого для дитини вибору етикетної форми в залежності від ситуації спілкування, віку співрозмовника і цілі взаємодії;
- 3) сприяти використанню в мові дітей засобів мовної виразності, а саме антонімів, синонімів, багатозначних слів, метафор, образних порівнянь і уособлень;
- 4) сприяти мовній творчості при цьому враховуючи індивідуальні здібності і можливості дітей;

5) виховувати захоплення до мови і усвідомлене ставлення дітей до мовних явищ;

6) сприяти розвитку вміння писемного мовлення: писати друковані літери, читати окремі слова і словосполучення;

7) сприяти розвитку вміння у дітей робити аналіз змісту і форми твору, а також розвивати літературну мову;

8) розширювати уявлення дітей про види літератури, наприклад, фольклор і авторська література, такі види, як проза і поезія і різноманіття жанрів.

Зміст програми включає наступні напрямки:

- володіння мовою як засобом спілкування і культури;
- розвиток зв'язного, граматично правильної діалогічного і монологічного мовлення;

- розвиток мовної творчості;

- збагачення активного словника;

- розвиток звукої й інтонаційної культури мовлення, фонематичного слуху;

- формування звукової аналітико-синтетичної активності як передумови навчання грамоті;

- знайомство з книжковою культурою, дитячою літературою.

Освоєння умінь:

1) колективної мовного взаємодії при виконанні доручень та ігрових завдань;

2) використання варіативних етикетних формул емоційної взаємодії з людьми: в ситуаціях зустрічі («Я радий бачити тебе», «Я дуже сумував за нашими зустрічами», «Як добре, що ми побачилися»); в ситуаціях прощання («Дуже чекаю нашої зустрічі», «Як жаль прощатися з тобою», «До нових зустрічей», «Сподіваюся, ми ще побачимося»);

3) використання правил етикету в нових ситуаціях: кому привітатися першим при зустрічі, коли потрібно подавати руку для потиску; для чого

потрібно вставати при вітанні; чому непристойно тримати руки в кишенях; кого предствляють першим при знайомстві – дівчинку або хлопчика; як запропонувати свою дружбу і пограти разом;

4) вміння робити компліменти іншим і приймати їх; дотримуватися правил етикету в різних ситуаціях спілкування; під час суперечки використовувати формули мовного етикету.

Форми, методи та прийоми розвитку мовлення дітей: організувати роботу групи, розподіл обов'язків між дітьми, регулювання активності дітей, видача звіту про виконану дорученні.

Необхідним є використання наочно-практичних методів і прийомів організації дитячої діяльності, наприклад: ігрові проблемні ситуації, елементарні досліди, спостереження, екскурсії.

Базовий компонент дошкільної освіти, що є Державним стандартом дошкільної освіти в Україні, затверджено сьогодні, 12 січня 2021 року. Відповідний наказ розміщено на сайті Міністерства освіти і науки України. Нова редакція документа дозволить продовжити реформу дошкільної освіти з урахуванням наступності між закладом дошкільної освіти та загальної середньої освіти. Однак основою впровадження даного стандарту має бути орієнтація на вподобання учнів, врахування сучасних трендів, позиціонування навчання навколо учнів, а не учнів навколо навчання.

«Дошкільна освіта є невід'ємним складником та першим рівнем у системі освіти – стартовою платформою особистісного розвитку дитини. Затверджений стандарт забезпечить підвищення якості дошкільної освіти в Україні та приведення її до відповідності міжнародним стандартам. В основу документа покладено ідеї гуманістичної педагогіки, патріотичного та громадянського виховання та солідарної відповідальності держави, громади, родини, фахівців педагогічної освіти й інших професій, причетних до піклування, догляду та розвитку дітей дошкільного віку», – зазначив Міністр освіти і науки України Сергій Шкарлет. Водночас такий підхід має забезпечити певну ступінь свободи для зменшення психологічної напруги та стресу під час оцінювання результатів

навчання, повинен сприяти розвитку власного бачення учня тієї чи іншої ситуації.

Вимоги до обов'язкових результатів навчання та компетентностей дошкільнят визначено за такими освітніми напрямками:

- особистість дитини;
- дитина в сенсорно-пізнавальному просторі;
- дитина в природному довкіллі;
- гра дитини;
- дитина в соціумі;
- мовлення дитини;
- дитина у світі мистецтва.

Виконання вимог Стандарту забезпечується з урахуванням задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних психічних і фізичних можливостей у найбільш оптимальній для кожної дитини формі. Які педагог повинен розвивати не виокремлюючи кожного, а інтегруючи переваги кожної дитини до роботи у команді.

Державний стандарт дошкільної освіти це взаємозв'язок між цінностями дошкільної освіти, напрямками освіти (змістом), процесом формування досвіду дитини в різних видах діяльності, що забезпечують освітній результат – компетентність дитини старшого дошкільного віку, а також умови, за яких ці компетентності можуть бути досягнуті. Що у свою чергу є системним підходом до розвитку особистості у сучасних умовах.

Наступність між дошкільною та початковою освітою простежується й через формування наскрізних умінь, що є спільними для дошкільної та початкової освіти: виявляти творчість та ініціативність, керувати емоціями, висловлювати та обґрунтовувати власну думку, критично мислити, ухвалювати рішення, розв'язувати проблеми та співпрацювати в колективі. Це і повинно формувати навички позиціонування особистості в соціумі.

Базовий компонент дошкільної освіти – це ще один крок для забезпечення рівного доступу до якісного дошкільця в Україні [51].

1.3. Особливості культури мовленнєвої комунікації дітей старшого дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти

Дошкільний період охоплює більшу частину життя дитини. В даний період умови життя дитини активно розширюються: кордони сім'ї розширюються до меж вулиці, міста і країни. Дитина відчуває велике бажання увійти в доросле життя, а також брати в ньому активну участь, що поки їй недоступно. Вона прагне самостійності та певного відділення від батьків. Дане протиріччя породжує рольову гру – самостійну діяльність дітей, що моделюють життя дорослих.

У 3-4 роки відбувається розвиток самосвідомості і виділення образу «Я», формується індивідуальність дитини, яку вона відстоює. В цьому віці не одноразово від дитини звучить фраза «я сам/я сама», за допомогою якої дитина вчиться впливати на оточуючих і домагатися свого.

Агресія, негативізм, упертість, протест, свавілля – все це закономірні ознаки кризи трьох років. Часом батьків лякають такі реакції дитини і вони намагаються натиснути на дитину, але замість цього отримують ще більшу агресивність, або, навпаки, пасивність і замкнутість. Внутрішній світ дитини наповнюється суперечностями: вона прагне до самостійності і в той же час не може впоратися із завданням без допомоги дорослого, дитина любить рідних, але вона сердиться на них через обмеження його свободи.

Активно в цей період розвиваються уява і емоційна сфера. Дитина вже вміє пишатися своїми успіхами і критично оцінювати результати своєї праці, у неї формується цілепокладання.

Для дитини 4-5 років властивим є швидке розширення словникового запасу, розширення кругозору. Головним питанням для дитини чотирьох років стає питання «чому». Їй стає цікаво грати разом з однолітками, вона стає емоційно стійкою і витривалою. Продовжує активно розвиватися фантазування.

Слід звернути увагу на те, що у віці чотирьох-п'яти років недоліки у вихованні дитини сприяють негативним проявам, які поступово можуть вкоренитися і залишитися стійкими негативними рисами характеру.

В 5-6 років формується уявлення про Я-реальне і Я-ідеальне. На тлі емоційної залежності від оцінок дорослого у дитини розвивається прагнення до визнання, яке відображається в прагненні отримати схвалення і похвалу, довести свою значимість. І щоб не втратити довіри дорослого, а часто і захистити себе від нападок, дитина починає придумувати виправдання своїх помилок, перекладати свою вину на інших, і навіть брехати.

Як бачимо, у віці від 1 до 6-ти років дитина проходить безліч важливих моментів свого формування. У неї закладаються базові психічні процеси: мислення, мова, увага, пам'ять, уява. Вона вчиться виявляти себе в соціумі і до 7-ми років дитину цілком можна назвати особистістю, здатною не тільки до навчання і створення продуктів праці (малюнків, казок, ігор), а й до постановки власних цілей і життєвих пріоритетів [10].

Кінець дошкільного віку характеризується частою зміною, інтелектуалізацією і стійкістю почуттів. Дитина починає опановувати мову почуттів в області усвідомлення і звернення. Розвивається емоційний контроль, зачатки вищих, етичних, і естетичних почуттів [2]. Процес розвитку самосвідомості характеризується появою соціальної категоризації – уявлення про себе, про ставлення до неї оточуючих, прояв себе в самооцінці. Спостерігається тривожність, пов'язана з мінливістю самооцінки [4,6]. Розвиток волі характеризується встановленням відносин між цілями дії і мотивами [9]. Розвиток планувальної функції мови має на увазі процес обговорення дитиною з собою плану дій, озвучування своїх дій [13-16]. З боку дитини проявляється тенденція до словотворчості, усвідомлення словесного складу пропозицій, формується комунікативна функція мови. Відбувається формування сенсорних еталонів сприйняття (просторових, геометричних фігур, спектрів квітів, часу доби, сенсорних еталонів часу). Дошкільний вік характеризується циклічністю часу, а формування дій дорівнює до сенсорного

еталону і моделювання [24]. Розвиток пам'яті характеризується сенситивним етапом розвитку пам'яті. Розвиток уваги характеризується тим, що мимовільна увага стає більш стабільною (до 30 хвилин). Засобами для утримання уваги є слова і жести.

На даному етап функція мови комунікативна, без її розвитку вона буде тільки ситуативною. Під час навчання розвивається контекстна мова. У дитини формується словниковий запас мови і граматики, а також з'являється мотив для вдосконалення мови [26]. Розумовий розвиток дитини формується з нижчеперелічених понять: обізнаність, формування наочно-образного мислення як основного виду, формування логічного мислення, формування знаково-символічної діяльності, розвиток розумових дій [29, 30].

Дошкільний вік є особливо відповідальним періодом в процесі виховання, оскільки це вік початкового особистісного становлення дитини. Даний період характеризується складними взаєминами з однолітками, які в великій мірі впливають на формування його особистості. Як правило світ дитини має нерозривний зв'язок з іншими дітьми. І з віком все більше значення для неї знаходять контакти з ровесниками. Дошкільний період дитинства є сензитивним для розвитку у дитини основних колективістських якостей, а також людського ставлення до оточуючих людей. У разі несформованості даних якостей в дошкільному віці, вся особистість дитини може стати неповноцінною, що згодом буде вкрай складно заповнити.

1.4. Комунікативна гра як засіб розвитку культури спілкування та формування мовленнєвого етикету у дітей дошкільного віку

Метод розвитку мови визначається як спосіб діяльності педагога і дітей, що забезпечує формування мовних навичок і умінь. Методи і прийоми можна охарактеризувати з різних точок зору (в залежності від використовуваних засобів, характеру пізнавальної і мовної діяльності дітей, розділу мовної роботи).

Формування культури мовленнєвого спілкування у дітей старшого дошкільного віку проходить в різних видах діяльності:

- ігрової;
- комунікативної;
- пізнавально-дослідницької;
- сприйнятті художньої літератури;
- самообслуговуванні і елементарній побутовій праці;
- конструюванні з різного матеріалу;
- образотворчої;
- музичної;
- рухової.

У методиці виділяють три групи методів – наочні, словесні і практичні.

Наочні методи діляться на дві групи: безпосередні та опосередковані.

До безпосередніх методів відноситься метод спостереження, включаючи його різновиди, такі, як екскурсії, огляди приміщення, розглядання натуральних предметів. Ці методи спрямовані на накопичення змісту вимови і забезпечують зв'язок двох сигнальних систем.

Опосередковані методи засновані на застосуванні образотворчої наочності. До них відноситься розгляд іграшок, картин, фотографій, опис картин і іграшок, розповідання історій з іграшок і картин. Вони використовуються для закріплення знань, словника, розвитку узагальнюючої функції слова, навчання зв'язного мовлення. Опосередковані методи можуть бути використані також для ознайомлення з культурою мови, наприклад: розглядання картинок з етикетних ситуаціями, обговорення ситуації по ілюстраціях з художніх творів, аналіз мови і вчинків головних героїв.

Наочні методи можуть також застосовуватися і для вторинного обговорення, закріплення отриманих знань при спостереженні. Можна використовувати такі методи, як розглядання картин зі знайомим для дітей змістом, які зображують культурно-мовні ситуації, придумування сюжетів, в яких описуються етикетні ситуації.

До словесних методів в ЗДО відносяться: читання і розповідання художніх творів, заучування напам'ять, переказ, узагальнююча бесіда, розповідь без опори на наочний матеріал.

Основним методом розвитку культури мовного спілкування у дітей є діалог вихователя і дітей, а основним прийомом є словесні доручення з використанням формул мовного етикету. Також велике значення відіграє використання цього прийому в спілкуванні дошкільнят. Спочатку педагог дає зразок словесної форми, який доступний для дітей. У міру накопичення досвіду, дитині стає не потрібен зразок, і вона вибирає формулу мовного етикету самостійно, відповідно до ситуації.

Другий словесний метод розвитку культури мовного спілкування – бесіда. Бесіда – це цілеспрямоване обговорення, підготовлений діалог, який організовується педагогом в процесі обговорення норм мовної поведінки і культури мовлення.

Педагог проводить вступні бесіди перед виконанням певного виду діяльності, де створюються умови для засвоєння норм культури мовлення.

Супутня бесіда відбувається в процесі діяльності, коли вихователь знайомить дітей з нормами культури мовлення. Заключна бесіда допомагає розширити знання дітей про норми культури мовлення і мовленнєвий етикет в цілому. Так само для дітей проводяться етичні бесіди для ознайомлення дошкільнят з нормами моралі і моральності, з правилами поведінки.

Практичні методи спрямовані на застосування мовних навичок і умінь і їх вдосконалення. До даних методів належать дидактичні ігри, інсценівки, вправи.

Гра є головним засобом мовленнєвого розвитку і мовного спілкування. Ігрова діяльність активізує словниковий запас дітей. Для того щоб розуміти мову і вміти нею користуватися, потрібно не тільки знати значення слів, але і бачити зв'язок між ними і використовувати їх в реченні в залежності від мовних ситуацій відповідно до норм культури мовлення.

Педагог створює сприятливі умови для засвоєння і розуміння формул мовного етикету. Дитина повинна сама правильно формулювати свої думки і будувати свою мовну поведінку відповідно до загальноприйнятих норм.

Найбільшим ефективним методом є дидактична гра.

Також корисним є використання в рухливих іграх формул мовного етикету. В них закріплюються вміння вислухати співрозмовника, висловити власну точку зору, формулювати питання і відповіді правильно, використовувати ввічливі слова. Сюжетно-рольові ігри спрямовані на розвиток вміння домовлятися при виборі ролі, вступати в розмову, дотримуватися правил мовного етикету, доводити свою точку зору, переконувати, співчувати, розпитувати співрозмовника про що-небудь.

Таким чином, для формування культури мовлення у старшого дошкільника використовуються різні методи і прийоми. Такі, як бесіда, гра, показ ілюстрації, вправи. Для розвитку культурної поведінки у дітей можна використовувати бесіду і гри, в яких дитина усвідомлює необхідність правильної поведінки. При знайомстві з літературними героями потрібно навчити дітей розумно оцінювати вчинки персонажів і співвідносити їх зі своїми діями. Безперечно, буде корисним створювати комунікативні ситуації, в яких дітям довелось б самостійно вибрати формулу мовного етикету.

Потрібно відзначити, що основне завдання ігор на спілкування - це розвиток комунікативних навичок у дітей дошкільного віку. Також гри на спілкування спрямовані на формування емоційного контакту і довіри дітей до оточуючих. Емоційне спілкування виникає на основі спільних дій, які супроводжуються посмішкою, лагідною інтонацією, проявом турботи до кожної дитини.

Дитина дошкільного віку в силу своїх психологічних особливостей найкраще сприймає нові знання і засвоює навички, якщо вони були подані в ігровій формі. Саме тому навчання прийомам спілкування повинно проводитися з використанням ігор, спрямованих на розвиток емоцій, формування умінь уникати конфліктних ситуацій.

Дуже важливо під час гри триматися вільно, артистично, «заражати» дітей веселощами. Важливо також розуміти виховне значення кожної гри. [13]

Н.В. Ключова і Ю.В. Касаткіна в книзі «Вчимо дітей спілкуванню» кілька загальних правил, що стосуються організації і проведення ігор на розвиток комунікативних навичок [35] :

- чи не намагайтеся використовувати за один раз відразу кілька ігор (у дитини працездатність ще невелика, він швидко стомлюється, і на тлі цього може скластися негативне ставлення до гри);

- використовуйте для ігор час, коли дитина в доброму настрої, не перебуджена, що не стомлений, не голодний, але і не відразу після їжі, найкраще після денного сну, в перебігу 20 - 25 хвилин;

- не кажіть дитині, що він щось зробив неправильно, інакше в подальшому він буде боятися давати щирі відповіді;

- пам'ятайте, що сама правдива і щира інформація та, яку дитина видає першої без довгих роздумів;

- ігри та вправи будуть корисні тільки тоді, коли дитина захоче ними займатися. Тому не треба змушувати його грати з вами, краще приділити йому свого часу, коли він сам цього захоче [35].

Підсумовуючи вищезазначене, доходимо висновку, що ґрунтовне вивчення нормативної бази вищевказаної проблемати науковопедагогічної літератури дає підстави наголошувати на необхідності з'ясування виховного потенціалу батьків та фахівців дошкільної освіти на формування комунікативної культури дітей старшого дошкільного віку.

Висновки до першого розділу

На підставі вивчення нормативно-правової бази й, зокрема, стандарту вищої освіти України галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка», спеціальності 012 «Дошкільна освіта» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (2021),

Базового компоненту дошкільної освіти, аналізу теорії та практики (Г. Беленької, А. Богуш, І. Дичківської, Л. Загородньої, І. Княжевої, Т. Поніманської та ін.) з'ясовано основні вимоги щодо формування у дітей старшого дошкільного віку комунікативної культури.

Поняття комунікативної культури запозичене педагогічною наукою в лінгвістиці. Однак, єдності думок з приводу трактування досліджуваного поняття в цій науці досі немає. Так, в лінгвістиці одні вчені вважають, що комунікативна культура характеризується «рівнем освоєння, прийняття, застосування і збагачення в повсякденній практиці спілкування норм, цінностей, знань, умінь в області ефективної комунікації»; інші пов'язують поняття комунікативної культури з мовними (лінгвістичними) навичками і вміннями.

У дослідженнях В.Ю. Жукова комунікативна культура представлена як «сукупність культурних норм, культурологічних знань, цінностей і значень, які використовуються в процесі комунікації, в тому числі і при спілкуванні». Таким чином, в лінгвістиці поняття комунікативної культури знаходиться в одному ряду з поняттями культури мови і культури мовного спілкування.

Розуміння комунікативної культури як особистісного утворення представляє її як систему психологічних якостей, які утворюють у своїй сукупності структуру:

- 1) пізнавальний компонент, що включає знання про міжособистісне спілкування, уявлення про риси толерантної особистості;
- 2) емоційно-оцінний компонент, до складу якого входять емпатійність, здатність об'єктивно оцінювати людей;
- 3) поведінковий компонент, що реалізується в діях встановлення співпраці в процесі взаємодії між людьми, вступу в діалогічні відносини.

Комунікативна культура особистості реалізується засобами комунікативних знань, комунікативних умінь і комунікативних навичок.

Комунікативні знання засновані на узагальненому досвіді людства в комунікативній діяльності, який передбачає відображення в свідомості людини причинно-наслідкових зв'язків і відносин комунікативних ситуацій.

Комунікативні вміння представлені комплексом комунікативних дій, заснованих на високій теоретичній та практичній підготовленості особистості до міжособистісного і міжкультурного спілкування, що дозволяють творчо використовувати комунікативні знання.

Комунікативні навички, як практичне застосування комунікативних знань і комунікативних умінь, є автоматизованим компонентом свідомих дій, що сприяють швидкому і точному відображенню комунікативної ситуації і визначають успішність сприйняття, розуміння об'єктивного світу і адекватного впливу на нього.

Основні положення розділу викладено в авторських публікаціях Смолянко Ю.М., Рой А.А. Теза. «Формування комунікативної культури дітей дошкільного віку» [75].

РОЗДІЛ 2.

ОБГРУНТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1. Виховний потенціал батьків та фахівців дошкільної освіти на формування комунікативної культури старшого дошкільника

Для старших дошкільників дуже важливе спілкування з однолітками, в ході якого у них відбувається спільна діяльність: праця, гра, заняття, допомога один одному. Завдання батьків та вихователя ЗДО направити взаємини дітей так, щоб вони могли взаємодіяти в колективі. Дуже важливо навчити дітей елементарної культури спілкування, яка допоможе їм встановлювати контакти з однолітками, наприклад: домовлятися без сварок, ввічливо звертатись з проханням; якщо потрібно буде, то поступатися і чекати; а також ділитися іграшками.

Щоб навчити дітей культурі мовного спілкування, потрібно ввести правила. Правила повинні бути зрозумілі, доступні і представлені у вигляді вказівок, а не заборон. Потрібно вимагати від дітей своєчасного виконання правил, домагатися усвідомлення цих правил. Вводити правила поступово, а не всі відразу. Для дотримання правил, дуже важливим є контроль дорослого. Так як він може вчасно запобігти помилці дитини, показати, як правильно вчинити в різних мовних ситуаціях. Контроль необхідно супроводжувати оцінкою. Вона може бути схвалює або попереджати несхвальні дії.

Ігрова діяльність займає важливе місце в житті дошкільника. Дана діяльність має дуже велике значення для розвитку дитини дошкільного віку; в ній розвиваються орієнтація у відносинах між людьми, початкові навички кооперації (А. В. Запорожець, А. Н. Леонт'єв, Д. Б. Ельконін ін.)

Щоб дитина усвідомлювала, як вести себе з однолітками через гру, дорослий повинен показати приклад поведінки в різних етикетних ситуаціях

дітям. Завдяки сюжетно-рольовій гри у дитини формується вміння культурно висловлювати свої думки.

Наведемо приклади сюжетно-рольових ігор.

Гра «Перукарня».

Завдання:

1. Сприяти формуванню навичок культури мовного спілкування дітей.
2. Знайомити дітей з правилами поведінки і спілкування в перукарні.
3. Сприяти рольовій взаємодії дітей в грі.
4. Сприяти формуванню правильної взаємодії дітей в колективі.

Проведення гри:

З дітьми проводиться бесіда про професію «перукар», про те, яку роль він виконує, як повинен спілкуватися з клієнтами, хто ще працює в перукарні та їхні функції.

Діти розподіляють ролі, вихователь перевіряє вміння дітей домовлятися без сварок. Дитина вибирає атрибути, які їй знадобляться відповідно до ролі.

Вихователь контролює мову дітей, якщо це потрібно, нагадує дітям мовні вирази, такі як «Могли б ви ...», «Будьте ласкаві», «Спасибі за ...» і так далі. Педагог підводить підсумки гри і виявляє спільно з дітьми найбільш вихованого та уважного гравця і пояснює чому.

Гра «Магазин».

Завдання:

1. Розвивати вміння виконувати різні ролі, відповідно до ігрової ситуації.
2. Вчити використовувати етикетні формули в зв'язку з мовною ситуацією.
3. Надавати допомогу дітям в налагодженні взаємин в спільній грі.
4. Сприяти формуванню навичок культури мовного спілкування.

Проведення гри:

- Проведення бесіди про професії в магазині і їхні функції.
- Розподіл ролей і підбір атрибутики.

- Вихователь стежить за виконанням правил поведінки і дотримання норм мови.

Педагог підводить підсумки гри і виявляє разом з дітьми найбільш вихованого та уважного гравця, пояснює причини вибору.

Гра «Лікарня».

завдання:

1. Закріплювати уявлення дітей про професії.
2. Формувати навички культури спілкування, вміння об'єднуватися в грі.
3. Виховувати у дітей гуманні почуття.

Проведення гри:

- Бесіда про працівників лікарні, про їх роль та функції.
- Ролі розподіляються дітьми самостійно.

Під час гри дітям нагадуються правила культури спілкування (Вітання, прощання, подяка).

Педагог підводить підсумки гри і виявляє спільно з дітьми найбільш ввічливого гравця, пояснює причини вибору.

- Гра «Сім'я».

Завдання:

1. Вчити дітей відображати в іграх події реального життя.
2. Виховувати вміння домовлятися між собою про розподілі ролей.
3. Сприяти розвитку навичок дітей в колективній грі.
4. Спонукати дітей до використання в спілкуванні прийнятих в суспільстві етикетних формул (прохання, подяку, вітання, прощання)

Проведення гри:

- Обговорюємо з дітьми, що таке сім'я, функції кожного члена сім'ї.
- Діти розподіляють ролі самостійно.
- Під час гри вихователь контролює спілкування між дітьми, щоб вони дотримувалися правил культури спілкування (ввічливо закликали просити про допомогу, дякували «мамі» за приготований сніданок і т. д.).

Педагог підводить підсумки гри і виявляє спільно з дітьми найбільш уважного гравця, пояснює причини вибору.

Гра «Школа».

Завдання:

1. Створення умов для інтересу дітей до школи.
2. Виховувати вміння домовлятися між собою про розподіл ролей.
3. Сприяти розвитку навичок у дітей колективної гри.
4. Допомогати дітям, налагоджувати взаємини в спільній грі.
5. Сприяти формуванню навичок культури мовного спілкування.

Проведення гри:

- Проведення бесіди про функції працівників школи.
- Розподіл ролей і підбір атрибутики для гри.

Під час гри вихователь стежить за дотримання правил культури спілкування.

Педагог підводить підсумки гри і виявляє спільно з дітьми найбільш уважного та ввічливого гравця, пояснює причини вибору.

Крім сюжетно-рольових ігор можна використовувати і дидактичні гри.

Приклади дидактичних ігор:

- Дидактична гра «Добре - погано».

Мета: Продовжувати вживати в мові ввічливі слова, закріплювати у дітей знання і вміння щодо поведінки в суспільстві і про культуру мовного спілкування.

Хід гри: Вихователь показує дітям сюжетні картинки. Діти розподіляють їх на дві групи: хороші і погані. Потім пояснюють, чому вони віднесли ситуацію до тієї чи іншої групи.

- Дидактична гра «Ввічливе відлуння».

Мета: Розширити і активізувати словниковий запас важливих слів у дітей.

Хід гри: Вихователь розповідає дітям про відлуння. Починається гра з слів «Гру починай, за мною повторюй». Вихователь вітається, діти повторюють. Потім використовуються слова прощання, подяки і так далі.

- Дидактична гра «Важливий клубок».

Мета: Сприяти формуванню культури мовлення.

Хід гри: Діти стоять у колі. Перша дитина говорить ввічливе слово, друга дитина називає попереднє слово потім своє, наступна по колу називає два попередніх і нове слово і так далі.

Наприклад: добрий вечір, дякую, дякую, будь ласка, і тому подібне.

- Дидактична гра «До побачення, друже мій».

Мета: Навчити дітей використовувати різні формули прощання.

Хід гри: Діти встають один напроти одного в дві команди. Один учасник передає м'яч дитині з іншої команди, при цьому вимовляючи слова прощання. За кожне правильне слово команда заробляє бал. Перемагає та команда, яка назве більше правильних слів.

- Дидактична гра «Передача».

Мета: закріплювати у дітей навик ввічливого спілкування з оточуючими, вживати формули подяки, ввічливі слова.

Хід гри: Діти стають в коло. Педагог показує дітям біле хутро (чи інший зручний для цього предмет) і пропонує розглянути його, а потім ласкаво назвати його якості: біленький, пухнастий, м'який, ніжний і тому подібне. Потім потрібно ввічливо передати його своєму сусідові, а саме дивлячись в очі тому, кому передаєш, віддати прямо в руки, вимовляючи його ім'я ласкаво. Наприклад: «Андрійко, візьми, будь ласка, цей м'який клубочок. Спасибі».

- Дидактична гра «Нова дівчинка».

Мета: Закріплення і узагальнення знань дітей про мовленнєвий етикет.

Хід гри: Діти програють ситуацію, показують всі свої вміння і навички культурного спілкування.

Формування культури мовлення дітей старшого дошкільного віку, так само може відбуватися за допомогою читання і аналізу художньої літератури, а так же бесід про культуру спілкування.

Література допомагає дитині краще зрозуміти те, як себе вести в тій чи іншій ситуації, наприклад, в творі може бути представлена ситуація, в якій

будь-хто спілкується з іншими некультурно, тому після прочитання необхідно обговорити з дитиною те, що їй було прочитано.

Дуже важливо обговорити якісь слова використовуються в творі, наприклад, говорять «спасибі», «будь ласка» або «здрасуйте», можна запитати дитину, в яких ситуаціях потрібно вживати ті чи інші слова, якщо дитина не може відповідати, потрібно направити її на правильний вибір слів. Дитині також потрібно пояснити, що ввічливі слова дуже корисні, і з тими, хто їх знає і вживає при спілкуванні з однолітками або дорослими, будуть спілкуватися всі, і аналогічно, якщо людина невіглас, то навряд чи є у нього з'являться друзі.

II. Робота з батьками.

Необхідною умовою формування культури мовленнєвого спілкування є взаємодія з сім'єю, яка спрямована на створення єдиних вимог до дитини з огляду на її індивідуальність і рівень мовного розвитку. Робота педагога в дошкільному закладі для формування культури мовного спілкування у дітей дошкільного віку ефективна тільки в тому випадку, якщо вона знаходить своє місце в сім'ї. Для вирішення проблеми необхідно залучати батьків, для цього використовуються спеціальні форми спілкування. Використані форми і їх цілі, такі як:

1. Індивідуальна бесіда. Цілі бесіди:

- виявити особливості культури мовного спілкування в родині;
- ознайомити батьків з роботою педагогів щодо формування культури мовного спілкування у дітей старшого дошкільного віку;
- виявити труднощі, притаманні в сім'ї по формуванню культури мови.

2. Консультації. цілі:

- вивчити стилі спілкування батьків з дитиною;
- удосконалювати прийоми роботи з дітьми по формуванню культури мовного спілкування;
- дати рекомендації щодо вдосконалення внутрішньо-сімейного спілкування з дітьми.

3. Анкетування. Цілі:

- виявити особливості спілкування в родині;
- з'ясувати, які прийоми використовують батьки для розвитку культури мовлення дітей.

4. Батьківські збори. Цілі:

- ознайомити батьків з функціями і формами спілкування;
- розширити знання батьків про психолого-педагогічні основи культури мовного спілкування дітей старшого дошкільного віку з дорослими і дітьми.

5. Круглий стіл. Цілі:

- удосконалювати комунікативні вміння батьків;
- розвиток навичок сприймання і розуміння себе та інших в процесі спілкування;
- удосконалювати навички культури мовного спілкування з оточуючими.

6. Дні відкритих дверей. Цілі:

- ознайомити батьків з життям дітей в групі;
- виробити загальні вимоги до виховання дітей;
- брати участь в спільних проектах (батьки-діти).

Культура спілкування між дитиною відображає культуру її сім'ї, характер взаємин членів сім'ї з суспільством, людьми ефект досягнення правильного мовлення залежить від культури особистості батьків, яка, в свою чергу, впливає на рівень культури сімейного виховання в цілому. Тому тісна робота педагога і батьків допоможе виробити вимоги до мовлення дитини, що істотно вплине на формування у неї культури мовного спілкування.

Робота з батьками може відбуватися не тільки на пряму, а й з допомогою стендів. На стенд в групі вивіщується пам'ятка для батьків по формування культури мовленнєвого спілкування у дітей старшого дошкільного віку. Нами була складена дана пам'ятка і розроблені рекомендації.

Нами були розроблені рекомендації для батьків щодо формування культури мовного спілкування у дітей старшого дошкільного віку, що включають наступні поради:

1. Поговоріть з дитиною про правила поведінки: в ЗДО, на вулиці, в громадських місцях.
2. Під час прогулянок або відвідування громадських місць звертайте увагу дитини на поведінку людей, вірно чи невірно вони поводяться.
3. Відвідайте разом з дитиною театр, музей, бібліотеку, але перед цим повторіть правила поведінки і спілкування в подібних місцях.
4. Почитайте художні твори. Допоможіть дитині розібратися в головній думки творів.
5. Грайте в ігри, наприклад такі, як: «Добре - погано», «Ввічливі слова» та інші.
6. Дивіться мультфільми (наприклад, «Уроки тітоньки сови. Етикет»), в яких представлені правила хороших манер.
7. Покажіть на особистому прикладі, як ви поступаєтеся місцем в громадському транспорті дівчині або літній людині, слова подяки в будь-якому місці, де Вам надали послугу, слова вітання при зустрічі зі знайомими людьми стануть яскравими прикладами для дитини. Так як саме Ви є для дитини взірцем для наслідування.

Пам'ятка для батьків по вихованню культури поведінки у дітей.

1. Не демонструйте своїй дитині поганий приклад поведінки з іншими людьми. Так як зовсім скоро вона почне вас наслідувати і поводитися так в першу чергу по відношенню до вас.
2. Не грубіть і не вживайте лайливих самі, і дитина буде наслідувати Ваш приклад.
3. Не говоріть про чужих людей погано і нешанобливо. Якщо ви покажете даний зразок для наслідування своїй дитині, чекайте, що вона скаже те ж саме про вас.
4. Будьте уважними до інших людей. Це хороший урок доброзичливості для вашої дитини.
5. Не бійтеся попросити вибачення у кого-небудь в присутності своєї дитини. У цей момент ви подаєте кращий приклад.

6. Проявляйте благородство і вчіть цього своїх дітей.

III. Створення мовного розвиваючого середовища.

Розвиваюче середовище – це організована педагогом обстановка в групі, оснащена сенсорними подразниками і ігровими матеріалами. В такому середовищі відбувається включення в активну пізнавально-творчу діяльність усіх дітей групи.

Мовне розвиваюче середовище, як частина загального, спрямована на ефективний вплив виховання, на формування активного пізнання навколишнього світу і явищ рідної мови і мовлення. Таким чином, створення мовного розвиваючого середовища - важливий напрямок підвищення якості роботи з розвитку мовлення дітей дошкільного віку.

Однією з важливих складових мовної розвиваючого середовища є грамотна мова педагога, так як саме педагог передає основи культури дитячого мовлення, формує основи мовної діяльності дітей. Мова педагога повинна бути:

- правильною, а саме відповідати мовним нормам. Завдяки правильності мовлення педагог зможе донести зміст;
- точно і адекватно відображати дійсність;
- логічною, складатися з трьох компонентів: початок, основна частина і кінець висловлювання. Педагог повинен уміти правильно і грамотно пов'язувати пропозиції і частини висловлювання;
- чистою, що означає відсутність у мові елементів чужої літературної мови, без запозичених слів, діалектних, жаргонних і сленгових виразів;
- виразною, захоплюючою увагу і інтерес, що створює атмосферу емоційного співпереживання;
- багатою, а саме лексичне і семантичне багатство. Це використання людиною, простих і складних речень, повних і неповних, складносурядних, складнопідрядних, безсполучникових і тому подібне;
- доречною, а саме відповідати ситуації і умовам спілкування.

Крім мови педагога, в групі повинно бути все обладнання для формування культури мовлення. У нього входить:

1. Книжковий куточок, в якому присутні художні твори по формуванню культури мовного спілкування.
2. Практичний матеріал для мовних ігор та занять (тематичні альбоми, ігри для збагачення словникового запасу та ін.)
3. Ігрова атрибутика для різних сюжетно-рольових ігор.
4. Ляльковий театр, пальчиковий театр для ігор-драматизації, з метою програвання мовних ситуацій.
5. Дидактичні і настільно-друковані ігри з формування культури мовного спілкування.

Для запам'ятовування дітьми правильних прикладів мови, потрібно драматизувати уривки з творів, створювати книжки-малятка, придумувати свої ігри з ввічливими словами. Діти будуть дуже зацікавлені в створенні книжок. Це допоможе їм запам'ятати правильність спілкування з однолітками і дорослими. Можна включати завдання з вигадуванням рядків з ввічливими словами, які вони потім вставляють в свою книгу, можна скласти словник важливих слів.

2.2. Педагогічні умови ефективності формування комунікативної культури в дітей старшого дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти

Важливе місце у формуванні комунікативної культури дітей старшого дошкільного віку відводиться педагогічним умовам, що позитивно впливають на їхній рівень підготовки, сприяють гармонійному розвитку та творчій самореалізації.

Із огляду на важливість вирішення зазначеної проблеми в сучасному науково-педагогічному просторі, вважаємо за доцільне визначити та обґрунтувати педагогічні умови формування комунікативної культури дітей старшого дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти.

Окреслимо передусім поняття «умова».

Зазначимо, що науковці по-різному дефінують поняття «умова» та «педагогічні умови». По-перше, умова трактується як необхідна обставина, яка уможливорює здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь. По-друге, це обставини, особливості реальної дійсності, за яких відбувається або здійснюється що-небудь. По-третє, правила, які існують або встановлені в тій чи іншій галузі життя, діяльності, які забезпечують нормальну роботу чого-небудь. По-четверте, це правила, вимоги, виконання яких забезпечує що-небудь. Тобто це сукупність даних, положення, що лежать в основі чого-небудь [17].

Умова – це філософська категорія, у якій відображено універсальні відношення речі до тих чинників, завдяки яким вона виникає й існує. Особливістю умови є те, що вона сама собою, без діяльності не може перетворитися на нову дійсність, продукувати її, вона лише створює можливість нової речі як зумовленої. Ці зазначені категорії мають важливе методологічне значення для пізнавальної та практичної діяльності [21].

Мотиви, які спонукають дітей до комунікації, розвиваються поза ситуативним спілкуванням:

1. Дитина засвоює норми і правила поведінки;
2. Вчиться бачити себе з боку і оцінювати власні дії;
3. Дитина починає застосовувати різні соціальні ролі дорослих (вихователя, лікаря, вчителя).

По мірі дорослішання дитини, завдяки освоєнню мови, дорослому вже не досить бути уважним до неї, і грати з нею в іграшки. Потрібно розмовляти, розповідати, розширювати уявлення дитини про світ (пізнавальне спілкування). У різноманітних формах та ситуаціях взаємодії розвиваються комунікативні вміння та навички дитини, а разом з ними формується також комунікативна культура [4].

Формування комунікативної культури особистості відбувається в реальному житті, в спостережуваному сьогодні «хаосі» соціально-суспільних

явищ, що і визначає існування проблем, пов'язаних з дезорієнтацією особистості в процесах життєдіяльності. Для педагогічної практики сутністю комунікації є процеси формування і розвитку суспільної та індивідуальної свідомості особистості як суб'єкта освітньої діяльності. Комунікативна культура, з точки зору педагогіки – це один з важливих, функціонально значущих елементів розвитку людини, заснований на матеріальній та духовній складовій:

Педагогічні умови формування комунікативної культури дошкільників – це ті чинники, що стимулюють, активізують мовленнєву діяльність дітей, сприяють розвитку комунікативних здібностей дитини, засвоєнню мовленнєвих еталонів, які забезпечують культуру міжособистісного спілкування [4].

Такими педагогічними умовами вбачаємо:

- розвиток мовної і мовленнєвої компетентностей як основи розвитку комунікативної компетентності старших дошкільників;
- розвиток комунікативних здібностей та вмінь дітей старшого дошкільного віку;
- збагачення мовлення дітей формулами мовленнєвого етикету.

Власне, передумовою розвитку комунікативної культури є попередній розвиток комунікативних вмінь. До комунікативних засобів спілкування, що супроводжують усне мовлення, належать жести, будучи, її атрибутом, що свідчить про розкнутості, невимушеності поведінки. Як доповнення комунікації служать міміка, а також окремі звуки і звукові комплекси, що не мають паралелей в мові дорослих (так звані вокалізації); рухи м'язів обличчя, очей. Відображення почуття людини: радість, смуток, неспокій, страх, захоплення, здивування та ін. називають мімікою. Її використовують для того, щоб приховати або, навпаки, більш виразно показати пережите. Внутрішня форма мови (мова «про себе»). Беззвучна мова не є засобом спілкування. Вона виникає, коли людина думає про що-небудь, подумки складає план висловлювання. Внутрішня мова за своєю структурою, відрізняється

згорнутістю, відсутністю другорядних членів речення, має особливе синтаксичну будову при відсутності фонетичного оформлення.

Соціально-комунікативні вміння пов'язані з відпрацюванням мовних, і мовленнєвих умінь, складаються з засвоєного поведінки, і включають в себе наступні компоненти: 1) діалогові, 2) невербальні [10].

Діалогові вміння – це вміння почати, підтримати, завершити, діалог або розмову; вміння вислухати іншу людину, сформулювати і поставити запитання; брати участь у колективному обговоренні теми. Невербальні вміння – це вміння вести розмову, повернувшись обличчям до співрозмовника, вміння використовувати при розмові жести, міміку, регулювати гучність і тембр голосу.

Соціальні навички – це вміння висловлювати свої почуття і емоції; вміння взаємодіяти з дорослими і однолітками (як знайомими, так і не знайомими); вміння регулювати свій емоційний стан в залежності від ситуації.

Комунікативна компетентність передбачає розвиток таких умінь:

1. Уміння розуміти емоційний стан однолітка, дорослого (веселий, сумний, розсерджений, впертий і т. д.) і розповісти про нього.
2. Уміння отримувати необхідну інформацію в спілкуванні.
3. Уміння вислухати іншу людину, з повагою ставитися до її думки, інтересів.
4. Уміння вести простий діалог з дорослими і однолітками.
5. Уміння спокійно відстоювати свою думку.
6. Уміння співвідносити свої бажання, прагнення з інтересами інших людей.
7. Уміння брати участь в колективних справах (домовлятися, поступатися і т. д.).
8. Уміння шанобливо ставитися до оточуючих людей.
9. Уміння приймати і надавати допомогу.
10. Уміння не сваритися, спокійно реагувати в конфліктних ситуаціях.

Гра є однією з провідних форм діяльності дитини. Через гру відбувається соціально комунікативний розвиток дошкільника. Важливим елементом будь-якої гри є спілкування. Гра дає можливість відтворити дорослий світ і брати участь в уявній дорослому житті. В грі діти вчаться вирішувати конфлікти, виражати емоції і адекватно взаємодіяти з оточуючими [16].

Існують різні методи, що застосовуються для розвитку комунікативної культури у дітей старшого дошкільного віку. Їх можна поділити на три групи: наочні, словесні і практичні, що забезпечують ефективну взаємодію і адекватне взаєморозуміння між людьми в процесі спілкування або виконання спільної діяльності. Комунікативна культура є однією з важливих умов розвитку дитини, її індивідуалізації і соціалізації формування особистості. Коли комунікативна культура є сформованою, і дитина готова до взаємодії з навколишнім світом, тоді дитина легко може впоратися з усіма труднощами, долає боязкість, сором'язливість, збентеження, тобто ті якості, які впливають на формування доброзичливих відносин з оточуючими забезпечують успішність спільної діяльності.

Одним з пріоритетних напрямків розвитку дитини є комунікативний розвиток дітей дошкільного віку, який спрямований на розвиток спілкування дітей дошкільного віку, спілкування і взаємодії дитини з дорослими і однолітками; формування комунікативної культури; формування шанобливого ставлення і почуття приналежності до своєї сім'ї і до товариства дітей і дорослих в організації. Дана тема в науково-теоретичній літературі є актуальною і досі, тому що ця тема має недостатню розробленість [6; 24].

На основі аналізу вивчення великої кількості існуючих робіт по спілкуванню і взаємодії дитини з однолітками і дорослими дозволило виявити ряд протиріч наявних у формуванні комунікативної культури у дітей. Одними з цих протиріч є:

- 1) Різниця між соціальним замовленням суспільства, в той час як система і суспільство щодня зазнають видозміни, що є зниженням рівня, як загальної так комунікативної культури в сучасному суспільстві;

2) Однією з вимог суспільства і держави за результатами на виході з дитячого садка є необхідний для соціалізації рівень комунікативного розвитку. Проте системна організація роботи по формуванню даних якостей є відсутньою [24].

Комунікативні вміння розвиваються в процесі освоєння дітьми всіх освітніх областей, які передбачають вирішення програмних освітніх завдань у спільній діяльності дорослого і дітей, і самостійної діяльності дітей в рамках мовної роботи, створення мовного розвиваючого середовища [24]. У дошкільній освіті розвиток мовлення дитини виділено в окремий напрям - «Соціально-комунікативний». Соціально-комунікативний розвиток як і раніше залишається найбільш актуальним в дошкільному віці. Він включає володіння мовою як засобом спілкування і культури; збагачення активного словника; розвиток зв'язного, і граматично правильного діалогічного і монологічного мовлення; розвиток мовної творчості; розвиток звукової та інтонаційної культури мови і фонематичного слуху; знайомство з книжковою культурою, дитячою літературою, розуміння на слух тексту різних жанрів дитячої літератури; формування звукової аналітико-синтетичної активності як передумови навчання грамоті.

Заклад дошкільної освіти – перша і відповідальна ланка в загальній системі освіти дитини. Тому процес мовного розвитку та розвитку комунікативної культури розглядається в сучасній дошкільній освіті як загальна основа виховання і навчання дітей. Під час великих соціальних змін, діяльність, озброєна різними прийомами педагогіки, стає тим простором, де складається унікальна виховна ситуація, де комунікація та комунікативна діяльність вирішує ряд надзвичайно гострих проблем.

Діти вчаться діяти в колективі, набувають безцінний досвід взаємодії з іншими людьми, засвоюють моделі соціальної поведінки, вправляються в моральних вчинках, вчаться дружити, співпереживати, допомагати один одному. Організуються різні види дитячої діяльності з використанням різноманітних форм і методів для розвитку у вихованців комунікативних

здібностей та комунікативної культури, і має величезну педагогічну цінність, яка полягає в її пізнавальному, естетичному та виховному значенні [29].

На основі літературних текстів і особистого і колективного досвіду дітей, проводяться бесіди для розвитку комунікативної культури. На основі конкретних вчинків героїв, в ході бесід з літературних творів діти отримують можливість прийти до розуміння змісту різноманітних норм моралі, засвоїти уявлення про способи їхнього прояву, встановити елементарні зв'язки і залежності в поведінці і взаєминах персонажів, розпізнати їхні почуття і ін., а також активізувати свою оціночну діяльність.

Із вдосконалення мови відбувається не тільки розвиток розумової діяльності, але і комунікативної діяльності та, зокрема, комунікативної культури, дитина активізує свій словник, удосконалює звукову культуру мовлення, її інтонаційний лад, працюючи над виразністю і репліками персонажів, (театральна діяльність), і власними висловлюваннями, допомагає дошкільнятам закріпити комунікативні навички, допомагають розвивати увагу, мова, пам'ять, творча уява.

Як одна з форм освітньої діяльності, освітня ситуація, спрямована на організацію знайомства дітей з новим явищем, новими словами і мовними формами. Вміння розповідати є метою освітніх ситуацій. Володіння способами доброзичливого спілкування зі співрозмовником, вміння ставити запитання, і вибудовувати їх в логічній послідовності, відповідати на них, переказувати почуте. Проектуючи ситуації спілкування, вихователь спрямовує на тренування вміння використовувати вже освоєні комунікативні вміння. Важливо не тільки організувати, а й бачити спонтанні ситуації і не порушуючи діяльності дітей, використовувати їх для вирішення завдань комунікації. Збагатити уявлення дітей про особливості використання комунікативних прийомів, при спілкуванні з різними людьми, обговорювати проблеми етики спілкування зі знайомими і незнайомими людьми, особливості спілкування дівчаток і хлопчиків [13].

Одна зі специфічних особливостей контактів дітей полягає в їх нестандартності. Якщо в спілкуванні з дорослими навіть найменші діти

дотримуються певних загальноприйнятих норм поведінки, то при взаємодії з однолітками дошкільнята використовують найбільш несподівані дії чи мовні прийоми. Цим рухам властива особлива розкутість, певна неінформативність, що не задана ніякими зразками: діти стрибають, беруть химерні пози, передражнюють один одного, придумують нові слова і звукосполучення, складають різні небилиці і т. д. [13; 15].

З віком контакти дітей все більше підпорядковуються загальноприйнятим правилам поведінки. Однак, розкутість спілкування, використання непередбачуваних і нестандартних коштів залишаються відмінною рисою дитячого спілкування до кінця дошкільного віку. Протягом дошкільного віку спілкування дітей один з одним істотно змінюється по всіх параметрах. Після трьох років, спілкування все більше опосередковується вимовою, однак мова поки вкрай ситуативна і може бути засобом спілкування тільки при наявності зорового контакту і виразних рухів. Для досягнення загального результату діти зайняті спільною справою, вони повинні узгоджувати свої дії, і враховувати активність партнера, такого роду взаємодія і було названо співпрацею.

Спілкування у рольовій грі, розгортається на двох рівнях: на рівні рольових взаємин (тобто від імені взятих ролей-лікар-хворий, продавець-покупець, мама-дочка) і на рівні реальних відносин, тобто існуючих за межами розігрується сюжету (діти розподіляють ролі, домовляються про умови гри, оцінюють і контролюють дії інших). Потреба у співпраці виділяється потреба у визнанні і повазі однолітка. Дитина прагне привернути увагу інших, чуйно ловить у їхніх поглядах і міміці ознаки ставлення до себе, демонструє образу у відповідь на неувагу або закиди партнерів.

Діти 5-6 років постійно оцінюють і часто критикують партнерів, уважно, і ревниво спостерігають за діями один одного, гостро реагують на оцінку дорослого, вони часто запитують у дорослих про успіхи їхніх товаришів, демонструють свої переваги, намагаються приховати від інших дітей свої промахи і невдачі. У цей період деякі діти засмучуються, бачачи заохочення однолітка, і радіють його невдачам. У дошкільному віці постійно відбуваються

зміни у відносинах між дітьми. Дитина починає ставитися до себе через іншу дитину. Одноліток стає предметом постійного порівняння, з собою. Так в ситуативно-діловому спілкуванні з'являється конкурентне, змагальне начало [6].

З усіх засобів спілкування на останньому етапі починають переважати мовні. Їхня мова продовжує залишатися ситуативною, діти багато розмовляють один з одним (приблизно в півтора рази більше, ніж з дорослими). Діти взаємодіють в основному з приводу предметів, дій або вражень, представлених в наявній ситуації. На думку деяких дослідників, в кінці дошкільного віку у багатьох (але не у всіх) дітей складається нова форма спілкування, яка була названа внеситуативно-ділова. До шести-семи років значно зростає число позаситуативних контактів. Приблизно половина мовних звернень до однолітка набуває позаситуативного характеру [10]. Діти розповідають один одному про те, де вони були і що бачили, діляться своїми планами або уподобаннями, дають оцінки якостям і вчинкам інших.

У цьому віці знову стає можливим «чисте спілкування», не опосередковане предметами і діями з ними. Спілкування в цьому віці відбувається на тлі спільної справи, тобто загальної гри або продуктивної діяльності (тому дана форма спілкування і зберегла назву ділової). Сама гра до кінця дошкільного віку теж змінюється.

На перший план виступають правила поведінки ігрових персонажів і відповідність ігрових подій стає реальним. Під час змагання конкурентна основа зберігається в спілкуванні дітей. Дошкільнята вже не тільки розповідають про себе, а й звертаються з особистісними питаннями до однолітка: що він хоче робити, що йому подобається, де він був, що бачив. Дитина починає виділяти і відчувати, внутрішню сутність іншого, дитини, яка хоча і не представлена в ситуативних проявах, але стає все більш значущою для дитини [30].

До шести років значно зростає здатність дошкільнят до співпереживання одноліткам, прагнення допомогти іншій дитині або поділитися з ним.

Характерно, що всі ці дії, спрямовані на підтримку однолітків, як правило, супроводжуються позитивними емоціями, посмішкою, поглядом в очі, жестами, виражають симпатію і близькість. Всупереч правилам гри діти намагаються допомогти своїм партнерам, виправдати їх дії перед дорослими, захистити їх від покарання. Все це може свідчити про те, що поведінка, спрямована на однолітка, збуджується не тільки прагненням дотримати моральну норму, але перш за все безпосереднім ставленням до іншого [24].

2.3. Компоненти, критерії та рівні сформованості комунікативної культури дітей старшого дошкільного віку

Дослідно-експериментальну перевірку сформованості комунікативної культури дітей старшого дошкільного віку здійснювали на засадах критеріального підходу. Ним передбачено визначення критеріїв оцінки сформованості комунікативної культури та відповідних показників.

При розробці системи критеріїв та показників досліджуваного явища враховували дефініції цього поняття. У психолого-педагогічних дослідженнях для кількісного оцінювання сформованості якостей, умінь, навичок та компетентностей, тобто визначення рівня сформованості означеної проблеми, обґрунтовують доцільність використання різних критеріїв.

1. Критерій за словниковими джерелами визначається, як «ознака, на основі якої здійснюється оцінка чогось; мірило; умовна прийнята міра; яка дає можливість здійснити вимірювання об'єкта і на основі цього дати йому оцінку» [25, с.31].

2. За І. Ісаєвим, критерій – це ознака, на підставі якої проводиться оцінка, судження та визначаються критерії професійно-педагогічної культури відповідно до системного розуміння культури, виділення її структурних і функціональних компонентів, тлумачення культури як процесу й результату

творчого освоєння та створення педагогічних цінностей, технологій при професійно-творчій самореалізації особистості вихователя [31, с. 219].

Зазначене вище поняття спонукає до висновку про те, що сутнісним наповненням критерію, як виміром досліджуваного об'єкта, є його показники.

Перш ніж організувати роботу з формування комунікативних умінь у дітей старшого дошкільного віку важливим є виявити рівень сформованості комунікативних умінь у дітей старшого дошкільного віку. Мета констатуючого етапу роботи: виявити вихідний рівень сформованості комунікативних умінь у дітей старшого дошкільного віку.

Завдання констатуючого етапу роботи:

1. Визначити критерії рівня сформованості комунікативних умінь в дітей віком старшого дошкільного віку;
2. Підібрати діагностичний матеріал виявлення рівня сформованості комунікативних умінь в дітей віком старшого дошкільного віку.

Наступним напрямом є підбір діагностичного інструментарію. Важливо визначити, які критерії можуть точно визначити ефективність даної роботи.

Педагогічна діагностика - система методів та прийомів, спеціально розроблених педагогічних технологій, методик та тестових завдань, що дозволяють визначити рівень розвитку дошкільника, а також діагностувати причини недоліків та знаходити шляхи покращення якості освітніх послуг дошкільної установи. Діагностичні заходи проводяться двічі на рік (початок та кінець навчального року).

Метою є визначити вихідний рівень розвитку комунікативних здібностей та умінь дітей та кожної дитини окремо. Діагностика дозволяє фіксувати зміни комунікативних здібностей та умінь, визначити подальшу роботу щодо кожної дитини та групи в цілому. У дошкільному віці відбувається збагачення та розвиток ігрової діяльності, комунікативних здібностей та умінь дитини дошкільного віку [18, с.1]. Для визначення рівня розвитку комунікативних здібностей та умінь дошкільнят неможливо задати жорсткі критерії, але є низка ознак, що мають істотне значення для комунікативних здібностей, та умінь, що

дозволяють віднести дитину до одного з трьох рівнів – низького, середнього, високого – відповідно до вікових можливостей дітей . Визначити рівень комунікативних здібностей та умінь відбувається на основі постійних спостережень за вільною самостійною грою, та враховуються особливості поведінки дітей під час розгортання ігор. На початку варто оцінювати рівень розвитку комунікативних здібностей та умінь і, залежно від оцінки, для кожної умовної групи дітей (з високим, середнім та низьким рівнем) підбираються відповідні прийоми, що сприяють розвитку комунікативних умінь. Оцінка з усіх питань дається у кількісному вираженні, у балах. Бали проставляються залежно від ступеня самостійності виконання дитиною діагностичного завдання, від віку дітей. Критерії діагностики підбираються відповідно до віку дітей

Результати діагностики фіксуються у таблицях. Підсумкова оцінка є як характеристикою загального розвитку дітей, і свідченням ефективності роботи. Цілеспрямована та систематична робота забезпечує збагачення ігрового досвіду дитини та підвищує вплив гри на її розвиток. Для вирішення завдань педагогічної діагностики ми використовували спостереження.

Спостереження дозволяє описати взаємодію дошкільнят у природних умовах.

У процесі реалізації цього методу враховуються такі показники поведінки дітей: - ініціативність

- прагнення дитини привернути до себе увагу однолітка, спонукати його до спільної діяльності та вираження ставлення до себе та своїх дій;

- чутливість до впливів однолітка

- відображає бажання і готовність дошкільника сприйняти дії та задуми однолітка та відгукнутися на його речення. Цей показник проявляється у відповідних звернення однолітка діях дитини, у чергуванні ініціативних і дій у відповідь, узгодженості власних дій з діями іншого, в умінні помічати і враховувати побажання і настрої однолітка;

Переважний емоційний фон - проявляється в емоційному забарвленні взаємодії дитини з однолітками. Вона може бути: позитивною, нейтрально-діловою та негативною. На кожного випробуваного заводиться протокол, у якому за наведеною нижче схемою відзначається наявність представлених показників та ступінь їхньої виразності.

Таблиця 2.1. Шкали оцінки параметрів та показників

Критерії оцінки параметрів	Представлення в балах
Ініціативність: - відсутня: дитина не виявляє жодної активності, грає на самоті або пасивно слідує за іншими; - слабка: дитина вкрай рідко проявляє активність і воліє йти за іншими дітьми; - середня: дитина часто виявляє ініціативу, проте вона не буває наполегливою; - висока: дитина активно залучає оточуючих дітей до своїх дій та пропонує різні варіанти взаємодії.	0 1 2 3
Чутливість до впливів однолітка: - відсутня: дитина взагалі відповідає на пропозиції однолітків; - слабка: дитина лише в окремих випадках реагує на ініціативу однолітків, віддаючи перевагу індивідуальній грі; - середня: дитина не завжди відповідає на пропозиції однолітків; - висока: дитина із задоволенням відгукується на ініціативу однолітків, активно підхоплює їхні ідеї та дії.	0 1 2 3
Переважний емоційний фон: - Негативний; - Нейтрально-діловий; - Позитивний.	1 2 3

Відсутність чи слабо виражена ініціативність (0-1 бал) може свідчити про нерозвиненість в дитини потреби у спілкуванні з однолітками чи невмінні

знайти підхід до них. Середній та високий рівні ініціативності (2-3 бали) говорять про нормальний рівень розвитку потреби у спілкуванні. Якщо у дитини відсутня чутливість до впливів однолітка (0-1 бал), то це може говорити про нездатність бачити і чути іншого («комунікативна глухота»), що є суттєвою перепорою у розвитку міжособистісних відносин дошкільника. Також важливою якісною характеристикою спілкування є переважаючий емоційний фон. Якщо домінуючою є негативне забарвлення взаємодії дитини з однолітком, це може говорити про проблеми дошкільника у встановленні контактів коїться з іншими дітьми. Така поведінка може виявлятися в тому, що дитина дратується, кричить, ображає однолітків або навіть б'ється. Якщо ж переважає позитивний фон або збалансовані позитивні і негативні емоції по відношенню до однолітка, то це свідчить про нормальний емоційний настрій по відношенню до партнера по взаємодії.

3. Методика контекстного спілкування з дорослим Є.Є. Кравцова Мета: визначити рівень розвитку комунікативних умінь дошкільнят (розуміння дитиною завдань, які пред'являються дорослим у різних ситуаціях взаємодії).

З огляду на це, діагностика процесу формування комунікативної культури дітей старшого дошкільного віку потребує виокремлення відповідних компонентів, критеріїв та їх показників. Опишемо їх (Див. табл. 2.2.).

Таблиця 2.2

Компоненти, критерії і показники сформованості комунікативної культури дітей старшого дошкільного віку

Компоненти	Критерії	Зміст критерію	Показники
Особистісно-знаннєвий	Когнітивний	Розуміння дитиною завдань, які пред'являються дорослим у різних ситуаціях взаємодії	1. Повнота (обсяг) уявлень. 2. Потреба отримання нових уявлень. 3. Узагальненість. 4. Системність. 5. Доказовість

Практико-діяльнісний	Поведінковий	<ol style="list-style-type: none"> 1. Вступає в ігрове спілкування з однолітками 2. Домовляється про спільні дії в грі 3. Освоїв способи взаємодії з однолітками в грі 4. Ігри поруч, наслідує дії 5. Розгортати рольову взаємодію – рольовий діалог 6. Доброзичливе ставлення між дітьми 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Активність у спілкуванні з дітьми 2. Ставлення до однолітків 3. Реакція на яскраво виражені емоційні стани. 4. Здатність дитини з власної ініціативи виявити співчуття
	Діяльнісний	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ініціативність; 2. Чутливість до дій однолітка. 3. Переважний емоційний фон. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Активність у спілкуванні з дітьми 2. Ставлення до однолітків 3. Реакція на яскраво виражені емоційні стани. 4. Здатність дитини з власної ініціативи виявити співчуття.
Рефлексивний	Оцінний		<ul style="list-style-type: none"> – уміння здійснювати саморегуляцію та самооцінювання своєї поведінки; – взаємооцінка проявів КК; – самооцінка проявів КК у дошкільників.

Високий рівень (19 - 24 бали) комунікативних умінь характеризується тим, що дитина охоче та активно спілкується з дітьми та виступає з пропозиціями щодо ігор. Належить до однолітків доброзичливо, правильно реагує на яскраво виражені емоційні стани.

Дитина здатна з власної ініціативи виявити співчуття. Переважний емоційний позитивний фон. Чутливість до впливів однолітка висока: дитина із задоволенням відгукується на ініціативу однолітків, активно підхоплює їхні ідеї та дії. Висока ініціативність: дитина активно залучає дітей до своїх дій і пропонує різні варіанти взаємодії.

Середній рівень (11 – 18 балів) комунікативних умінь характеризується тим, що дитина спокійно грає поряд із дітьми. Вступає у спілкування з приводу іграшок, ігрових дій. Зберігає переважний емоційно-позитивний настрій. Переважний емоційний фон: нейтрально-діловий. Чутливість до впливів однолітка середня: дитина який завжди відповідає пропозиції однолітків; ініціативність середня: дитина часто виявляє ініціативу, проте вона не буває наполегливою.

Низький рівень (1 - 10 балів) комунікативних умінь характеризується тим, що дитина виявляє недовіру, страх у спілкуванні. Виявляє нестійкість у ігровому спілкуванні: дружнє ставлення змінюється конфліктами, спробами заволодіти іграшками інших дітей. Контакти із однолітками нетривалі. Загальний емоційний стан дитини нестійкий: спокійний стан чергується з плаксивістю, негативними проявами по відношенню до однолітків.

Переважає емоційний негативний фон. Чутливість до впливів однолітка відсутня: дитина взагалі відповідає на пропозиції однолітків; Ініціативність відсутня: дитина не виявляє жодної активності, грає на самоті або пасивно слідує за іншими.

Критерії рівнів розвитку комунікативних здібностей та умінь.

1. Низький рівень (1 бал). Виявляє нестійкість у ігровому спілкуванні: дружнє ставлення змінюється конфліктами, спробами заволодіти іграшками інших дітей. Контакти із однолітками нетривалі. Загальний емоційний стан дитини нестійкий: спокійний стан чергується з плаксивістю, негативними проявами по відношенню до однолітків.

2. Середній рівень (2 бали). Спокійно грає поряд із дітьми. Вступає у спілкування з приводу іграшок, ігрових дій. Зберігає переважний емоційно-

позитивний настрій. 3. Високий рівень (3 бали). Охоче та активно спілкується з дітьми та виступає з пропозиціями щодо ігор. Належить до одноліткам доброзичливо, правильно реагує на яскраво виражені емоційні стани. Дитина здатна з власної ініціативи виявити співчуття. Комунікативні здібності та вміння

1. Вступати в ігрове спілкування з однолітками
2. Домовлятися про спільні дії у грі
3. Освоювати способи взаємодії з однолітками у грі
4. Ігри поруч, наслідування дій
5. Розгортати рольову взаємодію між рольовим діалогом

Вважаємо, що кількість ознак за кожним указаним критерієм не повинна бути менше трьох. У разі встановлення трьох або більше ознак можна говорити про повний прояв цього критерію. Якщо ж під час дослідження встановлений один показник або взагалі не виявлено жодного, можемо стверджувати, що цей критерій не зафіксовано.

На основі означених критеріїв і показників було схарактеризовано рівні сформованості КК дітей старшого дошкільного віку (високий, достатній та низький).

Більш детально рівні сформованості КК дітей старшого дошкільного віку опишемо у табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Рівні сформованості комунікативної культури дітей старшого дошкільного віку

Рівень	Особистісний прояв студента
Високий рівень	<ul style="list-style-type: none"> – правильно реагує на яскраво виражені емоційні стани дітей; – вміння здійснювати саморегуляцію своєї поведінки; – здатна з власної ініціативи виявити співчуття; – уміння використовувати формули мовленнєвого етикету в практиці спілкування з однолітками, дорослими; – свідоме та сумлінне ставлення старшого дошкільника до власних учинків, вияву моральних почуттів та переконань у поведінці. – комунікативні здібності та вміння;

Рівень	Особистісний прояв студента
Достатній рівень	<ul style="list-style-type: none"> – часткова обізнаність із ключовими поняттями комунікативної культури; – наявність сформованих комунікативних умінь; – здатність до здійснення контролю в спілкуванні; – уміння здійснювати рефлексивний аналіз; – уміння використовувати формули мовленнєвого етикету в практиці спілкування.
Низький рівень	<ul style="list-style-type: none"> – відсутність навичок та вмінь аналізувати труднощі, що виникають у процесі спілкування; – мовлення дитини не відповідають нормам; – обмежена комунікативна здатність; – низький рівень загальної обізнаності; – відсутність вмінь здійснювати саморегуляцію своєї поведінки; – відсутність умінь здійснювати саморегуляцію своєї поведінки; – відсутність умінь використовувати формули мовленнєвого етикету в практиці спілкування з однолітками, дорослими.

Висновки до другого розділу

Комунікативні вміння розвиваються в процесі освоєння дітьми всіх освітніх областей, які передбачають вирішення програмних освітніх завдань у спільній діяльності дорослого і дітей, і самостійної діяльності дітей в рамках мовної роботи, створення мовного розвиваючого середовища.

У дошкільній освіті розвиток мовлення дитини виділено в окремий напрям «Соціально-комунікативний». Соціально-комунікативний розвиток як і раніше залишається найбільш актуальним в дошкільному віці. Він включає володіння мовою як засобом спілкування і культури; збагачення активного словника; розвиток зв'язного, і граматично правильного діалогічного і монологічного мовлення; розвиток мовної творчості; розвиток звукової та інтонаційної культури мови і фонематичного слуху; знайомство з книжковою культурою, дитячою літературою, розуміння на слух тексту різних жанрів

дитячої літератури; формування звукової аналітико-синтетичної активності як передумови навчання грамоті.

Заклад дошкільної освіти – перша і відповідальна ланка в загальній системі освіти дитини. Тому процес мовного розвитку та розвитку комунікативної культури розглядається в сучасній дошкільній освіті як загальна основа виховання і навчання дітей.

Розроблений комплекс педагогічних заходів спрямований на формування культури мовленнєвого спілкування у дітей старшого дошкільного віку. Дана проблема є актуальною, так як наші спостереження показали, що дитина, навіть знаючи про правила поведінки, не завжди надходить в відповідно до наявних у нього знаннями. Діти часто ведуть себе так само, як і їхні батьки. В якомусь сенсі поведінка дитини є дзеркалом сімейних відносин. Багато дітей, як і їхні батьки, ведуть себе двояко: якщо бачать, що за ними спостерігають, демонструють зразкову поведінку, якщо ж за ними не спостерігають, можуть грубо поводитися з товаришами. Або ж поведуться добре тільки з дорослими, а з однолітками не бачать в цьому необхідності.

Виходячи з цього було включено комплексну роботу не тільки з дітьми, але і з дорослими. Можна також проводити додатково консультації з педагогічним колективом ЗДО. Припускаємо, що цілеспрямована робота по формуванню культури мовленнєвого спілкування дасть позитивні результати.

Виявлено критерії (когнітивний, поведінковий, діяльнісний та оцінний), компоненти (особистісно-знаннєвий, мотиваційний, практико-діяльнісний та рефлексивний) їх показники та рівні (високий, середній, низький) сформованості комунікативної культури дітей старшого дошкільного віку.

Результати дослідження, представлені в другому розділі, викладено в публікаціях автора [80].

РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

3.1. Діагностика стану сформованості комунікативної культури у дітей старшого дошкільного віку

При вивченні проблеми формування культури мовленнєвого спілкування і на основі обраного теоретичного матеріалу було відібрано кілька напрямків, щоб уточнити рівень культури мовного спілкування у дітей дошкільного віку:

- вміння говорити «спасибі» і «дякую»;
- вміння підбирати форму спілкування при зустрічі та прощанні з дорослими або однолітками;
- уміння формулювання прохань;
- вміння просити вибачення.

Діагностика може проводитися двома методами:

1. Спостереження за дітьми при ранковій зустрічі, вечірньому прощанні і в повсякденному спілкуванні.
2. Проведення бесіди для виявлення знань дітей.

За результатами діагностики визначено три рівні сформованості культури мовного спілкування у дітей.

Високий рівень обумовлюється тим, що в активному словнику дитини присутні деякі формули мовного етикету, і діти самостійно використовують їх відповідно до мовної ситуації.

При середньому рівні в активному словнику дитини присутні тільки елементарні слова мовного етикету, а саме вітання і прощання, або інші формули мовного етикету. Дошкільник може використовувати самостійно одну або дві мовні формули етикету в залежності від етикетної ситуації.

Низький рівень визначається тим, що дитина не використовує ні ввічливі слова, ні формули мовного етикету, а може вимовити їх тільки за допомогою дорослого.

Перший метод діагностики комунікативної культури було визначено спостереження.

Мета спостереження: виявити рівень формування культури мовленнєвого спілкування у дітей дошкільного віку. З метою перевірки, чи може або вміє дитина без допомоги дорослих підбирати формулу мовного спілкування з дорослими і однолітками в різних етикетних ситуаціях.

План спостереження складався з трьох пунктів:

1. Перевірка самостійності вибору дитини формул мовного спілкування, при взаємодії з однолітками і дорослими в різних ситуаціях спілкування;
2. Виявлення у дитини умінь поводитися в спілкуванні з дорослими і однолітками відповідно до правил;
3. Аналіз кількості або наявності у дітей мовних формул в їх активному словнику.

Другий метод діагностики рівня сформованості культури мовного спілкування – це бесіда.

Метою бесіди є: виявлення у дітей старшого дошкільного віку уявлень про правила мовної поведінки, про різних етикетних формулах, необхідних для спілкування з однолітками і дорослими в різних мовних ситуаціях, а саме при виході в ЗДО, при виході з нього, вміння дякувати, просити щось, вибачатися.

Під час бесіди дітям було запропоновано прочитати різноманітні короткі тематичні твори, що демонструють різні мовні форми етикету та їхнє використання у певних ситуаціях.

Після прочитання твору дітям пропонувалися питання, які виявляють розуміння дітьми змісту твору і мовних ситуацій, що відбулися у сюжеті.

Наведемо приклад:

- Як називається прочитана розповідь? Чому?
- Яке «чарівне слово» використовував персонаж (ім'я персонажа)?

- Чи правда, що слово «будь ласка» чарівне? Чому?
- А як ви б поступили в даних ситуаціях?
- А коли ще потрібно говорити це слово і чому?

На завершення бесіди з дітьми було проведено індивідуальну роботу на виявлення сформованості культурно-мовних умінь. Дітям представлено мовні ситуації відповідно до вмінь, пред'явлених в діагностиці:

1. Уміння підбирати формули мовного етикету при зустрічі з дорослими, і однолітками: «Саша гуляв по парку і зустрів свого друга Мішу. Вони пройшли повз, не сказавши ні слова. Що повинні були зробити хлопчики при зустрічі? Чи завжди ви вітаєтесь зі своїми знайомими або друзями? Які слова вітання ви знаєте при зустрічі з дорослим і однолітком?»

2. Уміння підбирати формули мовного етикету при спілкуванні з однолітками і дорослими в момент розставання:

«Увечері, коли Маша збиралася піти додому з дитячого садка, вона сказала вихователю: «Па-па». Чи правильно попрощалася Маша з дорослою людиною? З ким можна попрощатися так, як це зробила дівчинка? А як ще можна попрощатися з іншими людьми?»

3. Уміння звертатися з проханням до дорослих або однолітків:

«Два хлопчика грали іграшками. У Андрія був великий самоскид, а у Миколи гоночна машина. Андрій дуже захотів пограти машинкою Миколки і просто забрав її. Як довго гратиме Андрій? А як він повинен був вчинити? Як чините ви, якщо вам щось знадобилося? Які слова прохання ви знаєте?».

4. Уміння дякувати:

«У Каті був день народження, і вона принесла всім смачні цукерки. Після обіду вона роздавала солодощі хлопчикам і дівчаткам. Марійка і Настя не сказали «дякую», тому Каті стало прикро, що дівчатка поступили не ввічливо. Як би ви вчинили в такій ситуації? А як ще можна було подякувати Катю? Коли ще потрібно говорити «Дякую?»».

5. Уміння просити вибачення:

«Антон грав на вулиці з іграшкою Микити, йому вона так сподобалася, що він загрався і не помітив, як у неї відламалася частина. Коли Антон пішов додому, він віддав Микиті іграшку, не попросивши вибачення за те, що він її зламав, і просто пішов додому. У відповідь на це Микита образився на Антона. Як ви думаєте чому? Коли потрібно просити вибачення? Як можна попросити вибачення у дорослого, а як у однолітка?».

За результатами проведеного опитування, у якому взяло участь тридцять вихователів закладів дошкільної освіти та сорок п'ять батьків вихованців було сформовано та опрацьовано надані відповіді.

Для аналізу наданих відповідей було використано репрезентативну вибірку питань, яку складають питання з варіантами відповідей. До загальної кількості питань такі питання становлять більшість, що дає змогу досить повно оцінити результати опитування.

У рамках обробки результатів опитування було запропоновано використати діаграми, що показують кількість обраного варіанту відповіді на тестове витання анкети. Наприклад на питання 1 відповідь «А» була обрана «N» разів.

Такий підхід до обробки результатів дає можливість оцінити тренди та виокремити проблемні моменти в роботі, щоб у подальшому приділити їм більше уваги. Тобто таке опитування є основою для планування роботи або внесення коригувальних дій за результатами оцінювання проміжних результатів.

За результатами опрацювання анкети для вихователів для прикладу на питання 2 відповідь «А» була обрана 23 рази з 30 можливих, що свідчить про однакове розуміння більшістю основ комунікативної компетенції, відповіді «В» та «Г» були обрані 11 та 12 раз відповідно, що становить близько третини від загально можливого. Відповіді «Б» та «Е» було обрано у меншості 7 та 3 рази відповідно, що свідчить про більш суб'єктивне розуміння даного питання.

Використовуючи такий підхід до аналізу відповідей на інші питання можна отримати дані для використання більш поглибленого методу аналізу,

такого як SWOT. У власну чергу SWOT-аналіз являє собою метод стратегічного планування, що полягає у виявленні факторів внутрішнього та зовнішнього середовища організації та поділу їх на чотири категорії: Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats.

Інтерпритуючи такий підхід до навчання, стає можливим виокремити сильні та слабкі сторони, оцінити можливості та попередити загрози досягненню цілей навчання.

Для оцінювання таких загроз варто порівняти діаграми відповідей вихователів та батьків. В результаті такого порівняльного аналізу стає зрозумілою наявність проблем ефективності розвитку комунікативної культури, що пов'язана з недостатньою обізнаністю та увагою батьків до розвитку комунікативних навичок у дітей.

Враховуючи, що більше часу діти проводять у сім'ї, саме близькі люди стають прикладом для наслідування і інструментом пізнання дитиною навколишнього світу. Нажаль більшість батьків цього не усвідомлює. З огляду на це вихователь повинен планувати та проводити роз'яснювальну роботу з батьками, акцентуючи увагу на тому, що вони працюють разом командою і на можливості надання методичної допомоги батькам для спрямування розвитку дитини у належному напрямку.

Після такої роботи варто проводити повторні анкетування для оцінки проміжних результатів, зокрема ефективності використовуваних методик та практик.

Результати анкетування батьків дітей старшого дошкільного віку наведені у відсотковому відношенні (від кількості респондентів) за розробленою анкетною № 2 на рис.3.1.

Підсумовуючи результати проведеного опитування, варто зазначити, що опитування є ефективним за умови відповідального ставлення опитуваних та грамотного формування питань. Результати аналізу відповідей сприяють виокремленню необхідних напрямків роботи вихователя з батьками. Оцінка

ефективності проведеної роботи дає змогу обрати необхідні методики та кращі практики для більш ефективної та цілеспрямованої роботи.

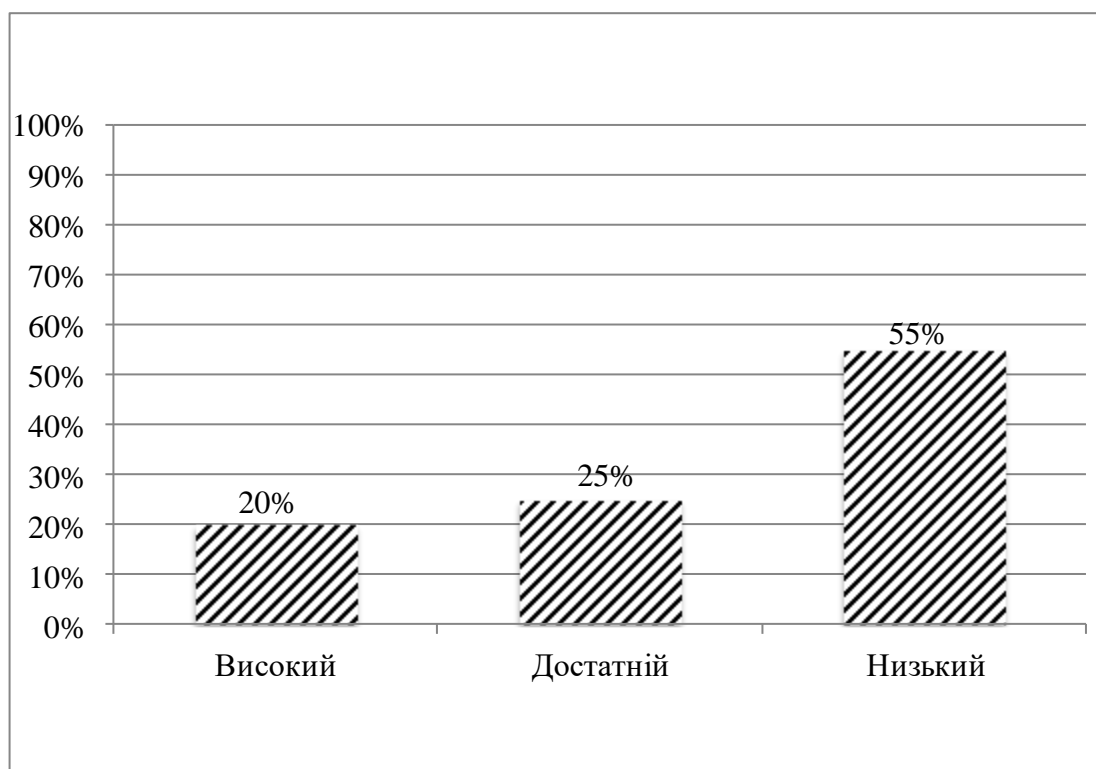

Рис. 3.1. Результати анкетування батьків вихованців щодо визначення рівня комунікативної культури за розробленою анкетой №1 на констатувальному етапі експерименту (у %)

Отримані дані дали змогу встановити, що високий рівень готовності до професійної діяльності в умовах дошкільного навчання мають 20% респондентів, достатній рівень – 25 %, низький рівень – 55%.

На основі отриманих у процесі опрацювання результатів даних можемо встановити наступне процентне співвідношення рівнів готовності до роботи з дітьми старшого дошкільного віку вихователів: 58% вихователів мають високий рівень готовності до професійної діяльності у сфері комунікативної культури дітей старшого дошкільного віку, 22% респондентів демонструють показники, що відповідають достатньому рівню готовності, 20% опитуваних знаходяться на низькому рівні. Зобразимо отримані результати на рис. 3.2.

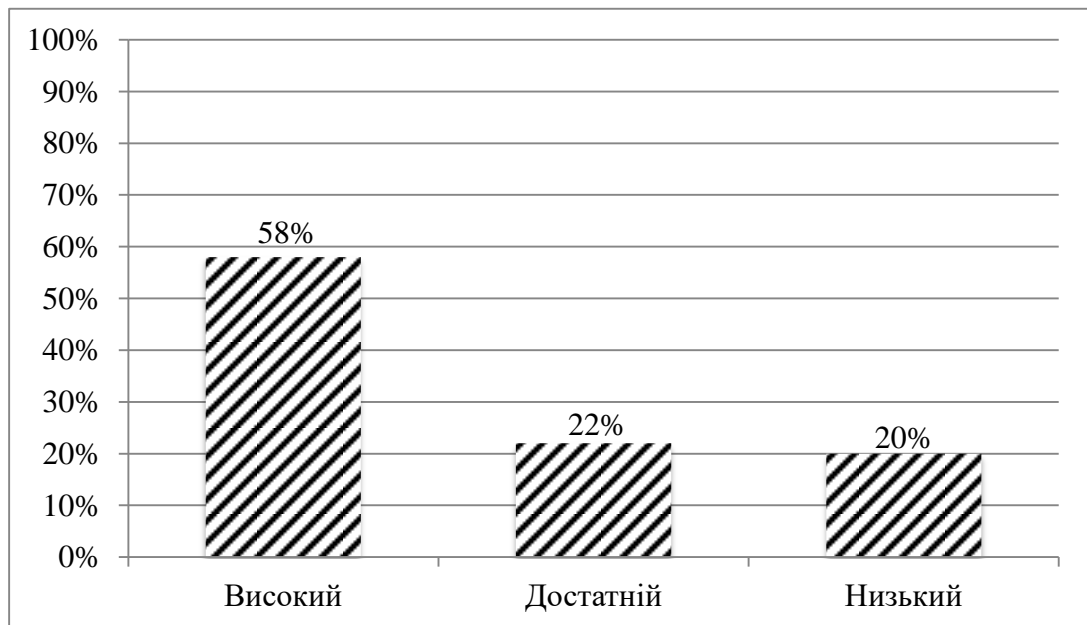

Рис. 3.2. Результати анкетування вихователів закладу дошкільної освіти щодо визначення рівня формування комунікативної культури дітей старшого дошкільного віку за розробленою анкетою №1 на констатувальному етапі експерименту (у %)

3.2. Зміст та аналіз результатів дослідження

Перш ніж організувати роботу щодо формуванню означеної проблеми у дошкільників необхідно виявити рівень сформованості комунікативних умінь у дітей старшого дошкільного віку. Мета констатувального етапу дослідницької пошукової роботи: виявити вихідний рівень сформованості комунікативних умінь у дітей старшого дошкільного віку. Завданнями виділено:

1. Визначити критерії рівня сформованості комунікативних умінь у дітей старшого дошкільного віку;
2. Підібрати діагностичний матеріал для виявлення рівня сформованості комунікативних умінь у дітей старшого дошкільного віку.

Наступним напрямком роботи був підбір діагностичного інструментарію. Важливо визначити, які критерії можуть в достовірності визначити ефективність даної роботи.

Педагогічна діагностика – система методів і прийомів, спеціально розроблених педагогічних технологій, методик і тестових завдань, що дозволяють визначити рівень розвитку дошкільника, а також діагностувати причини недоліків і знаходити шляхи поліпшення якості освітніх послуг дошкільного закладу.

Діагностичні заходи проводяться два рази на рік (початок і кінець навчального року). Мета – визначити вихідний рівень розвитку комунікативних здібностей і вмінь дітей. Діагностика дозволяє фіксувати зміни комунікативних здібностей, і умінь, визначити подальшу роботу щодо кожної дитини і групи в цілому. У дошкільному віці відбувається збагачення і розвиток ігрової діяльності, комунікативних здібностей та умінь дошкільника [10].

Для визначення рівня розвитку комунікативних здібностей і вмінь дошкільнят неможливо поставити жорсткі критерії, але є ряд ознак, що мають істотне значення для комунікативних здібностей, і умінь, що дозволяють віднести дитину до одного з трьох рівнів розвитку – низького, середнього, високого – відповідно до вікових можливостей дітей.

Визначення рівнів комунікативних здібностей та умінь відбувається на основі постійних спостережень за вільною самостійною грою, і враховуються особливості поведінки дітей під час розгортання ігор. На початку дослідження було оцінено рівень розвитку комунікативних здібностей і умінь і, в залежності від оцінки, для кожної умовної групи дітей (з високим, середнім і низьким рівнем) підбрано відповідні прийоми, що сприяли розвитку комунікативних умінь та здібностей. В кінці експерименту здійсимо оцінку рівня розвитку комунікативних здібностей і вмінь. Оцінка з усіх питань подається в кількісному вираженні, в балах. Бали визначено в залежності від ступеня самостійності виконання дитиною діагностичного завдання, від віку дітей.

Критерії діагностики підібрано відповідно до віку дошкільнят. Результати діагностики зафіксовано в таблицях. Підсумкова оцінка є як характеристикою загального просування дітей, так і свідченням ефективності роботи. Цілеспрямована та систематична робота забезпечує збагачення ігрового досвіду дитини і підвищує вплив гри на її розвиток.

Базою дослідження визначено заклади дошкільної освіти м. Чернігова (ЗДО №17, 26, 45, 76) та заклад вищої освіти (Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка). Експериментальним дослідженням було охоплено 30 фахівці дошкільної освіти, 45 батьків вихованців (проведено опитування з метою визначення даної проблеми) та 71 дітей старшого дошкільного віку закладів дошкільної освіти м. Чернігова.

Для вирішення завдань педагогічної діагностики, крім спостереження, використано такі дослідницькі методики:

1. Методика «Вивчення рівня розвитку комунікативних здібностей і вмінь дітей» Н.Ф.Комарової.

Мета: визначити рівень розвитку комунікативних здібностей і вмінь дітей та кожної дитини окремо.

2. Метод спостереження за схемою Е.О. Смирнової, В.М. Холмогорової. Спостереження дозволяє описати взаємодію дошкільнят в природних умовах. В процесі реалізації даного методу враховуються такі показники поведінки дітей:

- ініціативність – прагнення дитини привернути до себе увагу однолітка, спонукати його до спільної діяльності і вираженню ставлення до себе і своїх дій.

Таблиця 3.1. Шкали оцінки параметрів і показників у дітей старшого дошкільного віку за методикою «Вивчення рівня розвитку комунікативних здібностей і вмінь дітей» Н.Ф.Комарової.

Критерії оцінки параметрів	Виразність в балах
<p>1. Ініціативність:</p> <ul style="list-style-type: none"> - відсутня: дитина не проявляє ніякої активності, грає на самоті або пасивно слідує за іншими; - слабка: дитина вкрай рідко проявляє активність і вважає за краще слідувати за іншими дітьми; - середня: дитина часто виявляє ініціативу, проте вона не буває наполегливою; - висока: дитина активно залучає оточуючих дітей до своїх дій і пропонує різні варіанти взаємодії. 	<p>0</p> <p>1</p> <p>2</p> <p>3</p>
<p>2. Чутливість до впливів однолітка:</p> <ul style="list-style-type: none"> - відсутня: дитина взагалі не відповідає на пропозиції однолітків; - слабка: дитина лише в рідкісних випадках реагує на ініціативу однолітків, вважаючи за краще індивідуальну гру; - середня: дитина не завжди відповідає на пропозиції однолітків; - висока: дитина з задоволенням відгукується на ініціативу однолітків, активно підхоплює їхні ідеї та дії. 	<p>0</p> <p>1</p> <p>2</p> <p>3</p>
<p>3. Переважний емоційний фон:</p> <ul style="list-style-type: none"> - негативний; - нейтрально-діловий; - позитивний. 	<p>0</p> <p>1</p> <p>2</p>

- чутливість до впливів однолітка – відображає бажання і готовність дошкільника сприйняти дії і задуми однолітка і відгукнутися на його пропозиції. Даний показник проявляється у відповідних на звернення однолітка діях дитини, в чергуванні ініціативних і відповідних дій, в узгодженості

власних дій з діями іншого, в умінні помічати і враховувати побажання і настрої однолітка;

- переважаючий емоційний фон – проявляється в емоційному забарвленні взаємодії дитини з однолітками. Вона може бути: позитивною, нейтрально-діловою і негативною.

Відсутність або слабо виражена ініціативність (0-1 бал) може свідчити про нерозвиненість у дитини потреби в спілкуванні з однолітками або про невміння знайти підхід до них. Середній і високий рівні ініціативності (2-3 бали) говорять про нормальний рівень розвитку потреби в спілкуванні. Якщо у дитини відсутня чутливість до впливів однолітка (0-1 бал), то це може говорити про нездатність бачити і чути іншого («комунікативна глухота»), що є суттєвою перепорою в розвитку міжособистісних відносин дошкільника.

Також, важливою якісною характеристикою спілкування є переважаючий емоційний фон. Якщо домінуючим є негативне забарвлення взаємодії дитини з однолітком, то це може говорити про проблеми дошкільника у встановленні контактів з іншими дітьми. Така поведінка може проявлятися в тому, що дитина дратується, кричить, ображає однолітків або навіть б'ється. Якщо ж переважає позитивний фон або ж збалансовані позитивні і негативні емоції по відношенню до однолітків, то це свідчить про нормальний емоційний настрій по відношенню до партнера по взаємодії.

3. Методика контекстного спілкування з дорослими Е.Е. Кравцової.

Мета: визначити рівень розвитку комунікативних умінь дошкільнят (розуміння дитиною завдань, що пред'являються дорослими в різних ситуаціях взаємодії).

1. Високий рівень (19 - 24 бали) комунікативних умінь характеризується тим, що дитина охоче і активно спілкується з дітьми і виступає з пропозиціями щодо ігор. Відноситься до однолітків дружелюбно, правильно реагує на яскраво виражені емоційні стани. Дитина здатна за власною ініціативою проявити співчуття. Переважний емоційний фон позитивний. Чутливість до впливів однолітка висока: дитина з задоволенням відгукується на ініціативу однолітків,

активно підхоплює їхні ідеї та дії. Висока ініціативність: дитина активно залучає оточуючих дітей до своїх дій і пропонує різні варіанти взаємодії.

2. Середній рівень (11 - 18 балів) комунікативних умінь характеризується тим, що дитина спокійно грає поруч з дітьми. Вступає в спілкування з приводу іграшок, ігрових дій. Зберігає переважний емоційно-позитивний настрій. Переважний емоційний фон: нейтрально-діловий. Чутливість до впливів однолітка середня: дитина не завжди відповідає на пропозиції однолітків; ініціативність середня: дитина часто виявляє ініціативу, проте вона не буває наполегливим.

3. Низький рівень (1 - 10 балів) комунікативних умінь характеризується тим, що дитина виявляє недовіру, боязнь в спілкуванні. Виявляє нестійкість в ігровому спілкуванні: дружнє ставлення змінюється конфліктами, спробами заволодіти іграшками інших дітей. Контакти з однолітками нетривалі. Загальний емоційний стан дитини нестійкий: спокійний стан чергується з плаксивістю, негативними проявами по відношенню до однолітків. Переважний емоційний фон негативний. Чутливість до впливів однолітка відсутня: дитина взагалі не відповідає на пропозиції однолітків; Ініціативність відсутня: дитина не проявляє ніякої активності, грає на самоті або пасивно слідує за іншими.

Дослідження проведено щодо вивчення рівня розвитку комунікативних здібностей і вмінь дітей за Н.Ф. Комаровою.

Критерії рівнів розвитку комунікативних здібностей і вмінь дітей:

1. Низький рівень (1 бал). Виявляє нестійкість в ігровому спілкуванні: дружнє ставлення змінюється конфліктами, спробами заволодіти іграшками інших дітей. Контакти з однолітками нетривалі. Загальний емоційний стан дитини нестійкий: спокійний стан чергується з плаксивістю, негативними проявами по відношенню до однолітків.

2. Середній рівень (2 бали). Спокійно грає поруч з дітьми. Вступає в спілкування з приводу іграшок, ігрових дій. Зберігає переважний емоційно-позитивний настрій.

3. Високий рівень (3 бали). Охоче і активно спілкується з дітьми і виступає з пропозиціями щодо ігор. Відноситься до однолітків дружелюбно, правильно реагує на яскраво виражені емоційні стани. Дитина здатна за власною ініціативою проявити співчуття.

Комунікативні здібності і вміння характеризують:

1. Вступати в ігрове спілкування з однолітками.
2. Домовлятися про спільні дії в грі.
3. Освоювати способи взаємодії з однолітками в грі.
4. Ігри поруч, наслідування дій.
5. Розгортається рольова взаємодія – рольовий діалог.
6. Доброзичливе ставлення між дітьми.

Результати спостережень фіксовано у зведеній таблиці, де проти імені кожного дитини відзначається її рівень комунікативних здібностей та умінь за кожним критерієм, який вона демонструвала в спілкуванні. В результаті було отримано наступні результати, які наочно демонструють, як загальну картину розвитку комунікативних здібностей і умінь, так і результати кожної дитини.

Далі проведемо дослідження рівня комунікативних здібностей та умінь досліджуваної групи дітей. Рівні розвитку комунікативних умінь представлено у вигляді таблиці 3.3 і діаграми на рис. 3.1.

Таблиця 3.3 Рівень розвитку комунікативних умінь у старших дошкільників

Рівні розвитку	Низький	Середній	Високий
% співвідношення	60%	20%	20%
Кількість дітей	24	8	8

Рис. 3.1. Рівні розвитку комунікативних умінь у старших дошкільнят за методикою Т.Ф. Комарової

Високий рівень розвитку комунікативних умінь в ігровій діяльності має 20% дітей (8 осіб), середній рівень - 20% дітей (8 осіб), і низький рівень має 6 осіб, - 37,5% дітей даної групи. Отримані результати свідчать про те, що з дітьми даної групи необхідно провести заняття, що сприяють розвитку комунікативних здібностей. Результати, отримані в ході методу спостереження за схемою Е.О. Смирнової, В.М. Холмогорової представлені в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4. Результати, отримані методом спостереження за схемою Е.О. Смирнової, В.М. Холмогорової

Показники	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Ініціативність	35%	50%	15%
Чутливість до впливу подразника	35%	52,5%	12,5%

На основі отриманих результатів можна відзначити, що за показником ініціативності щодо однолітка високий рівень продемонстрували – 15%, середній рівень – 50%, а низький рівень показали 35%. За показником чутливості до впливу однолітка високий рівень відзначився у 12,5% дітей, середній рівень у 52,5%, а найнижчий – у 35% дошкільнят.

Таблиця 3.5. Результати, отримані методом спостереження за схемою Е.О. Смирнової, В.М. Холмогорової

Переважаючий емоційний фон	Процентне співвідношення
Негативний	2,5%

Нейтрально-діловий	45%
Позитивний	52,5%

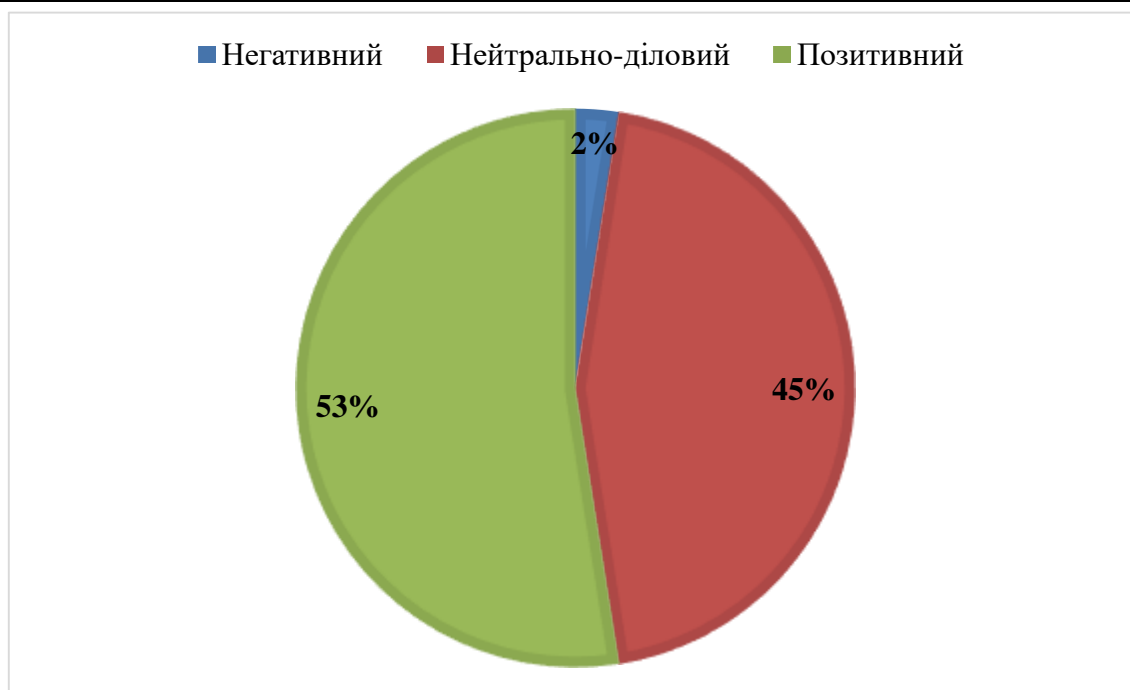

Рис. 3.3. Переважний емоційний фон, отриманий в ході спостереження за схемою Е.О. Смирної, В.М. Холмогорової

Можна відзначити, що позитивний емоційний фон при взаємодії з однолітком переважає у 52,5% дітей, нейтрально-діловий фон відзначений у 45% дітей, також, негативний емоційний фон у дошкільнят – 2,5%.

За результатами дослідження визначено, що в досліджуваній групі дітей переважає середній рівень сформованості комунікативних умінь (50%), але, на жаль, спостерігаємо дуже великий відсоток низького рівня (37,5%) і дуже маленький відсоток високого рівня (12,5%).

Дослідивши рівень комунікативних здібностей та умінь у дітей досліджуваної групи, виявлено, що найбільш розвинені у дітей такі здібності та вміння: вступати в ігрове спілкування з однолітками, домовлятися про спільні

дії в грі. Найгірше розвинене вміння розгортати рольову взаємодію – рольовий діалог і доброзичливе ставлення між дітьми.

З метою підвищення рівня сформованості комунікативних умінь у дітей експериментальної групи, були запропоновані наступні рекомендації щодо підвищення комунікативних умінь.

У дошкільному віці гра є важливим видом діяльності, за допомогою якої задовольняються різні потреби в тому числі і потреби в спілкуванні. Саме тому для підвищення комунікативних умінь старших дошкільників ми підібрали ігри та ігрові вправи. В ході діагностики були визначені три групи дітей з різним рівнем сформованості комунікативних умінь. Перша група дітей з низьким рівнем сформованості комунікативних умінь. Проведення діагностики дозволило виявити, що у дітей з низьким рівнем розвитку слабо розвинені такі показники:

- вступати в ігрове спілкування з однолітками;
- домовлятися про спільні дії в грі;
- освоювати способи взаємодії з однолітками;
- ігри поруч, наслідування дій;
- розгортання рольової взаємодії – рольовий діалог;
- доброзичливе ставлення між дітьми.

Пропонуємо наступний комплекс ігор та ігрових вправ для розвитку комунікативних умінь у дітей з низьким рівнем розвитку.

Гра «Прес-конференція».

Мета: розвиток навичок ефективного спілкування; виховання бажання спілкуватися, взаємодіяти з іншими дітьми; розвиток навичок ставити різні питання на дану тему, підтримувати бесіду. Вік: 5-6 років. Хід гри. Участь у грі беруть всі діти групи. Вихователь вибирає будь-яку тему, але при цьому з неї повинні бути добре знайомі діти. Наприклад: «Мій режим дня», «Мій домашній улюбленець», «Мої іграшки», «Мої друзі» тощо.

З учасників прес-конференції вибирається «гість», який повинен знаходитися в центрі залу і відповідати на різні питання інших учасників. Якщо

тема прес-конференції «Моя друзі», то можна поставити такі питання: Чи є у тебе друзі? Скільки їх? З ким тобі цікаво дружити: з хлопчиками або дівчатками? На твій погляд, за що тебе люблять друзі? Яким необхідно бути, щоб друзів було ще більше? Як можна чинити з друзями? та ін.

Для розвитку здатності домовлятися про спільні дії в грі: «Хмарочос».

Мета: розвивати вміння домовлятися, працювати в команді.

Обладнання: метрова стрічка; 2-3 кубика з дерева на кожному дитину.

Опис гри: діти сідають у коло, в центрі якого вони будуть будувати хмарочос. Вони по черзі кладуть кубики, обговорюючи при цьому, де його краще покласти, щоб хмарочос був стійким. Якщо хоч один кубик падає, гра починається спочатку.

Вихователь, який спостерігає за будівництвом, періодично вимірює висоту будівлі. Коментар: в даній грі вихователь виконує роль спостерігача з боку. Він може втрутитися в процес гри тільки в тому випадку, якщо буде виникати неконструктивний конфлікт, оскільки дітям потрібно вчитися знаходити спільну мову в процесі гри. В кінці гри вихователь може порівняти вежу з командною роботою, пояснюючи при цьому дітям, що дружба і вміння знаходити спільне рішення є основою, від якої залежить стійкість башти і згуртованість групи.

Для розвитку вміння освоювати способи взаємодії з однолітками: Щоб навчити дітей налагоджувати контакти з співрозмовником, можна запропонувати дітям такі вправи: «Як можна нас називати по-різному?» Спочатку вибирають ведучого, який стає в коло. Решта дітей, вважаючи себе його мамою, татом, дідусем, бабусею, другом, якого сильно люблять, вимовляють його ім'я.

- «Посмішка» - діти повинні сісти в коло і взятися за руки. Потім, дивлячись в очі своєму товаришеві, подарувати йому найбільш радісну та добру посмішку.

- «Комплімент» - всі діти повинні стати в коло, подивитися сусідові в очі і сказати йому кілька добрих слів. Наприклад: «Ти завжди ділишся, ти весела, у

тебе гарна сукня ...». Той, кому адресуються дані слова, киває головою і каже: «Дякую, мені дуже приємно!», «Замість похвали можна просто сказати приємне побажання.

Для розвитку здібностей грати поруч, і наслідування дій: «Сонечко в лісі». Діти і дорослий стають навпочіпки: вранці сонечко встає: вище-вище (всі повільно піднімаються навпочіпки, витягаючи при цьому високо руки вгору). Увечері, як втомлюється: нижче-нижче-нижче (знову всі сідають навпочіпки, опускаючи руки). Пташки та лисички теж радіють сонечку. На дереві – пташки (всі підіймають руку вгору), під деревом – лисички (всі присідають навпочіпки); на дереві листочки (всі підіймають руку вгору), під деревом – грибочки (всі сідають навпочіпки). Вгору – вниз, вгору – до неба (руки вгору, потягнутися, встати на пальчики), вниз – до травички (присісти). Тепер покружляли і вниз повалилися.

Щоб навчити дітей розгортати рольову взаємодію – рольовий діалог, можна запропонувати їм взяти участь в ляльковій виставі, драматизації казок, і як глядач, і як актор. В результаті вони зближуються з персонажем. Оскільки дитина самостійно вибирає роль, вона вчиться більш глибоко розуміти художній твір; грати в сюжетні творчі ігри, де сцени повторюються – спочатку дитина грає одну роль, потім іншу. При цьому дитина вчиться бачити емоційний стан свого товариша; поговорити по телефону з персонажем з казки, висловлюючи при цьому до нього своє ставлення.

Друга група дітей із середнім рівнем сформованості комунікативних умінь. Пропонуємо наступний комплекс ігор та ігрових вправ для розвитку комунікативних умінь у дітей із середнім рівнем розвитку.

Для розвитку вступати в ігрове спілкування з однолітками: «Автобус». Мета: формувати позитивні відносини дітей дуг з одним, розвивати комунікативні та творчі здібності, навчити дітей взаємодіяти один з одним, чергуючи різні види діяльності.

Матеріал для гри: стільчики, кермо, ляльки, гроші, квитки, гаманці, сумка для кондуктора.

Хід гри. Щоб підготувати дітей до гри, вихователь задає їм такі питання: «Хто любить подорожувати?» Діти повинні підтримати бесіду, пропонуючи різні види транспорту. З них вони вибирають автобус. Наступний етап підготовки до гри полягає в тому, щоб обіграти з дітьми іграшковий автобус. Для цього вони повинні побудувати автобус, використовуючи дитячі стільчики. Потім з більш активних дітей, вибирають водія і кондуктора, які беруть потрібні предмети для гри. Пасажири при цьому займають свої місця в автобусі, їх кондуктор видає квитки.

Щоб навчити дітей розгортати рольову взаємодію – рольовий діалог, потрібно запропонувати їм ігри-ситуації.

Мета: розвивати вміння вступати в розмову, обмінюватися почуттями, переживаннями, емоційно і змістовно виражати свої думки за допомогою міміки і пантоміміки. Для цього діти повинні розіграти певні ситуації. Наприклад, два хлопчики перебувають у сварці. Що потрібно зробити, щоб їх помирити?

Ситуація №2. Дитина хоче пограти з іграшкою, яка знаходиться у одного з дітей групи. Як необхідно попросити її? Ситуація №3. Друг дуже сильно образився на тебе. Як попросити у нього пробачення і помиритися з ним?

Для формування доброзичливого ставлення між дітьми пропонуємо наступні ігри: «Руки знайомляться, руки сваряться, руки миряться».

Мета: розвивати вміння висловлювати свої почуття і розуміти почуття іншої людини. Діти грають парами, закривши при цьому очі і сидячи навпроти один одного на відстані витягнутої руки. Вихователь дає їм таке завдання: «закривши очі, простягніть руки один одному. За допомогою рук спробуйте дізнатися свого сусіда, а потім опустіть їх; знову протягніть руки вперед, знайдіть сусіда, ваші руки сваряться, опустіть їх; руки знову шукають сусіда для того, щоб помиритися, вони миряться, просять вибачення, ви тепер друзі».

З дітьми з високим рівнем сформованості комунікативних умінь можна запропонувати ігри та ігрові-ситуації для закріплення комунікативних умінь. «Добре слово».

Мета: навчитися говорити один одному добрі слова і компліменти. Вік: 5-6 років. Попередня робота: розповісти дітям про те, що таке комплімент і в якому випадку його кажуть. Провести невелику вікторину, запитати у них, які добрі слова вони знають. Вийшло? Добре. А тепер давайте скажемо компліменти один одному. Хід гри. Діти сідають в коло і беруть м'яку іграшку. Компліменти слід говорити тому, хто знаходиться навпроти вас. Спочатку вихователь повинен показати як це робити. Дітям потрібно пояснити, що на комплімент чи добре слово потрібно говорити «дякую». Необхідно допомогти тим, у кого не виходить. Гру ускладнюють для дітей старшого віку: кожен учасник гри повинен сказати не тільки свій комплімент, а й повторити всі ті, які були виголошені раніше.

Гра-вправа «Передай іншому».

Мета: закріпити навички ввічливого спілкування з оточуючими. Вік: 5-6 років. Матеріал: білий клубочок з хутра.

Хід гри. Діти стають в коло. Вихователь вносить грудочку з хутра, який діти повинні досліджувати: розглянути, помацати, понюхати, погладити, а потім ласкавими словами назвати його властивості: біленький, пухнастий, м'який, ласкавий і ін. Передаючи сусідові грудочку, дитина повинна бути ввічливим: передавати в руки, дивитися в очі товаришеві і називати його ласкавим ім'ям. Наприклад, «Оксаночко, візьми, будь ласка. Дякую».

Гра «Кухарі».

Мета: розвивати комунікативні навички, почуття приналежності до групи. Вік: старше 4-х років.

Опис гри: діти стають в коло, який є «каструлею» або «мискою». Далі вони визначають, хто буде «готувати» кашу, салат і компот. Кожна дитина повинна придумати блюдо, яке він буде зображувати: картопля, м'ясо, риба, салат і ін. Вихователь називає інгредієнти. Той, кого назвали, повинен стати в коло, потім наступний інгредієнт бере його за руку тощо. Гра закінчується, коли всі діти опиняться всередині кола. Потім можна готувати нове «блюдо».

Гра «А я сьогодні ось такий!».

Мета гри: навчити використовувати міміку, пантоміма в спілкуванні. Вік: 5-6 роки.

Хід гри. Діти стоять у колі. Ведучий першим стає в коло і каже: «Я сьогодні ось такий (а!), При цьому він щось робить або за допомогою міміки показує свій настрій. Наведемо приклад. Ведучий посміхнувся і розвів руки в сторони. Потім діти повторюють цей рух і міміку, кажучи при цьому: «Анна Іванівна сьогодні ось така !» діти по черзі стають в коло і показують, які вони сьогодні ». Примітка: гра триває до тих пір, поки кожен дитина не побуває в колі.

Гра «Секрет». Цілі: формувати бажання спілкуватися з однолітками. Вік: 5-6 років. Матеріал: гудзик, брошка, маленька іграшка. Хід гри. Всі учасники гри отримують маленькі предмети: гудзик, брошку, маленьку іграшку Це секрет. Вони формують пари і умовляють один одного показати свій «секрет», при цьому вони можуть використовувати різні вмовляння: говорити компліменти; обіцяти гостину не вірити, що в кулачку щось є.

«Ау!» Мета: розвивати інтерес до ровесників. Вік: 5-6 років. Кількість гравців: 5-6 чоловік. Опис гри: одна дитина стоїть спиною до всіх інших. Він заблукав у лісі. Хтось кричить йому: «Агов!», А він повинен вгадати, хто його покликав. Коментар: за допомогою гри ми розвиваємо інтерес дітей один до одного. Дану гру використовують тоді, коли діти ще не знайомі один з одним. Дитина, який знаходиться попереду, долає певний бар'єр в спілкуванні, бореться з тривогою, яка виникає при цьому.

Ігрова вправа «Паровозик».

Мета: розвиток групової згуртованості колективу, комунікативних здібностей, невербальне спілкування. Ведучий розбиває групу на трійки, в кожній трійці є паровоз, пасажир і машиніст. Паровоз знаходиться попереду і йде першим з витягнутими вперед руками, пасажир ставати за ним в серединку і передає управління; машиніст замикає тріаду, тримає пасажир за плечі і керує всім поїздом. Інструкція: У пасажир і паровоза закриті очі. Машиніст направляє свій паровоз (обходить перешкоди) так, щоб не вийшло зіткнень з

іншими поїздами і перешкодами. Говорити під час вправи нікому не можна, ви повинні «слухати» тілесні команди машиніста.

Підсумок: В процесі обговорення ми звертаємо увагу на те, наскільки було спокійно в ролі паровоза, який йде першим, але не знає в який бік (у нього зав'язані очі, як і у пасажира), наскільки можеш довіряти машиністу і «пасажиру». Як це було - бути в ролі паровоза, пасажира, машиніста? Які ваші відчуття? Чого не вистачало? Чи затишно ви відчували себе в кожній з ролей? Хто відчував себе комфортно в ролі паровоза, машиніста, пасажира? (Вислухати відповіді учасників).

Гра наслідування діям «Водій». Розповідайте дітям вірш, доповнюючи його відповідними діями, діти нехай повторюють за вами: Постукав у кабінку їжак (необхідно постукає кулаком по столу): «Ей, водій, як живеш? Хочеш яблук і цукерок? Хочеш бублик на обід? Що ж ти фиркає, сопеш (пофиркайте, посопіть). На мене ти не дивишся (колючка з вказівних і великих пальців підносимо до очей)? » І сказав водій строго (потрібно зробити обличчя серйозним): «Я дивлюся лише на дорогу. Бачиш, я веду трамвай (потрібно підняти палець вгору). Ти мене не відволікай (погрозити пальцем)!».

Гра «Інтерв'ю». Мета: розвивати комунікативні навички, активний словник, вміння вступати в діалог. Необхідні пристосування: стілець. Опис гри: вибирається ведучий. Діти уявляють, що вони - дорослі люди, тому стають на стілець і відповідають на питання ведучого. Той просить дитину сказати своє ім'я та по батькові, розповісти: де і ким вони працює, чи має він дітей, чим він захоплюється і ін.

Коментар: спочатку дітям важко задавати питання, тому вихователь виконує роль ведучого, пропонуючи приклад діалогу. Питання можуть бути різними, але при цьому розмова повинна бути «дорослою». В процесі гри діти знайомляться з тими, хто недавно прийшов в групу, навчити спілкуватися сором'язливих дітей. У тому випадку, якщо діти погано знають один одного, правило гри можна змінити: дитина, який зловив м'яч, повинен назвати ім'я попереднього учасника, потім власне, а потім ім'я дитини, якій кидає м'яч.

Гра «Давай поговоримо». Мета гри: розвивати комунікативні навички. Опис гри: педагог грає разом з дітьми. Гра починається словами: «Давайте поговоримо. Я хочу стати ... (лисичкою, вовком, великим, маленьким, чарівників). Як ви думаєте, чому?». Дитина передбачає і в результаті вони починають розмовляти. В кінці можна запитати, ким він хоче стати, але не можна оцінювати його бажання і наполягати на тому, щоб він відповів, якщо дитина цього не хоче.

«Клубочок» Мета: розвивати комунікативні навички. Вік: від 4-х років. Необхідні пристосування: клубок ниток. Опис гри: діти сідають в півколо, в центрі якого знаходиться вихователь. Він намотує нитку на палець і кидає клубок дитині, питаючи його про що-небудь. Наприклад, як твоє ім'я? Що ти любиш? Чого ти боїшся? Дитина повинна схопити клубок і намотати нитку на палець, відповідаючи на питання і задаючи його наступному учаснику. При цьому він передає клубок того, кому призначений питання. Якщо дитина не може відповісти, то клубок повертається ведучому.

Коментар: дана гра допомагає дітям побачити загальні зв'язки між ними, а дорослому допомагає визначити, у кого з дітей є труднощі в спілкуванні. Вона буде корисна тим дітям, які мало спілкуються, а також її можна використовувати в групах малознайомих учасників. Ведучим може бути і дитина. Коли всі учасники поєдналися ниточкою, дорослий звертає їхню увагу на те, що у людей є певні подібності, які легко визначити. «Веселіше тоді, коли в тебе є друзі».

Сюжетно-рольова гра «Гості». Цілі: Розвивати вміння спілкуватися; розвивати вміння застосувати свої здібності в процесі вирішення спільних завдань; формувати вміння узгоджувати свої бажання з товаришами по спілкуванню. Інструкція: одна з учасниць виконує роль мами. Два або три учасники є її дітьми. «Мама» повідомляє «дітям», що у них будуть гості, і пояснює, як вони повинні себе вести. Гості прийдуть перший раз до них у будинок. Що необхідно їм сказати при зустрічі? Як запропонувати чай? Про що можна і про що не можна говорити за столом? Учасники можуть мінятися

ролями, а також в гру можуть бути введені нові персонажі: батько, бабуся, дідусь та ін.

Сюжетно-рольова гра «День народження».

Мета: для того, щоб згуртувати групу, дітям надається можливість розповісти про свої образи, зняти розчарування . Хід гри. Учасники гри вибирають іменинника, якому інші діти дарують подарунки за допомогою жестів і міміки. Іменинник згадує тих, кого він скривдив, виправляє це. Діти, трохи пофантазувати, придумують його майбутнє.

Ефективним методом формування комунікативних умінь у старших дошкільників є гра. У грі яскраво проявляються особливості мислення та уяви учня, його емоційність, активність, розвивається потреба в спілкуванні. Цікава гра може істотно підвищити розумову активність дитини, і він може вирішити більш важке завдання, ніж на занятті. Продовжуючи освоювати світ через правила спілкування, діти стають більш ініціативними, енергійними, в цілому оптимістично налаштованими.

У дитини, якому вдалося навчитися спілкуванню, формується і розвивається позитивне сприйняття себе як особистості. У процесі спілкування засвоюється досвід, накопичуються знання і уявлення, формуються практичні вміння та навички, виробляються погляди і переконання, духовні потреби, естетичні почуття, складається характер. Таким чином, з огляду на все сказане вище, можна зробити висновок: спілкування і гра дітей старшого дошкільного віку тісно пов'язані між собою. Саме тому в процесі формування комунікативних умінь, готуємо або вдосконалюємо ігрову діяльність дітей. А за допомогою сюжетно-рольових ігор, розвиваємо їх комунікативні вміння.

Отже, після реалізації вищезазначених педагогічних умов в освітньому просторі ЗДО було проведено анкетування експериментальної групи респондентів. З метою перевірки ефективності розроблених умов педагогічної підготовки дітей старшого дошкільного віку було відібрано 71 дитина в освітньому процесі ЗДО, з них 35 дітей експериментальної групи та 36 дітей контрольної групи. Діти старшого дошкільного віку контрольної групи

навчалися за традиційною програмою, що не передбачало впровадження у освітній процес визначених у дослідженні умов, в той час, як діти старшого дошкільного віку експериментальної групи брали безпосередню участь у процесі реалізації вищезазначених умов . Задля формування позитивної мотивації дітей було проведено бесіди, вправи, ігри на комунікативну культуру , спостереження формувальному етапі експерименту.

Крім вищевказаних форм роботи з метою реалізації першої педагогічної умови в освітньому процесі закладу дошкільної освіти було організовано перегляд відеоматеріалів , основними змістом яких стали особливості освітньо-розвивального середовища дітей старшого дошкільного віку для формування комунікативної культури , були переглянуті нові форми та методи роботи з дітьми , специфіка організації освітнього середовища для дітей . Додатково було проведено засідання круглого столу з використанням елементів тренінгу, мета якого – створення позитивної мотивації у дітей до комунікативної культури.

Вже під час реалізації першої педагогічної умови почала формуватися система ціннісного ставлення до комунікативної культури, з'явилася позитивна мотивація до комунікативних знань.

Для реалізації другої педагогічної умови було створено блог «Комунікативні ігри для дітей старшого дошкільного віку» (див. Додаток Г) та анкетування для батьків та вихователів (див. Додаток А, Б). Блог змістовно наповнений інформацією, що може використовуватися вихователями закладу дошкільної освіти , майбутніми фахівцями дошкільної освіти, батьками дітей старшого дошкільного віку.

Задля реалізації третьої педагогічної умови було організовано спостереження за дітьми старшого дошкільного віку , розроблено систему вправ і ситуацій проблемно-пошукового характеру та проаналізовано їх в умовах закладу дошкільної освіти ; проведено рольові ігри імітаційного характеру, що передають формування комунікативних вмінь і навичок проведено роботу дискусійного характеру в групах старшого дошкільного віку.

Для оцінювання даних отриманих в ході експериментального дослідження нами було обрано чотири основні критерії: когнітивний, мотиваційний, поведінковий, оцінний. Крім того, було визначено три рівні готовності дітей старшого дошкільного віку до формування комунікативних вмінь: високий, достатній та низький

Отже, завдяки впровадженню в освітній процес всіх трьох вищезазначених педагогічних умов щодо формування комунікативної культури дітей старшого дошкільного віку було досягнуто наступних результатів: 37 % дітей старшого дошкільного віку мають високий рівень сформованості комунікативної культури, 49% респондентів мають достатній рівень розвитку комунікативних вмінь та навичок та 14% поки залишаються на низькому рівні. Зобразимо ці дані на рисунку (див. Рис. 3.5).

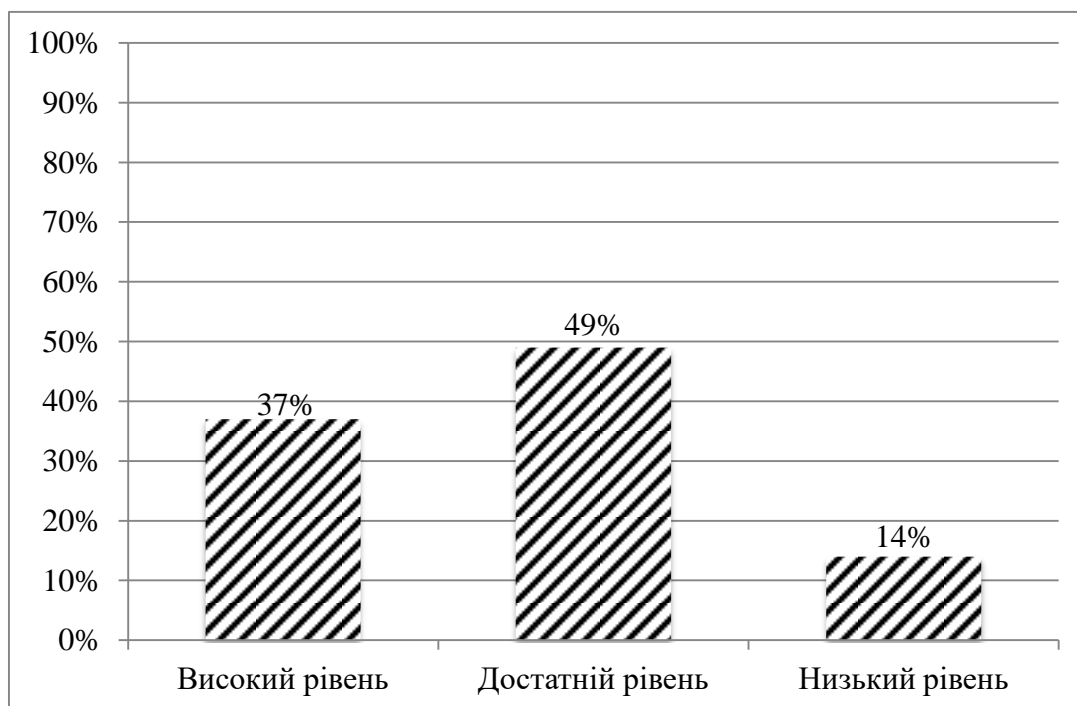

Рис. 3.5. Результати анкетування експериментальної групи дітей старшого дошкільного віку щодо визначення рівня сформованості комунікативної культури на контрольному етапі експерименту (у %)

За підсумками проведеного експерименту можемо узагальнити результати та зобразити дані, отримані під час опитування експериментальної та контрольної груп, графічно для їх порівняння (див. Рис. 3.6).

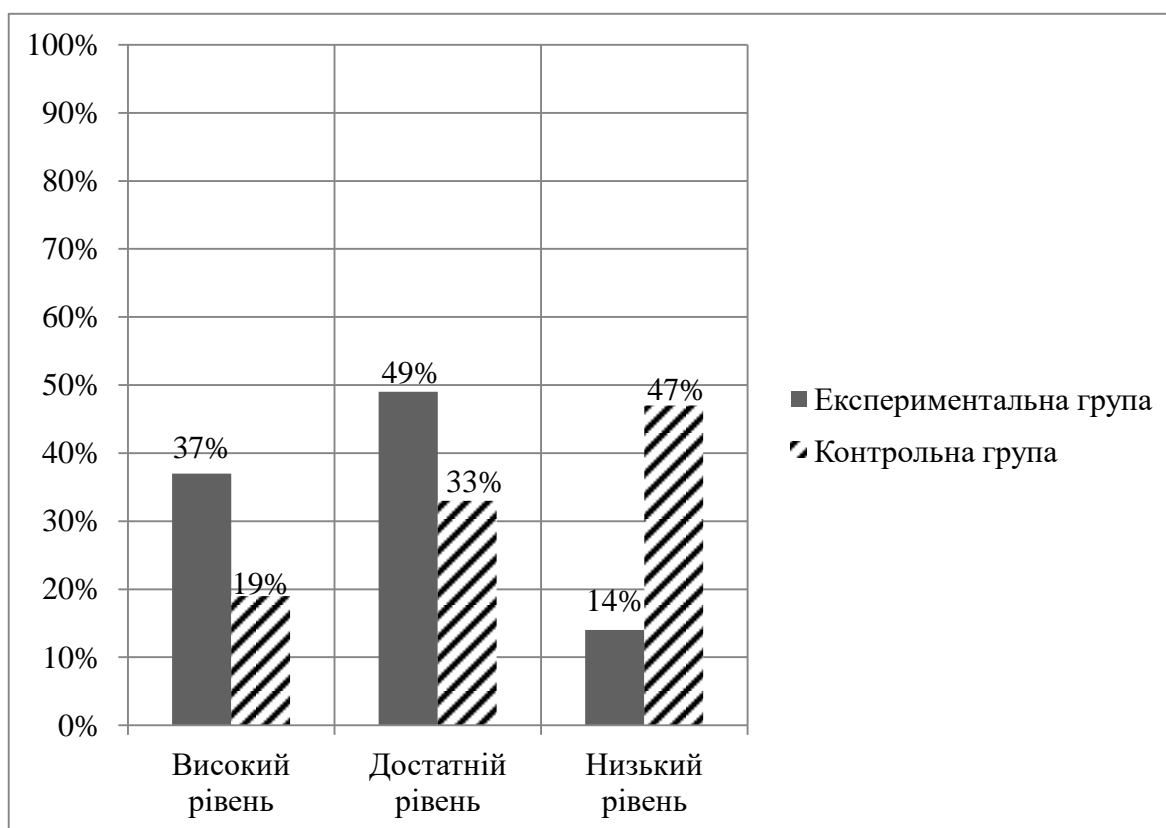

Рис. 3.6. Порівняльні результати анкетування дітей старшого дошкільного віку експериментальної та контрольної груп щодо визначення рівня сформованості комунікативної культури на контрольному етапі експерименту (у %)

Кращі показники експериментальної групи, порівняно з результатом анкетування контрольної групи, було отримано після реалізації визначених нами педагогічних умов у формуванні комунікативної культури дітей старшого дошкільного віку в освітньому процесі ЗДО на формувальному етапі експерименту.

Отримані в процесі дослідження дані контрольного етапу дають змогу встановити, що кількість респондентів, що мають високий рівень готовності до роботи в умовах ЗДО збільшилася на 33%; кількість таких, що мають достатній рівень, збільшилася на 16%; кількість дітей старшого дошкільного віку, що мають низький рівень готовності зменшилася на 33%, порівняно з результатом аналізу анкетування контрольної групи.

3.3. Методичні рекомендації щодо формування комунікативної культури дітей старшого дошкільного віку

У старших дошкільників комунікація формується, зазвичай, між дітьми однієї й тієї самої статі. У міру ослаблення зв'язку з батьками дитина все більше починає відчувати потребу спілкування з однолітками. Крім того, їй необхідно забезпечити власну емоційну безпеку. У шкільні роки групи однолітків формуються за різними принципами: стать, вік, соціально-економічний статус сім'ї. В основному комунікації у дітей старшого шкільного віку формуються в ігровій діяльності, рідше – у навчальній [59].

Комунікативна культура старшого дошкільника з однолітками має ряд істотних особливостей, які якісно відрізняють від спілкування з дорослими:

- найважливіша відмінна риса полягає у великому розмаїтті комунікативних дій і надзвичайно широкому діапазоні. У спілкуванні з однолітками у старших школярів можна спостерігати безліч різноманітних дій та звернень, які практично не зустрічаються у спілкуванні з дорослими;
- наступна риса спілкування однолітків полягає у його надзвичайно яскравій емоційній насиченості. Підвищена емоційність та розкутість контактів старших школярів відрізняє їхню відмінність від взаємодії з дорослими [53].

У дошкільному віці діти частіше схвалюють ровесника і вступають із ним у конфліктні відносини, ніж із взаємодії з дорослим. При цьому переважними є:

- дієві вміння;
- риторичні вміння;
- вміння вести діалог;
- вміння чути та слухати, вести суперечку;
- вміння приймати думку іншого;
- вміння працювати спільно для досягнення спільної мети [44].

Протягом старшого шкільного віку комунікативна культура дітей суттєво змінюється за всіма параметрами: змінюються зміст потреб,

змінюються мотиви та засоби спілкування. Ці зміни можуть протікати плавно, поступово, але в той же час у них спостерігаються якісні зрушення, як переломи:

- перший перелом зовні проявляється у різкому зростанні значущості однолітків у житті старшого школяра;
- другий перелом зовні виражений менш чітко, пов'язаний з проявом виборчих уподобань, дружби із виникненням більш стійких і глибоких відносин між дітьми (Зайцева, 156).

Питання формування комунікативної культури молодших школярів вивчали багато вчених та дослідників. Дослідження О.М. Мостовий та І.М. Агафонова показують, що у дітей старшого шкільного віку недостатньо розвинена комунікативна культура. Що, у свою чергу, говорить про недостатній ступінь комунікативної готовності дітей до шкільного навчання. Це, на думку вчених, матиме серйозні наслідки [57].

Тому школа загалом та вчитель зокрема, ретельно організуючи комунікативне спілкування учнів у навчальній діяльності, вирішують питання зниження дефіциту спілкування учнів у соціальному середовищі.

Комунікативну культуру можна розглядати як систему якостей особистості, що включає:

- 1) творче мислення (нестандартність, гнучкість мислення, у результаті спілкування постає як вид соціальної творчості);
- 2) культуру мовної дії (грамотність побудови фраз, простота і ясність викладу думок, образна виразність і чітка аргументація, адекватна ситуація, тон спілкування, динаміка звучання голосу, темп, інтонація і, звичайно, хороша дикція);
- 3) культуру самоналаштування на спілкування та психоемоційне регулювання свого стану;
- 4) культуру жестів та пластики рухів (самоврядування психофізичною напругою та розслабленням, діяльна самоактивація);
- 5) культуру сприйняття комунікативних дій партнера зі спілкування;

б) культуру емоцій (як вираз емоційно-оцінних суджень у спілкуванні) [31].

Комунікативна культура для дітей старшого дошкільного віку має значення. По-перше, вона впливає на навчальну успішність. Наприклад, якщо учень соромиться відповідати біля дошки або виявляє при цьому тривожність, його реальна відповідь буде гіршою за наявні знання, а його оцінка, відповідно, нижче. Отриманий негативний досвід може негативно вплинути наступну навчальну діяльність.

По-друге, від комунікативної культури багато в чому залежить процес адаптації дитини у школі, зокрема його емоційне благополуччя у класному колективі. Якщо старший дошкільник легко знаходить спільну мову з однолітками, то відчуває психологічний комфорт. І навпаки, невміння контактувати з оточуючими звужує коло його друзів, викликає відчуття неприйнятості, а надалі може провокувати асоціальні форми поведінки.

По-третє, комунікативна культура може розглядатися як прояв комунікативної компетентності в освітньому процесі не лише як умова сьогоденної ефективності та благополуччя його майбутнього життя [34].

Протягом старшого дошкільного віку діти активно входять у загальні заняття. Виникає справжнє співробітництво старших школярів: діти допомагають одне одному, здійснюють взаємоконтроль. Набуття навичок соціальної взаємодії з групою одноліток.

Висновки до третього розділу

Узагальнюючи результати дослідження, ми можемо говорити про те, що комунікація характеризується взаємодією людей, що вступають в контакт, що так само ріднить комунікацію зі спілкуванням, як і характер контакту – вербальний (словесний) і невербальний (міміка, жести, за допомогою письма). У комунікації так само існує віртуальний контакт (за допомогою електронної

мережі інтернету). Передача інформації може відбуватися особисто (прямо, безпосередньо) і опосередковано (на відстані). Способи комунікації в сучасному світі розширюються, тому комунікативні здібності та навички слід розвивати у дітей з раннього віку.

Комунікативні здібності включають в себе: бажання вступати в контакт, вміння організувати спілкування, знання норм і правил при спілкуванні. Комунікативні здібності, що виражаються в здатності до спілкування, закладені в дитині з народження і залежать від взаємодії з рідними дорослими людьми (мамою в першу чергу). Потреба в спілкуванні проявляється у дитини рано, але її зміст формується і розширюється з віком. Уміння організувати комунікативні взаємини розвиваються при спілкуванні малюка з іншими дітьми, а знання норм і правил при спілкуванні формуються у вигляді навчання.

Для формування комунікативних умінь дошкільнят необхідно готувати або вдосконалювати ігрову діяльність дітей. Важливу роль в цьому відіграє організація педагогом сюжетно-рольової гри і її керівництво: пропозиція дітям нового сюжету, ролі, показ, як можна грати. В грі формується вміння підкорятися правилам і дотримуватися їх, спільно планувати дії гри в спілкуванні і розгортати ігрову дію. Комунікативні навички розвиваються в грі за 2 напрямками: спілкування з однолітками під час гри, організації її та обговорення, а також під час взяття на себе ролі персонажа гри. Тому комунікативні навички виходять за рамки особистісного спілкування.

Необхідно відзначити, що комунікативні вміння є умовою розвитку особистості людини і проявляються в процесі спілкування і взаємодії з іншими людьми. У дітей старшого дошкільного віку виникають нові риси у взаєминах з дорослими і однолітками. Самостійність, яка росте, і усвідомленість поведінки сприяє розвитку здатності керуватися у вчинках засвоєними моральними нормами. При цьому всередині виникають «естетичні інстанції», від яких залежать вчинки дітей старшого дошкільного віку.

Важливим фактором повноцінного формування особистості дитини старшого дошкільного віку є змістовне спілкування з ровесниками. За

допомогою колективної діяльності діти, віком 5-6 років, навчаються колективно планувати, узгоджувати свої дії, справедливо вирішувати спори, домагатися загальних результатів.

В ході занять діти дошкільного віку освоюють правила навчального поведінки, вчаться бути цілеспрямованими, відповідальними і вольовими. Основне завдання - розвивати почуття колективізму, гуманності у взаємодіях дітей: проявляти дружнє розташування один до одного, чуйність, турботу, прагнення до співпраці, досягненню загальних цілей, готовності прийти на допомогу. В ході занять діти дошкільного віку освоюють правила навчального поведінки, вчаться бути цілеспрямованими, відповідальними і вольовими. Основне завдання – розвивати почуття колективізму, гуманності у взаємодіях дітей: проявляти дружнє розташування один до одного, чуйність, турботу, прагнення до співпраці, досягненню загальних цілей, готовності прийти на допомогу.

За результатами експерименту ми змогли визначити, що в досліджуваній групі дітей переважає середній рівень сформованості комунікативних умінь (50%), але, на жаль, спостерігаємо дуже великий відсоток низького рівня (37,5%) і дуже маленький відсоток високого рівня (12,5%).

Визначено ефективні педагогічні прийоми і методи, що сприяють формуванню комунікативних умінь у дітей старшого дошкільного віку. З метою підвищення рівня сформованості комунікативних умінь у дітей експериментальної групи, нами були запропоновані рекомендації щодо підвищення комунікативних умінь, які включають метод навчальної гри, практичні методи і прийоми створення ігрової ситуації.

ВИСНОВКИ

1. Поняття комунікативної культури запозичене педагогічною наукою в лінгвістиці. Однак, єдності думок з приводу трактування досліджуваного поняття в цій науці досі немає. Так, в лінгвістиці одні вчені вважають, що комунікативна культура характеризується «рівнем освоєння, прийняття, застосування і збагачення в повсякденній практиці спілкування норм, цінностей, знань, умінь в області ефективної комунікації»; інші пов'язують поняття комунікативної культури з мовними (лінгвістичними) навичками і вміннями.

У дослідженнях В.Ю. Жукова комунікативна культура представлена як «сукупність культурних норм, культурологічних знань, цінностей і значень, які використовуються в процесі комунікації, в тому числі і при спілкуванні». Таким чином, в лінгвістиці поняття комунікативної культури знаходиться в одному ряду з поняттями культури мови і культури мовного спілкування.

Розуміння комунікативної культури як особистісного утворення представляє її як систему психологічних якостей, які утворюють у своїй сукупності структуру:

- пізнавальний компонент, що включає знання про міжособистісне спілкування, уявлення про риси толерантної особистості;
- емоційно-оцінний компонент, до складу якого входять емпатійність, здатність об'єктивно оцінювати людей;
- поведінковий компонент, що реалізується в діях встановлення співпраці в процесі взаємодії між людьми, вступу в діалогічні відносини.

Комунікативна культура дитини старшого дошкільного віку – це взаємодія внутрішніх факторів, індивідуальних можливостей особистості (комунікативний потенціал: комунікативні властивості, комунікативні здібності, комунікативна активність і комунікативна компетентність) і зовнішніх, що регулюють спілкування в даному суспільстві (комунікативну поведінку: мовний етикет, комунікативні норми і традиції).

Комунікативна культура особистості реалізується засобами комунікативних знань, комунікативних умінь і комунікативних навичок. Комунікативні знання засновані на узагальненому досвіді людства в комунікативній діяльності, який передбачає відображення в свідомості людини причинно-наслідкових зв'язків і відносин комунікативних ситуацій. Комунікативні вміння представлені комплексом комунікативних дій, заснованих на високій теоретичній та практичній підготовленості особистості до міжособистісного і міжкультурного спілкування, що дозволяють творчо використовувати комунікативні знання.

Комунікативні навички, як практичне застосування комунікативних знань і комунікативних умінь, є автоматизованим компонентом свідомих дій, що сприяють швидкому і точному відображенню комунікативної ситуації і визначають успішність сприйняття, розуміння об'єктивного світу і адекватного впливу на нього. Передумовою розвитку комунікативної культури є попередній розвиток комунікативних умінь. До комунікативних засобів спілкування, що супроводжують усне мовлення, належать жести, будучи, її атрибутом, що свідчить про розкнутості, невимушеності поведінки. Як доповнення комунікації служать міміка, а також окремі звуки і звукові комплекси.

2. Культура спілкування між дитиною відображає культуру її сім'ї, характер взаємин членів сім'ї з суспільством, людьми ефект досягнення правильного мовлення залежить від культури особистості батьків, яка, в свою чергу, впливає на рівень культури сімейного виховання в цілому. Тому тісна робота педагога та батьків допоможе виробити вимоги до мовлення дитини, що істотно вплине на формування у неї культури мовного спілкування.

Виявлено критерії (когнітивний, поведінковий, діяльнісний та оцінний), компоненти (особистісно-знаннєвий, мотиваційний, практико-діяльнісний та рефлексивний) їх показники та рівні (високий, середній, низький) сформованості комунікативної культури дітей старшого дошкільного віку.

3. Педагогічні умови формування комунікативної культури дошкільників – це ті чинники, що стимулюють, активізують мовленнєву діяльність дітей,

сприяють розвитку комунікативних здібностей дитини, засвоєнню мовленнєвих еталонів, які забезпечують культуру міжособистісного спілкування.

Такими педагогічними умовами визначено: розвиток мовної і мовленнєвої компетентностей як основи розвитку комунікативної компетентності старших дошкільників; розвиток комунікативних здібностей та вмінь дітей старшого дошкільного віку; збагачення мовлення дітей формулами мовленнєвого етикету.

Соціально-комунікативні вміння пов'язані з відпрацюванням мовних, і мовленнєвих умінь, складаються з засвоєного поведінки, і включають в себе наступні компоненти: 1) діалогові, 2) невербальні.

Гра є однією з провідних форм діяльності дитини. Через гру відбувається соціально комунікативний розвиток дошкільника. Важливим елементом будь-якої гри є спілкування. Гра дає можливість відтворити дорослий світ і брати участь в уявній дорослому житті. В грі діти вчаться вирішувати конфлікти, виражати емоції і адекватно взаємодіяти з оточуючими.

Існують різні методи, що застосовуються для розвитку комунікативної культури у дітей старшого дошкільного віку. Їх можна поділити на три групи: наочні, словесні і практичні, що забезпечують ефективну взаємодію і адекватне взаєморозуміння між людьми в процесі спілкування або виконання спільної діяльності.

Комунікативна культура є однією з важливих умов розвитку дитини, її індивідуалізації і соціалізації формування особистості. Коли комунікативна культура є сформованою, і дитина готова до взаємодії з навколишнім світом, тоді дитина легко може впоратися з усіма труднощами, долає боязкість, сором'язливість, збентеження, тобто ті якості, які впливають на формування доброзичливих відносин з оточуючими забезпечують успішність спільної діяльності.

Удосконалення технологій формування комунікативної культури особистості дитини – один з центральних інноваційних напрямків сучасної

практичної педагогіки. Це зумовлено, перш за все, соціокультурними процесами, що відбуваються в сучасному суспільстві.

Формування комунікативної культури доцільно починати з детальної діагностики. Визначено деякі критерії оцінки рівня:

- рівень комунікативної відкритості;
- наявність мотивації до спілкування;
- вміння успішно позиціонувати себе в ситуаціях спілкування;
- рівень мовної та мовленнєвої культури;
- рівень загальної культури.

4. Узагальнюючи результати дослідження, можемо говорити про те, що комунікація характеризується взаємодією людей, що вступають в контакт, що так само ріднить комунікацію зі спілкуванням, як і характер контакту – вербальний (словесний) і невербальний (міміка, жести, за допомогою письма). У комунікації так само існує віртуальний контакт (за допомогою електронної мережі інтернету). Передача інформації може відбуватися особисто (прямо, безпосередньо) і опосередковано (на відстані). Способи комунікації в сучасному світі розширюються, тому комунікативні здібності та навички слід розвивати у дітей з раннього віку.

Комунікативні здібності включають в себе: бажання вступати в контакт, вміння організувати спілкування, знання норм і правил при спілкуванні. Комунікативні здібності, що виражаються в здатності до спілкування, закладені в дитині з народження і залежать від взаємодії з рідними дорослими людьми (мамою в першу чергу). Потреба в спілкуванні проявляється у дитини рано, але її зміст формується і розширюється з віком.

Уміння організувати комунікативні взаємини розвиваються при спілкуванні малюка з іншими дітьми, а знання норм і правил при спілкуванні формуються у вигляді навчання. Для формування комунікативних умінь дошкільнят необхідно готувати або вдосконалювати ігрову діяльність дітей. Важливу роль в цьому відіграє організація педагогом сюжетно-рольової гри і її керівництво: пропозиція дітям нового сюжету, ролі, показ, як можна грати. В

грі формується вміння підкорятися правилам і дотримуватися їх, спільно планувати дії гри в спілкуванні і розгортати ігрову дію. Комунікативні навички розвиваються в грі за 2 напрямками: спілкування з однолітками під час гри, організації її та обговорення, а також під час взяття на себе ролі персонажа гри.

Тому комунікативні навички виходять за рамки особистісного спілкування. Необхідно відзначити, що комунікативні вміння є умовою розвитку особистості людини і проявляються в процесі спілкування і взаємодії з іншими людьми. У дітей старшого дошкільного віку виникають нові риси у взаєминах з дорослими і однолітками. Самостійність, яка росте, і усвідомленість поведінки сприяє розвитку здатності керуватися у вчинках засвоєними моральними нормами. При цьому всередині виникають «естетичні інстанції», від яких залежать вчинки дітей старшого дошкільного віку.

Важливим фактором повноцінного формування особистості дитини старшого дошкільного віку є змістовне спілкування з ровесниками. За допомогою колективної діяльності діти, віком 5-6 років, навчаються колективно планувати, узгоджувати свої дії, справедливо вирішувати спори, домагатися загальних результатів.

У ході занять діти дошкільного віку освоюють правила навчального поведінки, вчаться бути цілеспрямованими, відповідальними і вольовими. Основне завдання - розвивати почуття колективізму, гуманності у взаємодіях дітей: проявляти дружнє розташування один до одного, чуйність, турботу, прагнення до співпраці, досягненню загальних цілей, готовності прийти на допомогу. В ході занять діти дошкільного віку освоюють правила навчального поведінки, вчаться бути цілеспрямованими, відповідальними і вольовими. Основне завдання – розвивати почуття колективізму, гуманності у взаємодіях дітей: проявляти дружнє розташування один до одного, чуйність, турботу, прагнення до співпраці, досягненню загальних цілей, готовності прийти на допомогу.

5. За результатами експерименту визначено, що характерним є помітне зростання вимірюваних рівнів сформованості комунікативних умінь старших

дошкільнят експериментальної групи на прикінцевому етапі експерименту. Зокрема, високого рівня досягли 37 % дітей експериментальної групи, на достатньому рівні залишилися 49 % дітей старшого дошкільного віку, на низькому рівні залишилося 14 % старших дошкільників. Тоді як діти контрольної групи розподілилися наступним чином: 19 % мають високий рівень; 33 % дітей старшого дошкільного віку знаходилася на достатньому та 47 % дітей - на низькому рівні.

Визначено ефективні педагогічні прийоми і методи, що сприяють формуванню комунікативних умінь у дітей старшого дошкільного віку. З метою підвищення рівня сформованості комунікативних умінь у дітей експериментальної групи було запропоновано рекомендації щодо підвищення комунікативних умінь, що включають метод навчальної гри, практичні методи та прийоми створення ігрової ситуації.

Отже, отримані дані завершального етапу експерименту показали, що в експериментальній групі відбулися позитивні зміни в кількісній і якісній характеристиці рівнів сформованості комунікативної культури старших дошкільників.

Порівняння отриманих під час дослідження даних дає змогу дійти висновку про ефективність реалізації педагогічних умов формування комунікативної культури дітей старшого дошкільного віку в умовах ЗДО. Результати, отримані наприкінці педагогічного дослідження дають підстави вважати, що визначені вище завдання реалізовано, мети досягнуто.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Айзенбард М. Ігрова-діяльність у контексті соціально-комунікативних умінь старших дошкільників. URL: http://dspu.edu.ua/youngsc/AQGS/2014_9/pedagogy/68-73.pdf (Дата звернення 01.02.2021)
2. Алексеєва Г. М. Сутність і структура готовності майбутніх соціальних педагогів до застосування комп'ютерних технологій у професійній діяльності. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки*. Бердянськ: БДПУ, 2012. № 2. С. 9-14.
3. Артемова Л. Відображення знань дітей у спільних іграх/Л. Артемова, Л.В. Ждан // *Дошкільне виховання*. 1973. №9 (386). С.10-14.
4. Андрищенко Т. К. Компетентнісний підхід як стратегічний напрям розвитку освіти в Україні: теоретичний аспект. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. Кам'янець-Подільський, 2013. Вип. 13. С. 8-12.
5. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення. Львів : Світ, 199 с.
6. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. ред. А. М. Богуш, Г. В. Беленької, О. Л. Богініч та ін. Київ, 2021. 26 с.
7. Базовий компонент дошкільної освіти. Нова редакція / Богуш А.М., Беленька Г.В., Богініч О.Л. та ін. К.: Видавництво, 2012. 26 с.
8. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. 2-ге вид., доповн. К.: ВЦ «Академія», 2009. 376 с.
9. Беленька Г. В. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання : монографія. Київ : Світоч, 2006. 304 с.
10. Беленька Г. В. Формування професійної компетентності сучасного вихователя дошкільного навчального закладу: монографія. / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. Київ, 2011. 320 с.
11. Бібік Н. М., Єрмаков І. Г., Овчарук О. В. Компетентнісна освіта – від теорії до практики. Київ, 2005. 120 с.

12. Білан О.І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля»; за заг. ред. О.В.Низковської, Тернопіль «Мандрівець», 2017. 256 с.
13. Богуш А. М. Компетентнісний підхід у підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти у вищому навчальному закладі. *Реалізація європейського досвіду компетентнішого підходу у вищій школі України*: НАПН України, Інститут педагогіки НАПН України. Київ: Педагогічна думка, 2009. С. 271-281.
14. Богуш А. М. Лінгводидактичні засади мовленнєвого спілкування : монографія. Одеса : ПНЦ АПН України, 2006. 306 с.
15. Большой толковый психологический словарь: в 2 т. / под. ред. А. Ребера. Москва, 2000. 385 с.
16. Большой толковый психологический словарь: в 2 т. / под. ред. А. Ребера. Москва, 2000. 213 с.
17. Бубер М. Я и Ты // Два образа веры. Москва, 1995; Першоджерела комунікативної філософії. К., 1996; Зізіулас Й. Буття як спілкування. Дослідження особистості і церкви. К., 2005; Крилова С. А. Краса відносин учителя та учня як передумова та різновид дійсного соціального партнерства // Наук. зап. Київ. ун-ту туризму, економіки і права. Сер. Філософ. науки. 2012. Вип. 12.
18. Бычкова, С.С. Формирование умения общения со сверстниками у старших дошкольников: Методические рекомендации для воспитателей и методистов дошкольных образовательных учреждений. — 2-е изд., испр. и доп./ Бычкова С.С. М.: АРКТИ, 2003. 96 с.
19. Варзацька Л. Особистісно зорієнтована модель мовленнєвого розвитку особистості // УМЛШ. 2007. № 2. С. 13– 19.
20. Васьківська Г. Формування комунікативної компетенції особистості як основна проблема сучасної лінгводидактики. РОЗДІЛ II. Теорія навчання. / Галина Васьківська // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, 2016. С.33-38.

21. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2004. 1440 с.
22. Викладач вищого навчального закладу : культура, діяльність, професіоналізм / за ред. В. М. Гриньової. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2010. 150 с.
23. Віртуальна читальня освітніх матеріалів. 2021. Поняття спілкування та його види - спілкування. URL: <https://subject.com.ua/psychology/variety/69.html> (Дата звернення 10.11.2021)
24. Гавриш Н. Осердечення змісту професійної підготовки як чинник особистісно-професійного зростання майбутніх педагогів дошкільної освіти. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. Budapest, 2016. Issue: 93. IV (45). С. 42-46.
25. Гончаренко А.М. Розвиток мовленнєвої компетентності старших дошкільників : навч.-метод. Посіб. До Базової прогр. розв. дитини дошк. віку «Я у світі». К.: Світич, 2009. 160 с.
26. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. 2-ге вид., допов. і випр. Рівне: Волин. обереги, 2011. 552 с.
27. Денисенко О.І. Розвиток навичок комунікабельності у дітей дошкільного віку. Черкаси: ЧОППОП ЧОР, 2012. 32 с.
28. Долгова В.І., Мельник Е.В., 2009 ; II в. 2013 .
29. Дошкільна освіта: слов.-довід. / упоряд.: К. Л. Крутій, О. О. Фунтікова. Запоріжжя: ЛПС, 2010. 324 с.
30. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України / голов. ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
31. Епишина, Л.В. педагогические аспекты развития коммуникативных свойств личности / Л.В. Епишина // Начальная школа. №11. 2008. С.22-25.
32. Исаев И. Ф. Теория и практика формирования профессионально-педагогической культуры преподавателя высшей школы : учеб. пособ. М.; Белгород, 1993. 219 с.

33. Канарова О. В. Умови формування комунікативних вмінь та навичок у дітей старшого дошкільного віку. URL: <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/3744/1/14.pdf> (дата звернення: 21.06.2021).
34. Клубович, О.В. Формирование коммуникативных навыков в условиях нового ФГОС / О.В. Клубович // Начальная школа плюс до и после. - 2011. № 10. С. 50-51.
35. Ключева Н. В., Касаткіна Ю. В. Вчимо дітей спілкуванню. Ярославль, 1996. 186 с.
36. Ковальчук Н. П. Комунікативна культура як умова вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців у внз. URL: <https://lingvj.oa.edu.ua/articles/2015/n57/43.pdf> (дата звернення: 21.06.2021).
37. Комунікативна компетентність: суть, структура, розвиток. <https://ukrlit.net/article/1101.html> (Дата звернення 10.11.2021).
38. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (Системний підхід). Київ: Стилос, 2000. 336 с.
39. Корніяка О. М. Психологія комунікативної культури школяра / О. М. Корніяка. К. : Міленіум, 2006. 336 с.
40. Короткий психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. Київ: Вища школа, 1976. 191 с.
41. Крутій К. Можливості формування мовної особистості дитини дошкільного віку // Дошкільна освіта. 2003. № 1. С. 8-15.
42. Кузьменко В. У. Розвиток індивідуальності дитини 3-7 років: монографія. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2005. 354 с.
43. Культури дітей старшого дошкільного віку. Науковий вісник МНУ імені в. О. Сухомлинського. Педагогічні науки. №1.2015. С. 141-144.
44. Лежнева, Л.И. Научим детей общаться / Л.И. Лежнева // Начальная школа. 1991. № 10. С. 30-31.
45. Лисенко Н.В. Педагогіка українського дошкільця: у 2 ч. навч. Посіб./ Н.В. Лисенко , Н.Р. Кирста. – К; Вища школа, 2006. Ч.1. 302 с.

46. Листопад М.В. Формування комунікативних умінь у дітей старшого дошкільного віку засобами гри-драматизації // Педагогічні ідеї, збірник наукових праць, випуск LXXVII. Том 1, 2017. С.98-102.

47. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : Академія, 2007. Т. 1. 608 с.

48. Луценко І. Дитина-дорослий: вчимося спілкуватись. Київ: Світич, 2008. 156 с.

49. Луценко І. Культура мовленнєвого спілкування : зміст і методи роботи: розвиток мовлення / І. Луценко // Дошкільне виховання. 2004. №5. С.10-12.

50. Mon.gov.ua. 2021. Міністерство освіти і науки України - Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini> (Дата звернення 10.11.2021).

51. Максименко С. Д. Генеза здійснення особистості: монографія. Київ: ТОВ «КММ»., 2006. 256 с.

52. Максименко С. Д. Теоретичні проблеми самоздійснення особистості. *Педагогіка і психологія*. 2008. № 1. С. 47-56.

53. Михайлова, И.М. Формирование коммуникативных умений младших школьников с использованием наглядности. М.: Псков. ПГПУ, 2005. 188 с.

54. Михальська С.А. Чинники та критерії комунікативно-мовленнєвого розвитку дошкільника / С.А. Михальська // Проблеми сучасної психології. 2010. Випуск 9. С.107-118.

55. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти. Х. : Ранок, 2011. 176 с.

56. Мороз-Рекотова Л. В. Формування професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. Х. 2011. 176 с.

57. Мостова, О.Н. Индивидуально-типологические особенности общения младших школьников / О.Н. Мостова, И.Н. Агафонова // Служба практической психологии в системе образования. СПб.: ЛАППО, 2005. 288 с.
58. Новий тлумачний словник української мови : в 4-х т. Київ : Аконіт. Т. 1. 910 с.
59. Озерова, И.Н. Формирование коммуникативной культуры детей / И.Н. Озерова // Начальная школа. 2004. № 11. С. 65-70.
60. Піроженко Т. Особистість дошкільника: перспективи розвитку. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 136 с.
61. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навч. посіб. К. : Академвидав, 2008. 456 с.
62. Пономарьов О. С. Філософія спілкування в контексті культури соціального управління / О. С. Пономарьов // Теорія і практика управління соціальними системами. 2011. № 1. С. 23–30.
63. Про вищу освіту : Закон України. Відомості Верховної Ради України. Київ, редакція від 05.09.2017. 96 с.
64. Про дошкільну освіту : Закон України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2628-14> (дата звернення: 21.06.2021).
65. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF/para%20n12> (дата звернення: 21.09.2021).
66. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Голос України*. 2017. № 178-179 (27 верес.). С. 10–22.
67. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О. І. Білан, Л. М. Возна, О. Л. Максименко та ін. Тернопіль : Мандрівець, 2013. 264 с.
68. Проект "Програма розвитку комунікативних навичок дітей середнього дошкільного віку". <https://vseosvita.ua/library/proekt-programa-rozvitku-komunikativnih-navicok-ditej-serednogo-doskilnogo-viku-253173.html> (дата звернення 10.11.2021)

69. Проект Стандарту вищої освіти України : 012 Дошкільна освіта (магістр). URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/proekti-standartiv-vishoyi-osviti> (дата звернення: 18.12.2020).

70. Професійна освіта : словник : навч. посіб. / уклад.: С. У. Гончаренко та ін. ; за ред. Н. Г. Ничкало. Київ, 2000. С. 78.

71. Рогальська-Яблонська І. П. Компетентнісний підхід як основа формування соціально-комунікативної компетентності дитини старшого дошкільного віку/ І.П. Рогальська-Яблонська //Психолого- педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. пр. Уман. держ. пед. ун-ту ім. П.Тичини/ ред. кол.: Безлюдний О.І.(гол. ред.) та інші.- Умань: ПП Жовтий О. О., 2016- С.238-257

72. Руденко Л. А. Формування комунікативної культури майбутніх фахівців : особистісно орієнтований, діяльнісний та компетентнісний підходи / Лариса Руденко // Педагогіка і психологія професійної освіти. 2013. № 6. С. 61–70.

73. Садовская В. С. Основы коммуникативной культуры / В. С. Садовская, В. А. Ремизов. М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2011. 206 с.

74. Смолянко Ю.М., Рой А.А. Стаття УДК 373.24 «Значення гри в дошкільній освіті » ст. 586 Abstracts of IV International Scientific and Practical Conference Toronto, Canada 23-25 December 2020.

75. Смолянко Ю.М., Рой А.А. Теза. «Формування комунікативної культури дітей дошкільного віку» на ст. 333 achievements and prospects of modern scientific research .Abstracts of II International Scientific and Practical Conference Buenos Aires, Argentina 11-13 January 2021.

76. Смолянко Ю. М. Використання електронного навчального середовища Moodle під час підготовки майбутніх вихователів ДНЗ. *Молодий вчений*. 2017. № 4 (44). С. 460–464.

77. Смолянко Ю. М. Використання інформаційно-комунікаційних технологій під час підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти. *Вплив*

досягнень психологічних і педагогічних наук на розвиток сучасного суспільства : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 10–11 берез. 2017 р.). Харків : Центр пед. дослідж., 2017. С. 75–78.

78. Смолянко Ю. М. Організаційні та психолого-педагогічні умови удосконалення процесу формування професійної культури майбутніх вихователів ДНЗ. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки* / Чернігів. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. Чернігів : ЧНПУ, 2017. Вип. 147. Том. I. С. 355-360.

79. Смолянко Ю. М. Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу : навч. посіб. Чернігів : Десна Поліграф, 2016. 152 с.

80. Стаття Смолянко Ю.М., Рой А.А. «Формування комунікативної культури дітей дошкільного віку» . Актуальні питання гуманітарних наук. Міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького Державного педагогічного університету імені І. Франка.

81. Тесленко С. О. До проблеми формування комунікативної культури дітей дошкільного віку.

82. Тесленко С. О. Організаційний аспект виховання культури мовлення старших дошкільників у художньо-мовленнєвій діяльності. Науковий вісник МНУ імені в. О. Сухомлинського. Педагогічні науки. №2, 2015. С. 186-191.

83. Формування комунікативної культури старшокласників засобами телекомунікаційних проєктів. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: зб. наук.праць УДПУ ім. П. Тичини / [ред.. кол.: Н.С. Побірченко та ін.]. – Умань: ФОП Жовтий О.О., 2014. Вип. 49. С. 110-117.

84. Хоменко І. Розвиток комунікативної культури дітей старшого дошкільного віку засобами ігрової діяльності. http://library.udpu.edu.ua/library_files/stud_konferenzia/2020/1/90.pdf (дата звернення: 21.06.2021).

85. Шулигіна Р. А. Педагогічні передумови оптимізації комунікативної культури особистості у соціокультурному розвитку // Вісник Львівського національного університету: Серія педагогічна. 2005 р. Вип. 20. - С. 162-171.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета для вихователів закладів дошкільної освіти №1

Інструкція: перед Вами невелика анкета на тему формування комунікативної культури в дітей дошкільного віку. Ознайомтеся з нею, будь ласка, та дайте відповіді на запитання. Тут немає правильних чи неправильних відповідей, Ваші відповіді повністю анонімні.

1. Як Ви розумієте поняття комунікативна культура?

(напишіть своїми словами)

2. Які ознаки комунікативної компетенції Ви вважаєте найбільш важливими (можна вибрати декілька варіантів)

А) Знання загальних правил комунікативної культури

Б) Володіння набором комунікативних навичок

В) Психологічне налаштування на співрозмовника

Г) Розуміння настрою та бажань співрозмовника

Е) Дотримання етичних правил в комунікації

3. Чи вважаєте Ви важливим формування комунікативної культури в дітей старшого дошкільного віку?

А) Так

Б) Ні

В) Важко визначитися

4. Якщо Ви вважаєте, що формування комунікативної культури в дітей старшого дошкільного віку є важливим, то з яких причин?

А) Полегшує комунікацію дітей в садку

Б) Покращує взаємодію дітей та вихователів

В) Є важливою умовою для розвитку дітей в майбутньому та їхньої адаптації в суспільстві

Г) Всі відповіді

Д) Свій варіант

5. Оцініть за шкалою від 1 до 5 свій рівень розвитку комунікативної культури, де 1 – слабо виражена, 5 – добре розвинена

1 2 3 4 5

6. Чи використовуєте Ви завдання, вправи, техніки, прийоми чи ігри для розвитку комунікативної культури своїх вихованців?

А) Так, постійно

Б) Час від часу

В) Рідко

Г) Ні

7. Якщо Ваша діяльність в ЗДО спрямована на формування комунікативної культури в дітей, перелічіть, які методи Ви використовуєте?

8. Чи бачите Ви зміни у комунікативній культурі дітей після тривалого та систематичного використання відповідних вправ?

А) Так, в більшості дітей

Б) Так, але лише в частини дітей

В) Малопомітно

Г) Ні, зовсім мало

9. Назвіть теми занять, які були проведені щодо формування комунікативної культури дітей старшого дошкільного віку?

10. Назвіть ігри, вправи, які були проведені щодо формування комунікативної культури дітей старшого дошкільного віку?

Додаток Б**Анкета для батьків №2**

Інструкція: перед Вами невелика анкета на тему формування комунікативної культури в дітей дошкільного віку. Ознайомтеся з нею, будь ласка, та дайте відповіді на запитання. Тут немає правильних чи неправильних відповідей, Ваші відповіді повністю анонімні.

1. Як Ви розумієте поняття комунікативна культура? (напишіть своїми словами)

2. Які ознаки комунікативної компетенції Ви вважаєте найбільш важливими (можна вибрати декілька варіантів)

- А) Знання загальних правил комунікативної культури
- Б) Володіння набором комунікативних навичок
- В) Психологічне налаштування на співрозмовника
- Г) Розуміння настрою та бажань співрозмовника
- Д) Дотримання етичних правил в комунікації

3. Чи вважаєте Ви важливим формування комунікативної культури в дітей старшого дошкільного віку?

- А) Так
- Б) Ні
- В) Важко визначитися

4. Чи відомо Вам про вправи чи техніки в ЗДО, який відвідує Ваша дитина, що спрямовані на формування комунікативної культури Вашої дитини?

- А) Так, дитина розповідає про різні завдання та навчання в ЗДО
- Б) Інформують вихователі
- В) Чув/чула від інших батьків

Г) Ні, нічого невідомо

5. Чи помічали Ви після відвідування дитиною ЗДО, що в неї почали з'являтися нові навички комунікативної культури?

А) Так, часто

Б) Час від часу

В) Важко відповісти

Г) Ні, не помічав(ла)

6. Чи часто використовує Ваша дитина такі слова як «Добрий день», «до побачення», «дякую»?

7. Чи знає Ваша дитина правила етикету у різних ситуаціях?

А) Так, добре

Б) Так, але може забувати

В) Так, але не всі звичні ситуації

Г) Досить погано

Д) Взагалі не знає

8. Чи часто Ви з дитиною вивчаєте різні норми комунікативної культури?

А) Так, регулярно

Б) Час від часу

В) Рідко

Г) Не вивчаємо

9. В якій формі Ви з дитиною вивчаєте різні норми комунікативної культури?

А) Розмова

Б) Приклад

В) Ігрова форма

Г) Казки та історії

10. Як саме ви підвищуєте комунікативну культуру дітей? (Обґрунтуйте відповідь)

11. Які ситуації у вас виникали , чи проводили ви бесіди з дітьми?

Дякуємо за співпрацю!

CERTIFICATE

is awarded to

Roi Alina

for being an active participant in
IV International Scientific and Practical Conference
**“WORLD SCIENCE: PROBLEMS,
PROSPECTS AND INNOVATIONS”**

24 Hours of Participation

TORONTO

23-25 December 2020

sci-conf.com.ua

СЕРТИФІКАТ

Виданий 13.06.2021

який засвідчує, що

Аліна Рой

успішно завершив(ла) онлайн-курс:

«Права людини в освітньому просторі»

Тривалістю 10 годин та отримав(ла) знання про права учасників освітнього процесу та механізми їх захисту.

Сертифікат виданий
ТОВ «ЕДЮКЕЙШНЛ ЕРА»

Філіпов
Директор ТОВ «ЕДЮКЕЙШНЛ ЕРА»

Посол Генрік Вілласен,
Координатор проектів ОБСЕ в Україні

Курс розроблений Координатором проектів ОБСЕ в Україні та студією онлайн-освіти EdEra за підтримки Міністерства освіти і науки України.

Організація з безпеки та співробітництва в Європі
Координатор проектів ОБСЕ в Україні

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

*Сертифікат у базі проекту EdEra <https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/ed-era/cert/505dc9d4313f4e6ead5a92de0b89940c/valid.html>

На Урок
 освітній проект
 ТОВ «На Урок»
 ЄДРПОУ 41991148

СВІДОЦТВО

№ В436-659439

підтверджує, що
Рой Аліна

дистанційно підвищив (-ла) кваліфікацію під час
 вебінару «Soft Skills – навички професійного успіху»

за напрямками «Наскрізні навички», «НУШ»,
 «Практичні прийоми»
 (тривалість 2 години / 0,06 кредиту ЄКТС)

та набув (-ла) таких компетентностей, передбачених
 стандартами освіти: професійні, навчання впродовж
 життя, мовленнєва

веб-адреса сторінки вебінару:
<https://naurok.com.ua/webinar/link/436>

Автор вебінару:
 Кирилюк Олеся

QR-код для перевірки свідоцтва

Директор ТОВ «На Урок»
 Перепелиця Д.О.
 18.03.2021

Свідоцтво відповідає вимогам постанови КМУ від 21.08.2019 №800
 зі змінами, внесеними згідно з постановою КМ №1133 від 27.12.2019

CERTIFICATE

is awarded to

Roi Alina

for being an active participant in
II International Scientific and Practical Conference
**“ACHIEVEMENTS AND PROSPECTS
OF MODERN SCIENTIFIC RESEARCH”**

24 Hours of Participation

BUENOS AIRES

11-13 January 2021

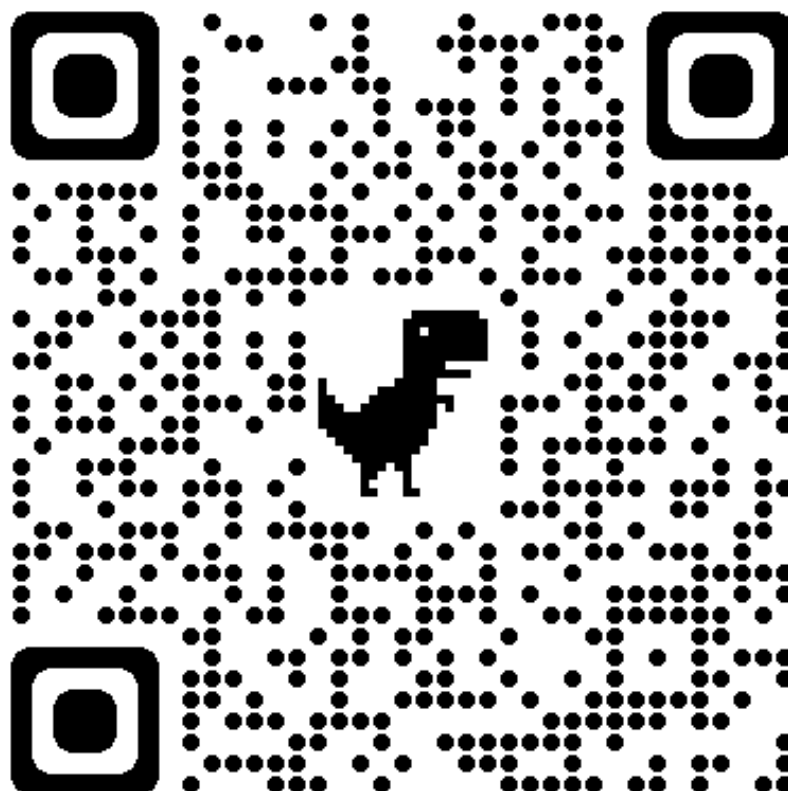

sci-conf.com.ua

Додаток Г

<https://alinaroi.blogspot.com/?view=snapshot>

Комунікативні ігри для дітей старшого дошкільного віку

ПОИСК

Snapshot

Главная страница

12. Гра «Хто до нас в

11. Гра «Влимай погл

10. Гра « Почуй коман

9. Гра «Знайті і дотор

8. Гра «Половання на

7. Гра «Розбуди кішеч

6. Гра «Полікуй пташк

5. «Злови під музику»

4. Гра «Звір завітав не

3. Гра «Придумай лас

Ігри для розвитку ком

2. Гра «Букет гарних с

1. Гра «Чемні словечк

Ігри, що розвивають к

Комунікативні ігри для дітей старшого дошкільного віку

ПОИСК

Snapshot

Главная страница

План-конспект занятт

Скоромовки на комуні

Скоромовки на комуні

Чистомовки. Частина

Чистомовки. Частина

Від автора

16. Гра «Знайди стіле

15. Гра «Допоньки»

14. Гра «Намалюй кре

13. Гра «Береза, ябл

< >
×

NOV
11

Ігри, що розвивають комунікативні навички ✎

Опубліковано 4 days ago користувачем Аліна Рой

Tweet
Подобається

0
Додати коментарий

Введіть коментарий...

Підпишіть коментарий:

Аліна Рой (Гс)

Вийти

Публікація
Просмотр

Отправлять уведомления

< >
×

NOV
11

1. Гра «Чемні словечка» ✎

Гра виховує у дітей повагу, ввічливість та чемність.

Діти мають стати в коло і передавати по черзі один одному повітряну кульку.

Вимовляючи чемні слова, які допомагають привітатися, вибачитися, прощатися та дякувати.

(Добрий день, доброго ранку, добрий вечір, вітаю вас, до зустрічі, бувай, на добраніч, будьте здорові, на все добре, до наступної зустрічі, вітаю, бажаю, щасливої дороги, доброго здоров'я, вибач мені, пробачте мені, спасибі, перепрошую, даруйте, прошу вибачити, дякую, спасибі, велике спасибі, дуже дякуємо, вдячні вам, смачного, широк дякую,)

Дітям потрібно зберегти кульку, щоб не лопнула.

Вихователь допомагає в процесі гри.

< >

NOV
11

2. Гра «Букет гарних слів» ✎

Навчає розвивати позитивні якості дітей, навчає робити компліменти, розвиває уважність, навчає будувати доброзичливі відносини.

На килимку розісланий макет зеленої галявини.

Вихователь запитує: Дітки, що в нас росте на галявині? .

Діткам потрібно прикрасити цю галявинку квітами, кожна квітка - це комплімент, малюки мають сказати гарне і приємне слово кожній дитині.

Вихователь має підвести дітей до думки, що люди мають бути добрими та чемними, уважними до близьких людей і мають прикрашати їх хорошими словами.

< >

NOV
11

Ігри для розвитку комунікації дітей дошкільного віку ✎

Опубликовано 4 days ago пользователем Аліна Рой

[Tweet](#) [Подобається](#)

0 [Добавить комментарий](#)

Введите комментарий...

Подпись комментария: Аліна Рой (Go) [Выйти](#)

< >

NOV
11

3. Гра «Придумай ласкаве імя» ✎

Діти сідають в коло на стільчики , по середині кола стоїть стільчик , діти по черзі сідають на стільчик .

Діти мають самостійно назвати варіанти ласкавого імені дитини, що знаходиться в центрі кола. Після названих варіантів діти плескають в долоні.

(Наприклад: Анна- Аня- Анюта- Анечка)

Гра проходить за допомогою вихователя .

< >

NOV
11

4. Гра «Звір завітав на гру?» ✎

Гра сприяє розвитку самоповаги у дітей, розвитку доброзичливого ставлення до інших дітей та дорослих.

Вихователь дає завдання чотирьом дітям про те, яких тварин вони будуть зображувати. Діти з фотокартинки вибирають яким звіром вони хочуть бути.

(Наприклад: тигр, слон , лисиця, жираф)

Потім діти по черзі заходять у коло та показують своїх тваринок, інші діти мають здогадатися, який звір завітав до них на гру.

NOV
11

5. «Злови під музику» (комунікативна гра) ✎

Гра сприяє зближенню дітей в групі.

Діти мають стати «один за одним», тримаючись за пояс стоять попереду.

Під музики перша дитина намагається зловити останнього, решта міцно тримаються один за одного.

Діти під музику грають.

Коли вихователь музику зупиняє, дітки мають зупинитися та перший гравець ловить остання гравця.

Пісня « Кульбабка»

<https://www.youtube.com/watch?v=fkLTihMbHQ>

Весела руханка « Якщо сонце усміхається тобі»

https://www.youtube.com/watch?v=pxKkWJtB90M&list=PLEIG8fwk_0UnUQzb9Y5mM3p0TJ_Tu2Oe2&index=8

Пісні « Сонечко» та «Хмарка»

<https://www.youtube.com/watch?v=sjLJHn0MuXc>

<https://www.youtube.com/watch?v=1XmPAHGe2ss>

NOV
11

6. Гра «Полікуй пташку ласкавим словом» ✎

Гра має розвивати у дітей любов та повагу до оточуючих.

Вихователь вибирає дитину яка буде пташкою.

Дитина вдягає шапку пташки, сідає на стілець, говорить що пташка хворіє, діти за прикладом вихователя по черзі намагаються втішити її, підтримати ласкавими словами.

Діти мають подумати та назвати теплі, ласкаві слова.

10 ласкавих фраз.

1. Ми тебе любимо!
2. Бажаємо здоров'я!
3. Не хворій!
4. Видужуй!
5. Я тобі допоможу!
6. Я тебе розумію!
7. У тебе все вийде!
8. Я в тебе вірю!
9. Як же добре що ти в нас є!
10. Ми будемо піклуватися про тебе!

< >

NOV
11

7. Гра «Розбуди кішечку» ✎

Гра сприяє розвитку прояву своїх почуттів.

Вихователь вибирає серед дітей «кішечку».

Діти сідають на килимок .

Інші діти намагаються її розбудити різними ласкавими і ніжними словами і дотиками.

Наприкінці гри діти вирішують, чий спосіб розбудити кішечку був найкращим.

5 найкращих фраз

1. Доброго ранку, кошенятко!
2. Прокидайся , будемо гратися!
3. Наш котик , вже вставай!
4. Гарне кошенятко, вже прокидається!
5. Ми тебе погладимо, а ти прокидайся!

< >

NOV
11

8. Гра «Полювання на тигра» ✎

Мета: розвиток комунікативних навичок.

Діти стають в коло, вихователь вибирає ведучого, він відвертається до стіни, починає рахувати від 1 до 10.

Тим часом , діти мають передавати один одному іграшку - тигра в руки.

Коли ведучий закінчує рахувати дитина, у якого виявилася іграшка, ховає тигра за спину , в руках тримає.

Решта дітей роблять точно так само.

Ведучий повинен знайти тигра.

Якщо він вгадав, то ведучим стає той, у кого була іграшка.

Можна потренувати дітей у вмінні стримувати емоції, не проявляти їх зовні.

Це досить важко для дітей-дошкільнят.

< > x

NOV
11

9. Гра «Знайти і доторкнися» ✎

Мета: розвиток навичок спілкування, вміння просити, зняття тілесних зажимів.

Діти мають стати в коло, в центр складають іграшки, які діти самі виберуть.

Вихователь говорить команди, що дітки мають зробити: «Доторкніться в іграшки до очей, ноги, коліна, животика.

Хто не знайшов необхідного предмета, виходить з кола.

Іграшок повинно бути менше, ніж дітей.

Якщо у дітей комунікативні навички розвинені погано, на початкових етапах гри можуть розвиватися конфлікти.

Але в подальшому, при систематичному проведенні бесід і обговоренні проблемних ситуацій з моральним змістом з включенням цієї та подібних ігор, діти навчаться ділитися, знаходити спільну мову.

< > x

NOV
11

10. Гра «Почуй команду» ✎

Мета: Розвиток уваги, довільності поведінки.

Вихователь вмикає ритмічну музику.

Діти йдуть «паравозиком».

Раптово вихователь зупиняє музику.

Всі зупиняються, слухають вимовлену пошепки команду вихователя (наприклад: «Покладіть праву руку на плече сусіда») і негайно ж її виконують.

Потім знову звучить музика, і всі продовжують підтанцювати.

Команди даються тільки на виконання спокійних рухів.

Гра проводиться до тих пір, поки група в стані добре слухати, і виконувати завдання.

< > ×

NOV
11

11. Гра «Впіймай погляд»

Мета: виховання почуттів партнера (спілкування через погляд).

Вихователь дивиться на дітей , вибирає поглядом одного з дітей.

Потім дитина, піймавши погляд, встає.

Після цього, вихователь пропонує їм сісти на килимок.

Гра продовжується до тих пір, поки всі дітки не сядуть на килимок.

< > ×

NOV
11

12. Гра «Хто до нас в гості прийшов»?

Мета: виховання відкритості у дітей.

Вихователь на початку гри пояснює дітям, що зараз вони будуть зустрічати загадкових гостей.

Завдання дітей - вгадати, хто саме прийшов до них в гості.

Діти вибирають гравця по черзі , який буде зображати тваринку .

Робити це можна за допомогою жестів, міміки, музики та звуків , але без слів.

(Наприклад гравець, який зображає корову , може видавати звуки «му-му-му» - махати ззаду рукою т.д.)

Діти, що зображують тварин, виходять до дітей-глядачів по черзі.

Глядачі повинні здогадатися, хто саме прийшов до них в гості, привітно зустріти кожного та відгадати що це за тваринка.

< > x

NOV
11

13. Гра «Береза, яблуня, смородина» ✎

Мета: розвиток уважності, вміння керувати своєю поведінкою.

Вихователь ставить дітей в коло, мають взятися за руки.

Вихователь знаходиться в центрі кола.

Вмикають повільну музику, діти рухаються по колу.

За командою Вихователя «Берези», «Яблуні» або «смородина» діти повинні зупинитися і зобразити назване слово: «Береза» - піднімають руки високо вгору, «Яблуня» - розставляють руки в сторони, «смородина» - присідають.

Вихователь дивиться на гравців, діти які помилилися вибувають з гри або отримують штрафне очко (придумують ласкаве слово).

Гра триває приблизно 15 хвилин.

< > x

NOV
11

14. Гра «Намалюй крейдою» ✎

Мета: розвиток комунікативних навичок, вміння узгоджувати свої дії, розвиток графічних навичок.

Вихователь допомагає дітям розбиватися на пари, потім діти сідають за стіл дуже близько один до одного, потім пов'язують хустинкою праву руку дитині, а іншій дитині ліву руку - хустинкою.

Кожній дитині дають в руку крейду.

Крейда повинна бути різного кольору.

До початку малювання вихователь домовляється з дітками, що вони будуть малювати.

Час на малювання - 8 хвилин.

Щоб ускладнити завдання, одному з гравців можна зав'язати очі, тоді «зрячий» гравець повинен керувати руками «незрячого».

< > ×

NOV
11

15. Гра «Долоньки»

Мета: розвиток комунікативних навичок, отримання досвіду взаємодії в парах, подолання страху тактильного контакту.

Діти стають попарно.

Вихователь пояснює правила гри, притискаючи праву долоню до лівої долоні і ліву долоню до правої долоні одного.

Сполучені таким чином, вони повинні пройти перешкоди по кімнаті, обходити різні перешкоди: стіл, стільці, ліжка, іграшки, доріжки .

< > ×

NOV
11

16. Гра «Знайди стілець»

Мета: Розвиток комунікативних навичок, активізація дітей

Вихователь проводить гру на килимку під ритмічну пісню.

Гравці вибирають ведучого - той виносить свій стілець за килимок.

Виходить, що у дітей стільців на один менше, ніж гравців.

Далі вихователь говорить: «Міняються місцями ті, у кого ... (світле волосся, в зеленій кофтинці, ті хто в спідниці, хто має червону кофту і т.п.)».

Після цього діти мають назвати ознаки, швидко встати і обмінятися місцями, а ведучий намагається зайняти вільне місце.

Учасник гри, який залишився без стільця, стає ведучим.

11 Чистомовки. Частина 1

Би-би-би - зелені боби,
пи-пи-пи - яблука купи,
бі-бі-бі - я кажу тобі,
пі-пі-пі - смітинки в крупі,
ти-ти-ти - високий рості,
ті-ті-ті - вогонь у плиті,
ди-ди-ди - вийшли із води,
ді-ді-ді - не види в воді.

Ду-ду-ду - ой, я упаду,
му-му-му - йду додому.
 Я жук, жук - **жу-жу**,
 Навколо кружу, **жу-жу-жу**.

За-за-за - там іде коза,
зу-зу-зу - ми ведем козу,
зи-зи-зи - сіно відвези,
са-са-са - ось летить оса,
су-су-су - ми побачили косу,
си-си-си - прилетіли оси,
це-це-це - кругле яйце,
снь-снь-снь - сірий заєць.

Ла-ла-ла - гора мала,
лу-лу-лу - маю ляльку малу,
лі-лі-лі - черевки вже малі,
ли-ли-ли - ми водиці налили.

Ка-ка-ка - нова іграшка,
ку-ку-ку - підніму руку,
ко-ко-ко - ми їмо яблуко,
ки-ки-ки - у нас іграшки.

Ко-ко-ко - не ходіть далеко,
ки-ки-ки - мийте чисто руки,
жи-жи-жи - чистомовку кажи,
же-же-же - хатинку береже,
ша-ша-ша - смачна каша,
шу-шу-шу - їм кашу,
га-га-га - широка дорога,
гу-гу-гу - покажу дорогу.

Ра-ра-ра - весела гра,
ро-ро-ро - воронове перо,
ру-ру-ру - до рук беру,
рі-рі-рі - маленькі снігурі,
ри-ри-ри - за мною повтори.

Ра-ра-ра - розпочалася гра.
Ру-ру-ру - ми продовжуємо гру.
Ри-ри-ри - книжечку бери.
Ре-ре-ре - ми співаєм соль, мі, ре.
Рі-рі-рі - на гілках снігурі.

11 Чистомовки. Частина 2

Вітерець у лісі - ш-ш-ш,
повзе вузь у траві - с-с-с,
прилетів жук - ж-ж-ж,
заспівав комарик - з-з-з,
чайник пару випускає - к-к-к.

Са-са-са - летить оса,
зу-зу-зу - веде козу,
за-за-за - іде коза,
су-су-су - відро несучи.

шу-шу-шу - листям шуршу,
ша-ша-ша - наша Маша.

Са-са-са - в Оксани є коса.
Су-су-су – боїмося ми осу.
Сім-сім-сім – весело в садку усім.
Ос-ос-ос – звати песика Барбос.
Ас-ас-ас – повно у дівчат прикрас.
У гуски – гусята, у свині – поросята

Ча-ча-ча - в мене немає мяча,
чі-чі-чі - у мене ключі,
іч-іч-іч - надворі ніч.

Че-че-че, Че-че-че –
Бабуся калачі пече.
Ча-ча-ча, Ча-ча-ча –
Дай, бабуся, калача.

Язик угору - ша-ша-ша,
Наша маша в ліс пішла.
Язик донизу - са-са-са,
Укусила в ніс оса.
Язик угору - ши-ши-ши,
Машу в лісі ми знайшли.
Язик донизу - си-си-си,
Вуса, вуса у оси.

Можна використовувати вже готові віршички, а можна імпровізувати.

Наприклад, промовити:

- як дзичить бджілка (Дж-ж-ж-ж-ж),
- як листя шелестить (Ш-ш-ш-ш)
- як машина сигналізує (Бі-бі-бі)
- як гуде поїзд (У-у-у-у-у),
- як мати заколисує дитину (А-а-а-а-а)
- як плаче малюк (Уа-уа-уа-уа)
- як співає водичка (С-с-с-с)
- як пищить комар (Дз-з-з-з-з)
- як крапає дощ (Кап-кап-кап)
- як дудочка дудить (Ду-ду-ду)
- як возуля кує (Ку-ку, ку-ку) тощо

Також можна виконати вправу зміною гучності або тембру голосу, тобто одні й ті самі рядки промовляти по-різному: голосно, тихо, швидко або повільно.

11 Скоромовки на комунікативну культуру . Частина 1

Крокодил до крокодила
Припливав просити мила,
Бо набридло крокодилу
Умиватися без мила.

Бурі бобри брід перебрели,
Забули бобри забрати торби.

У зливу жажливу під кущем
Дуже змокли жук з джмелем.

Черепаша чаплю вечором
Пригощала чаєм з печивом.

Чорно-білий черногуз
У болото чорне вгруз.

Тигрлятко з тигром-татом
Тренувалися стрибати.

Скриню зі скарбом
Знайшли карась із крабом.

Горох у городі виріс небувалий
Горобці город пограбували.

Миші в шафі шаруділи
Шість шарфів шерстяних з'їли.

Задивився зубр на зруб.

Ой був собі коточок,
Украв собі клубочок —
Та й сховався в куточок.

Мишка раз прийшла до кішки,
Уклонила кішці в ніжки,
Кішці — смішки,
Мишці — нітрішки.

Біжать стежини поміж ожини.

На шафі шапка,
У шафі — шубка.

Дзижчить під житом жвавий жук,
Бо жовтий він вдягнув кожух.

Сів шлак на шлаківню,
Заспівав шлак півню,
Ти не вмєш так, як я,
Так як ти не вмю я.

Свинка плащика купила
З нього гудзика згубила
Свинка гвалту наробила
Поки гудзика змінила.

< > x

NDV
11

Скоромовки на комунікативну культуру . Частина 2

Ведмедика, ледащо,
Вліз на пасіку нащо?
Буду джмеликом дзижчати,
Буду меду куштувати.

Їхала Хима до Максима
Віском-тарадайкою;
Тарадайка торожоче,
Сива кобила везти не хоче.

У діброві — дуби,
Під дубами — гриби,
Трава - між грибами,
Хмарки — над дубами.

Павло і Пилипко
Поливали липки.
Виросли липки
У Павла і Пилипка.

А дідусь Опанас
Нам купив ананас.
Тож приходьте до нас —
Почастуємо вас.

У долині жив удав.
Удавав, що він все знав.
Удавав, що все умів.
У траві хвостом вертів.

Мавпенятко мовить: "Мамо,
Масла, моркви, маку мало.
Миска, мамочко, мілька,
Мало містить молока".

Лиска лащить лисеня,
А лосина — лосеня.
Лев ласкаво лапою
Левеня поляпує.

Ось спритно шують вісім ос
Аж вісім ворків осам —

< > x

В горішнику горішенька
Горішками обвішана.
Оришка і Тимішко
Обтрушують горішки.

Ми плакати —
Не плакали.
Нам плакати
Нема коли.

Для синків-молодців
Мати напекла млинців.
І хвалили молодці
Ті млинці на молоці.

На печі, на печі
Смачні та гарячі
Пшеничні калачі.
Хочеш їсти калачі —
Не лежи на печі.

Прилетіли горобці —
Говорили про крупці;
Не про крупці,
Не про крупицю,
А про крулячко.

Перепілка — гарна птиця,
Та хлоп'ят вона боїться,
Бо хлоп'ята беруть гілку
І лякають перепілку.
Не потрібно так лякати,
В неї п'ять перепелят.

План-конспект заняття "Неймовірна казка" ✍

Мета: формувати у дітей знання про голосні та приголосні мовленнєві звуки; вправляти в умінні розрізняти приголосні та голосні звуки, диференціювати звуки [с], [з], [ш]; закріпити вміння визначати на слух перший та останній звук у словах; слухати одне одного та доповнювати відповіді товаришів; закріпити знання про казки, вміння впізнавати їх за описом і певними речами, розвивати асоціативне мислення, почуття ритму та римування слів; формувати вміння відтворювати зміст казки за серією картинок; тренуватися в умінні добирати антоніми до заданих слів; розвивати мислення і увагу, нестандартне сприйняття навколишнього; виховувати любов до віршів та казок, інтерес до навчання.

(Діти стоять в колі)

Психогімнастика

Зранку у віконечку,
Зазирило сонечко.
Щічки доторкнулося,
Мило посміхнулося.
Промінцем погладило,
«Не сумуй!- порадило,-
День, що розпочався,
Щоб у тебе вдавсь».

Вихователь: Дітки, привітайтеся з нашими гостями.

Осінь, осінь, лист жовтіє,
З неба часом дощик сіє.
Червонясте, золотисте
Прилетіло в групу листя.

Малята, осінь нам дарувала барвисті листочки. Кожен листочок – це добре, гарне слово, яке ми візьмемо із собою на наше заняття. Давайте складемо букет із добрих слів. *(діти беруть по листочку і кажуть гарне слово: добро, радість, сміх, любов, тепло, ласка, усмішка, поцілунок, ввічливість, слухняність, вихованість, розум...)*

Все, що живе на світі уміє розмовляти:
Уміють говорити зайці і зайченята,
По-своєму говорять і риби серед моря,
І у садочку пташка, і у траві комашка.

Світ навколо нас цікавий та таємничий, все звучить на вулиці, в домішках, за віконечком.

Пригадайте, діти, вміть

Як пшениченька шумить: -ш-ш-ш,
Як в гайку струмок дзвенить:-ж-ж-ж,
Як бджола в садку бринить:-з-з-з,
Як шумлять у птаха крила:-ш-ш-ш,
В морі синьому вітрила:-у-у-у,
Вітер з гаєм розмовляє:-ш-ш-ш,
Поміж листями гуляє:-х-х-х,
Ми всі трохи пошуміли,
Візьмемось тепер за діло.

А чекає нас сьогодні цікава мандрівка в казкове королівство звуків. Не кожен туди зможе потрапити, тільки уважні, розумні та кмітливі дітки знайдуть туди стежинку. А це – чарівні краплинки, вони то з'являються, то зникають. Ось вони нам і вкажуть дорогу до королівства.

Гра-хвилинка «Кольорові краплинки»
(краплинки із 6 кольорів на кожній голосна буква)

Уважно роздивіться, бо краплинки можуть зникнути. *(діти закривають очі, одну з краплинок ховають. Діти повинні відгадати, якого кольору краплинки не стало і яка на ній була буква).*

Всі збирайтеся скоріш,
Казка нас чекає.
І країна диво-звуків
Радо вас вітає.

Ви були уважні, тож краплинки вказали нам шлях. Ось вже й видно палац королеви.

Та потрібно прокласти місток, щоб туди потрапити. Візьміть кожен по цеглинці і викладіть місток із слів, які починаються останнього звука попереднього слова.

Дидактична гра «Ланцюжок» (мак-камар-рак-кіно-огірок-капуста...)

Ось і дістались ми королівства, а зустрічають нас вартові її величності Королеви.

Гра-хвилинка «Вартового відгадай, в країну Звуків поспішай»

(діти за картинками визначають звук)

Дивно. Чому нас ніхто не зустрічає? Така тиша. Де ж всі звуки? Де Королева? А давайте заспіваємо, адже це країна звуків, а всім відомо, що співучими є звуки...? (голосні)

Розвивальна вправа «Голосні звуки» (діти попарно співають голосні звуки АУ-УО-ОЕ-ЕІ...)

Чуєте? Здається, нам хтось озивається. (з'являється іграшка-повторюч) Та це ж Ехо – вірний слуга Королеви. (діалог між іграшкою та вихователем)

Я все зрозуміла... Дітки, Королева нікого не приймає, в королівстві трапилось лихо...

Піддані Королеви, звуки, були завжди слухняними та розважливими, вони шанували, поважали та слухали її. Завзято працювали і завжди дотримувались правил гри. Та одного разу, звуки так загрались, розспівались, розпустувались, розбушувались і порушили всі правила королівства Звуків. І з'явилися тоді вірші-перевертні, химерні казки, кругом хаос, путанина та безлад. Звуки стали неслухняними, вередливими та пустотливими і зовсім не слухають свою королеву. Гірко плаче Королева в своєму замку, не знає як все владити. Знаєте, малята, ви іноді буваєте схожі на на цих бешкетників. Мабуть тим, що ви також іноді пустуете... та я знаю, що ви гарні, чемні, виховані дітки, адже знаєте слова-навіпаки і можете допомогти Королеві.

Дидактична гра «Скажи навіпаки» (плакати-сміятися, добро-зло, день-ніч, зима-літо...)

Молодці, ви в мене розумні, все знаєте, а особливо – якими мають бути чемні, виховані діти. Ну а зараз, перед важкою роботою, потрібно зробити масаж нашим спинкам і пальчикам.

Фізхвилинка «Масаж спинки» (сидячи спинками один до одного, пальчиками тишуть голосні звуки судові по стінуці)

А-а-а, нас чека весела гра: а-а-а,
И-и-и, в королівство ми прийшли: и-и-и,
Е-е-е, королівство не просте: е-е-е,
У-у-у, там потрапили в біду: у-у-у,
О-о-о, Королеві допоможемо: о-о-о,
І-і-і, бо ми дітки-молодці: і-і-і.

Дидактична гра «Уяви»

Ну, що ж? Розімнялися? То ж вперед до нових пригод. Діти, подивіться, що це за дивні плями з'явилися? Щось вони мені нагадують... Чи то героя, чи то казочку. Ось, жовта – це казка «Ріпка». А ше, яка на вашу думку? («Колосок», «Солом'яний бичок», «Колобок»...) Чорна – «Вовк і семеро козенят»

Червона – «Червона Шапочка», «Коза – дереза»

Блакитна – «Снігурка», «Івасик – Телесик», «Капітошка»

Вихователю: А ось і наші бешкетники – герої із різних казок. Давайте їх повернемо Королеві.

(В книжку-шкатулку збираємо картинки)

В цю книжку збираємо картинки з героями, які починаються на голосний звук. (діти пригадують голосні звуки)

А ось в цю – з приголосними звуками.

Приголосні звуки можуть шелестіти та скрипіти,
Навіть фиркати, шипіти і свистіти,
Бурчати, але тільки б не співати.
Листя в лісі: «ш-ш-ш»,
Ось і вуж повзе в траві: «с-с-с».
Жук великий пролітав і над нами покружляв: «ж-ж-ж»,
Їжачок пофиркав тихо: «ф-ф-ф»,
Ми запрошуємо тишу: «ц-ц-ц».

А тепер до роботи. (робота за столами, діти розкладають картинки)

Молодці! А от чи знаєте ви, малята, казки?

Гра «Юні казкознавці»

Яка тут помилка?

1. Жив собі дід і баба. Одного разу каже дід до баби: «Піди-но, бабо, у засіку та назмітай борошенця і спечи мені Снікерса». От пішла баба, назмітала борошенця та й спекла Снікерса. Поклала на вікно, а він на сонечку і ростанув...
2. Був собі дід і баба. Одного разу пішов дід на базар і купив собі Тойоту. На другий день погнав він її на поле, а ввечері став на воротах у червоних чоботях та й питає: «Тойотонько моя люба, Тойотонько моя мила...»

Хто подав оголошення?

< > x

Хто подав оголошення?
 - Хто знайшов ключик із коштовного металу? (*Буратіно*)
 - В продажі є свіжовилловлена риба. (Івасик-Телесик)
 - Ветеринарні послуги з виїздом в будь-яку країну світу. (Лікар Айболить)

Які ж ви у мене молодці! А тепер, за картинками, складемо і розкажемо казку. (*«Лисичка та журавель»*)

Фізхвилинка

За казками ми пішли,
 Не одразу їх знайшли,
 Ніжками тупали,
 Кулачками стукали,
 Пам'ятайте, казки, нас,
 Нахилиємось на раз,
 А на «два» - ми піднялись
 І за руки узялись.
 Всі по колу ми пішли,
 Наші казочки знайшли.
 Лад в казках ми навели,
 Королеві помогли.

Треба ще й у віршах лад зробити, бо тут казна-що з'явилось. Не вірші, а якість перевертні.

Кішка гавкає шосили,
 Морква на сосні вродила
 В небі море плюскотить,
 Вовки з'їли апетит,
 Дзвінко квакають качата
 І скрепочуть кошенята.

Хіба так буває? Адже у віршах повинен бути зміст. А ще що? (рима)

Рима – це слова, що схожі за звучанням і з однаковими закінченнями. Виму завжди використовують у віршах. Наприклад, кішка – мишка, шафа – жирафа, автобус-глобус, світлофор – мухомор...

< > x

Хіба так буває? Адже у віршах повинен бути зміст. А ще що? (рима)

Рима – це слова, що схожі за звучанням і з однаковими закінченнями. Виму завжди використовують у віршах. Наприклад, кішка – мишка, шафа – жирафа, автобус-глобус, світлофор – мухомор...

Дидактична гра «Спіймай риму»

Пшениця – палиниця, малина – калина, морквиця – сестриця.
 А зараз гра « Хто придумас кінець – той і буде молодець!»
 Вітерець дубок хитає – тихо жолуді... (скидає)
 Тихо кишенька дрімає, песик м'ячик... (підганяє)
 Сіра мишка шарудить, як би кицю... (не збудить, обдурить)
 Поросля загупотіло й нашу кицю... (розбудило)
 Хитра мишка в нірку шусь, тут я киці... (не боюсь)
 Ам, ам, ам, я усе...
 Ом, ом, ом, запий...
 Ом, ом, ом, ходить осінь за... (вікном)
 На, на, на, я стою...
 Ра, ра, ра, в нас цікава буде... (гра)
 Ки, ки, ки, які цікаві...
 Ач, ач, ач, в нас цікавий дзвінкий... (м'яч)
 Айчик, айчик, довговухий сірий... (зайчик)
 Ма, ма, ма, плаче осінь, йде...
 Шу, шу, шу, нову шапку я... (ношу)
 Ім, ім, ім, заглядає осінь...
 Ши, ши, ши, мокрі чоботи...
 Ша, ша, ша, швидко осінь вже...

Вихователь: Ми справжні поети, можемо допомогти і виправити помилки у віршах.

Дидактична гра «Виправ помилки»

Ведмідь в барлозі смочає лампу,

Ввімкнули у вітальні лапу.
Мастив дідусь мастилом квітку,
Бабуся поливала хвіртку.
На голові у мене жабка,
А у ставку скрекоче шапка.

Ну і останнє завдання, прочитайте та вивчіть вірш, а вірш – в малюнках. (схема до вірша «Осінь» К. Перелісна)

Вітер плаче, вітер вие
Дош осінній дрібно сіє,
Жовкне листя, вянуть квіти
Скрізь калюжі поналито.
І ніде не видно пташки,
Ані бджілки, ні комашки
І метеликів нема –
недалеко вже зима.

Вихователь: Ми гарно попрацювали, в королівстві лад навели, Королеві помогли. Ох, і зморилася ж я. Здається, я чую веселий сміх. Це ж радіє Королева звуків, вона вам, дітки, дуже влячна за допомогу. (Підсумок заняття)

І на згадку про своє королівство дарує вам ось цю скриньку. Цікаво, що ж там? (відкривають скриньку і дістають музичні інструменти та предмети, що утворюють звуки)

Музична гра «Веселий оркестр».

Література:

1. К. Перелісна «Осінь».
2. Українська народна казка «Лисиця та журавель».

